

HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCANI XALQINI ÜMUMMİLLİ LİDER

Şərəf Hüseynov
İldırım Məsimov

Haputci Mez

Ümum təhsilci məktəbə
4-cü sinifci
Haputci mezi fənni

DƏRSLİK

© Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi

**Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International (CC BY-NC-SA 4.0)**

Bu nəşr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International lisenziyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trimis.edu.az saytında yerləşdirilmişdir. Bu nəşrdən istifadə edərkən lisenziyanın şərtləri qəbul edilmiş sayılır:

İstinad zamanı nəşrin müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

Nəşrdən kommersiya məqsədilə istifadə qadağandır.

Törəmə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya şərtləri ilə yayılmalıdır.

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi chashioglu@gmail.com və derslik@edu.gov.az elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur. Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Kitabcı q'icayibi

1-Cİ BÖLMƏ

3-cü sinifci ümumiləşdirici təkrar.....	6
1. Süftəd dərs	8
2. Zəhmətci bəhrə	12
3. K'ibəd rəssam	16
<i>Bölməci ümumiləşdirici təkrar</i>	
Vacibəd dərs	20

2-Cİ BÖLMƏ

1. Səkil nə eb	24
2. Təməhkarəd Ağə nə q'arivəd	28
3. Q'illiyi sədaqət.....	32
<i>Bölməci ümumiləşdirici təkrar</i>	
Qayğı	36

3-CÜ BÖLMƏ

1. “Gugəc yik'lı” dostumi	40
2. Hədiyyə	44
3. Novruz	48
<i>Bölməci ümumiləşdirici təkrar</i>	
Dənizə sevinc	52

4-CÜ BÖLMƏ

1. Fitnə	56
2. Q'al nə dəvə	60
3. Boyə ç'ili qiymət	64
<i>Bölməci ümumiləşdirici təkrar</i>	
Beylid təşəbbüs	68

5-Cİ BÖLMƏ

1. Qartalci bala 72
 2. Qəhrəmanəd əskər 76
 3. Suftəc nübar 80
- Bölməci ümumiləşdirici təkrar*
- Babayə iz 84

6-Cİ BÖLMƏ

1. Təcrübəci nəticə 88
 2. Tənbəl Makuci hekayə 92
 3. Faydalı tövsiyyə 96
- Ümumiləşdirici dərs*
- Gəşid Suvar hiyləciğ aldanmış x'əyic 100

İşarələr

Vəcinəy

Uxəy

Yazmış ərəy

Dinləmiş ərəy

Luğət

Araşdırmış ərəy

3-cü sinifci ümumiləşdirici təkrar

1. Əskəc mətn uxəy. Sualbez cavab vəturəy.

- Vin lırcığən, mətn halci üslubcə yazılmış x'əycə?
- Halci ç'əlibi vez yeniyə? Hələ ç'əlibə mənayər ve kilfətci dəstəkcizinə müəyyən ərəy.
- Azərbaycanci xalçayəriz bağlı halci məlumatar yə veox? Bəs vin yaşamış şərçikərə halcisə xalşaci ənənəyər yəm? Əci barəcə şi əs'ərevez?

Qarabağci xalşaci məktəbcə ən keyfiyyətdüvəd xovlu xalşaci növ yü. Lü xalçacir icə tür Bərdə şəhərcər 30-km şimal-şərqcə yerləşmişərd Lənbəran qəsəbəci türürdəkir qəyincə. Lənbərance xırac zililər, vərnilər, cecimlər təkcə yə ölkəcə də, həmən xaricicyərə muzeyci eksponat hesab ire. Lənbəran qəsəbəcə xəyli qabaxar, həgbəyər, yisə q'oh'əcər nə cürəc məişətci əşyayər xıxəni.

2. Əskəc mətn uxəy. Vez maraqlı h'əşxərc məqamər müəyyən ərəy. Ve fikircə, mətn q'urircəğən yüm? Çiz? Ve təəssüratar ve yoldaşarazınə bölmüş ərəy.

Axur həşxəre
Turan k'ibəd h'əyarad riş yü.
Bəyir əniz xəyli nağıl əcəne.
Rişirin lü nağılbi h'əxəx'əyci
vəcinə şerü. Səd yığ Turan arxarax'ərə bəyivən lıpic:
- Bəy, zəz «Cırtancı» nağıl əcin.
- Vəz lü nağıl vəs'ərü, vəcin zın ibr qiyadəm.
- Zə gəlu tütürü. Vun əcin. Bəy nağıl əcind.
Q'ətəsi yığ Turan arxarax'ərə maan bəyivər nağıl
ikəx'əydü.
Bəyir lıpic:
- Hilənin və gəlu tütürdebu ki, qiyə vun vəcin.
- Zə Axur h'əşxəre lıpic rişir icə h'ülumi vət'ic.

3. Əskəc cümləyər dəftərcə kuçurmuş ərəy. Səhv viyic ç'əlibi məh'lımci kuməkcinə dəqiqləşdirmiş ərcinə düzəltmiş ərəy.

Məh'lım yez maraqluvəd hekayə əcind.

Fəridə musiqici qabliyyətcir əniz uğur h'ağac.

K'ibəc şiyir xəyli t'əh'əmx'in ule.

Xeyriyyə təşkilatcir ehtiyac yiyindəz kumək ire.

Yə məktəbcə şahmat dərnəkcir fəaliyyət itqərəire.

4.

Nöqtəyəre çikariğ uyuğun h'əşxord hərf yazmış vərci cümləyə
kuçurtmış ərəy.

- Tənbəlciğ kar buyurmuşər,ənır vəz h'aq'ı... h^ərə vəri.
- Lü sa... ölkəcə olimpiyaci oyunbi yerç'ərcə.
- Bağbancir rikə lüzü... zanbağar tum ərcə.
- Dəyir kurpəc h'əyəlciz pəmbuckır cürbəcürəc pirəmər rugə...
- Ustulci h'adığayic k'ibə... lampacir miç'id k'ul işıqlı vərdü.

5.

Əskə viyic mətn uxəy. Uczinə bağlı viyic sualı ve yoldaşarazinə
müzakirə ərəy.

Mətn.

Q'^unci kəndçir qunşuluğcə q'im yizirni. Səd yığ nəh^çivənci q'il üz-üzə h'əşxoreb.
Sündürür ləsündürüvən lire:

– Vun zə neoq' cünüh^ ərcəvun, zə çikariğ yeç'icə vun!

Başlamış şereb mübahisə vərız, axricə vorxoneb.

**Qunşiyərır çiz mübahisə irni? Vin lırcığən əndər düz irem? Ve fikir əsaslandırırmış
vərəy.**

Lü vaxt Bəhlul Danəndə hələcər yerç'əremiş. Qunşiyər voxunic itqəci əndə yancə
h'əşxərə.

Məsələ h^ərə x'əycinə lire:

– Vin q'od addım yığcən çəkilmış səkoı, zın neoq'ovər xəbər qəyindəm, ikədəy lü
barəcə neoq'a fikir şiyü.

Qunşiyər yığcən çəkilmış şereb. Bəhlul əgilmiş x'əyci ugə ibir q'imığ qısnə. Səd
k'ibə çəxəni quzurci lire:

– Neoq'ar lire ki,əndəcib q'orun dürü vəcəneb, zın əndəh'əc dəd, əndə q'orun
zəh'əcibəb.

Vin lıpəy? Bəhlulur çiz ugə ibir q'imığ qiyəc? Ənız şı lıpız ikəcini?

Qunşiyərır sinci sivizinə lire:

– Uc həlmə şere ki. Yin neoq'acib yebyin.

Neq'oar lire ki, ey ədəmiyə, vin zəkır h'əməlcə h'əx'urcəvin. Çəxənin q'əyci
neoq'ağ çəxər şərcəvin, q'od k'ip neoq'a h'üni səşunsər q'əyəre irevin.

**Mətnckır şı nəticə qəh^əcvin? Bəs vin həlmə ve dostumezinə ve
oyuncağar,kitabarı paylaşmış x'əycivin?**

Mətnci məzmuncizinə bağlı ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

Bəhlul rıxər yerç'ərəx'ərə lü hadisəcız şahid x'əyci

Qunşiyərən neoq'a h'adığ mübahisə vərıc

Qunşiyər igə səhv q'əliyə əbsıcı mübahisə voq^oc

Bəhlul neoq'azinə dialoqcə h'əç'ic

Qunşiyərə mübahisə biyli x'əyci dəh'vəci vəziyyətə h'əx'uric

1-Cİ BÖLMƏ

Süftəd dərs

Aylin yaycı tətillər çəxəni məktəbcə ləbsilcü vərçi həm şaddamış şerni, həmən səd k'ibə həyəcanlı yini. Artıq 4-cü sinifcə yebç'icinib nə, lü san lap xəyli bilikər h^ərə şərcəb.

Aylin sinifci utağcə hərç'ərəx'ərə icə dostumi ənə tərəfcə h'əxurcib. Girtəndər yaycə şı ərcəsə vəcənnib. Ti kumə dədəyə-dəyə yancə x'əycəb, tise dənizcə üzmişəric h^ərə x'əycini.

Sədmən məh'lım sinifcə h'əç'izinə h'əyəlbı sakit x'əyicib. Məh'lımcir mehirbanəc səsınızınə lıpic:

-H'əzizəc h'əyəlbı 4-cü sinifcə yebç'ic münasibətcizinə zvin təbrik irebzın! Lü san vin sətkəmən maraqluvəc dərsimər, təzəc bilikərır, əyləncəlövəc tapçırıqərır gozət irevin. Vin sətkəmən biylic məsulıyyətduvəc şagirdər yevin.

Çəxəni məh'lımcir lövhəciğ səb sual yazmış vərdu: "Bilik şiyə?"

H'əyəlbər igə xəb kırpıcı cavab viyiz başlamış x'əycib. Aylinin düşünmüş şerni. Hələ vaxt q'əliyə əbsudu ki, bilik tək kitab uxəc nə yazmış əric dəd, həmən təzəc

şeyni h^ərə x'əyici,dostuməzinə bölmüş əric nə dünya sətkəmən g'ələ anlamış ərice. Həlusiyaş əndə təzəc sənə dərs başlamış x'əydu –bilikərəzinə,dostuməzinə nə maraqlızınə h'as'ic səd san!

EHTİYAT Ç'ƏLİBİ

Bilik

Məcarə

Məsuliyyət

1.

Vin lırcığən,"Süftəd dərs" mətni baş qəhrəman tiyə? Ve fikir əsaslandırmış vərəy.

2.

Ve fikircizinə,gırt şagirdər məh'lımcir əndəvər şı xəbər qəyincə q'əliyə əbsicim?

3.

Mətnə halci epizod Aylin düzəc nəticə h'əx'uric itqərə ire?

4.

Əskəc xüsusiyyətər halci Aylinə aid ərşərə? Sualbez cavab vus'unəx'ərə mətnə əsaslandırmış ərəy.

A) cəsərətdu

B) düşüncəlü

C) çalışqan

5.

Vinə fikircə lü mətn azar x'əyic h'isab ərşərəm? Mətn ve təxəyyülcizinə davam ərəy.

Blank lined area for writing.

6.

Bəs vin yayci tətıl həlmə yaq^urduvin? Yayci məcara əks ırc səd k'ibəc hekayə yazmış ərəy. Hekayəci baş qəhrəman vin səkoy. Çəxəni vin yazmışərc hekayə vinə dostumez uxəy. Əndə fikir h^ərə səkoy.

7.

Cədvəlcə sağ nə suləc sütünca viyic ç'əlibə ərəcəyic uyğunluğuvər müəyyən ərəy.

Bilik

Uguz viyic tapşırığər vaxtınığ yerinə yetirmiş ird şəxs

Məsuliyyət

Q'əliğ h'əxırc h^əyacanluc, hadisə, qaziyyə, q^urirbi

Məcara

Uxəci nə təcrübəci nəticəcə q'əliyə əsfic məlumat

8.

Mətnca halci sualciz cavab dəbu?

- a) Aylinə dostumer yayci tətıl həlmə yoq^urdu?
- b) Məh'limcir h'əyəlbəz halci sualcizinə müraciət ərc?
- c) Çiz Aylin sinifci utağcə h'ərç'ərəx'ərə gırt dostumi ənə tərəfcə h'əx'urcib?
- d) Məh'limcir şagirdər tərif vərıc'h'üni halci ç'əlibəkır istifadə ərc?
- e) Şagirdərır səşundürüz şitərə münasibət itqərə irə gərək?

9.

Mətnəcəyic hadisəyəə ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

Məh'limcir şagirdərız xoşəc arzuşər nə məsləh^ətər	
Aylin sinifci utağcə h'əp'ç'icinə icə dostumezinə görüşmüş x'əyic	
Məh'limcir sual viyic şagirdər fikircə dalmış x'əyic	
Şagirdərır yayci tətılczinə bağı igə məcarayər məh'limciz nə dostumez vəcinc	
Ayliniz əslində məh'limcir əndəvən şı lıpic anlamiş əric	

10. Əskəc fikirbez uyuğun əbə h'ürə şərc smaylinkibi müəyyən ərəy.

- ☐ H'əyəlbər səsündürüz yayci tətıl həlmə yoq^uric barəcə ixlət irü, h'axtac tətılçər çəxəni səsündürəzınə görüşmüş x'əyic h'üni şad x'əyicib.
- ☐ Məh'lımcı sual əndəz maraqlı x'əyidü vərçı, əndəcib düşünmüş x'əyicə qərç vərçib.
- ☐ Məh'lım sinifcə h'əç'izınə əcib sakit x'əyicib nə əskuncib.

11. Əskəc mətn uxəy. Fərqlüvəc ç'əlibi halcı ç'əlibəzınə əvəz ərşərə? Hələ ç'əlibi qarışılığuvəc ç'əlibəzınə əvəz ərci uxəy.

Yə kilfət biyliyə. Bəy mühəndise. Əndə müəssisəcir rayonca stadion h'ərt'inü. Dəy teatrca işləmişerü. Əd istedadlıvəd artistü. Biylid şid Səid mətbəəcə müdir işləmişere. Şidir Firuzə duxtur işləmiş şerü, azaruvəndəz müalicə ire.

Zın 3-cü sinifcə uxurüzın. Bıkarac vaxtımə mütailə əric xoşlamış irezın, ərəcə şeir yazmış irezın. Dəyir zın k'ibəd şair adlandırmış irezın.

Ubi əs'ərəyəz gərək

Ç'əlibə bəzəc saitər yazmış irəx'ərə diqqətlü şəreb yin gərək.

Düzəc	Səhvəc
Rəsm	Rəsim
üzrlı	üzürlü

DÖVLƏTCİ GERB

Azərbaycan respublikaci dövlətci gerb Azərbaycan dövlətci müstəqilivərçı rəmzü. Dövlətci gerb palutci budaxarıqır nə sünbölçü bəç'əxcıqır ibarət qövsünə h'adığ yerləşmiş x'əyic şərqci qalxancı təsvirckır ibarətü. Qalxancı h'adığ Azərbaycan respublikaci dövlətci bayrağci rəngibə fonuncə muyibguşəli ulduz, mərkəzcə alov təsvir yü.

- Cürəc halcı dövlətci rəmzimi yə yox?
- Viyic mətb ve fikircizınə, elmiyəm yoxsa bədii mətnem. Çiz?

Zəhmətci Bəhrə

Nurlanır dərs uxac sevmiş irdeni. Hər dəfə kitab açux irəx'ərə darıxmış şerni, dostumer çölciğ tamaşa irəx'ərə əcib qısqanmışerni. Əd fikirləşmiş şerni ki, dərs uxəczinə həyat yaq^ırşərdəd, unsuzdə girtəndər uğur qazanmış irded.

Səd yığ ugə dədəyir ənız səd maraqluvəc hekayə əcind.

- Ay oğul, əs'ərem vəz, lü kumə səd vaxt q'or dost yaşamış şernib. - Rauf nə Ramin Raufur hər yığ uxurni təzəc bilikər h^ərə şerni. Raminır lırni ki, kitabər vaxtını itkiyəre, işləmiş x'əyic lazıme. Ərəcər sanbi yeç'ic. Rauf sər biylid alim x'əyid, ölkəcə kurkurəz başlamış x'əyid, ədəmiyəriz kumək irni. Ramin təəssüf ki, savadsız yırkınd vərci h'ərk'əc karibəzinə məşğul şerni nə ugə həyatcıkır narazı yini. Hilə vun qərar vətü, Raufəsiyax uğur qazanmış vəric ikəcəvəz, yoxsa Raminəsiyax peşman x'əyic?

Nurlan ugə dədəyə ç'əlibekır xəyli düşünmüş x'əyid. Ənır dərs uxəc gələcəkciş siyax vacib x'əyic anlamiş ərc. Hələ yığınər kitabərazinə dost x'əyid, məh'lımərir lırbeğ diqqətcizinə ibir qiyəc.

Sanbi yeç'ic. Nurlanır univeristet azar vərci mühəndis x'əyid. Ənır uğur qazanmış irçin ugə dədəyə ç'əlibi düşünmüş şerni.

- Bilik insanci ən güclüvəc silah ye!

Nurlan q'əliyə əsfud ki, zəhmət yığinci uxurnur səd yığ icə bəhrə qəncə.

EHTİYAT Ç'ƏLİBİ

Ən güclüvəc silah Uğursuzuvər Zəhmət

1.

Ehtiyat ç'əlibi uxəy, mətnçi məzmuncığ uyuğun şərə əbi fərqlüvəc cümləyəyə işlətmiş ərəy.

2.

Mətnçi ideya şiyü?

Dədəyir Nurlanınız həyatçı əhəmiyyətər məhz lü rıxızınə izah əric ve xoşunə h'əx'ircim?

Əgər vaxtınığ Raminuvənın Nurlana dədəyə siyax düzəd rıx ibq^orird x'əynəni, ənırın uxurənəm?

Ərəcə tənbelüvər irc vaxtimi x'əycəm? Hələ vaxtimə vez rıx ibq^orird, ve səhvimi itq^ərird tix'əycə?

Bəs vin ve yoldaşarız lü barəcə halcı tövsiyəyə vus'unəvin? Əcib düzəc rıxə şitərə dəvət irəvin?

3.

Mətnçi əsascə halcı sualbez cavab viyic mümkün yü?

- Nurlana dədəyir əd halcı h^ərəkətci görə düzəc rexə h'ağaz ikəcini?
- Dədəyiz Rauf nə Ramin halar vəs'ərnib? Ciz əndəz bağlı hadisə əcinic dədyiz sətkəmən rahat yini?
- Şitərə x'əyic ki, Nurlan q'əliyə əsfud ki, dərs uxəcir gələcəksiz icə fayda sətkəmən xəyliyə.
- Ciz Rauf dünyacə qışxərc halınə, Ramin fəhlə işləmiş serni?

4.

Mətnçi əsascə məzmunci ardıcilluğuvər müəyyən ərəy.

Nurlanır ugə səhv anlamış ərc, hər yığ dərs uxəc vacibuvər q'əliyə əsfurd

Raufnə Raminiz bağlı hekayə dədəyə mezıkır səsləndirmiş vəric

Dədəy q'əliyə əsfurd ki, Nurlanux dərs uxəc qəti həvəs dəd

5.

Mətni əsasca səbəb-nəticə əlaqəyə mütəbbiq et.

Səbəb	Nəticə
	Dədəyir səd həyatı hekayə nəvəz əcinc
Rauf ugə dərşimez məsuliyyətli x'əyic	Raminir ugə h'umur fəh^lə x'əyic h'ərk'əc karcə sərf əric
Nurlanir ugə dedəyir əcənd hekayə maraqlıcinə dinləmiş vərıc	

6.

Mətnə türübi yığinc şəxsimi halci xüsusiyyətlərə aid vərşərəb?

tənbələd

Rauf

çalışqanad

Dədəy

müdrikəd

Nurlan

məsuliyyətduvəd

Ramin

7.

Dədəyir Raminiz əcənd hekayəckır Raminiz halci məsləh^ət vus'unu vin?

- Məktəbcə dəcəluvər mi,dostumi incitmişmi.Hələ vaxt girtəndəz vun xəyli ikə şərcəvun.
- Hər vaxt dərşimez məsuliyyətli x'əyic lazıme.
- Hər yığ düzgün uləc,düzgün həyat tərzi yaq^ıric lazıme.

8.

Əskəc mətn uxəy. Zəhmətci bəhrə mətniczinə əlaqələndirmiş ərəy. Əskəc sualbez cavab vəturəy.

- Halci mətni mez nə üslub sətkəmən xəyli anlaşıqlı yə?
- Lıışərə ki, hər q'unci mətnicir yin h^ərə irebyin?
- İəsincsi mətnə viyic məlumatatər həlmən kitab uxəczinə q'əliyə əsfırşərə. Bəs vin lü fikirczinə razı yəbvin?

- Mətnə q'əliyə ədəsfuc ç'əl nə ifadəyə x'əycim? X'əyicsə məh'lımcı kuməkuvərcizinə yəmən və kilfətci uzvərazinə lü mövzucə əcinci əbə mənayər müəyyən ərəy.

Zəlzələ başlamış x'əyickərə süftəd təkan hiss vərckərə dəhmə k'ul tərkvəriclazıme. Əgər uc bacardərnənvın, k'ulci bardaşmışırc, q'ıçəcqilimi yiyic ustulci q'anık cüdü r x'əyşərəb vevər. Lü vaxt pipriməxun, yəmən ki, sivixun qaq'ılcı ve qilimi k'ot' irəvingərək. Q'ıl xəbriməzinə qurmuş vərıc lazıme. Yıxıntıcı q'anık yubkuncəvinsə h^aray vərıc ve çıkə əs'ərirəvin gərək. Fövqaladə vaxtınığ müxtəlifəc qaydayarığ h'aməl əric lazıme. Fırtına çovğun yəmən gucduvəc kulak şərəx'ərə riki nə avuşkə q'ıç'çə vət'ılcı nə k'ulci q'icə süntə vinin qurmuş vərəy.

Əgər s'ə quncusə əd gucdəmiş dəx'əc h'üni riki nə avuşkə açux ərşərdəd. Qaz qəpickır şübhələnmiş şerevinsə işığ çətfənə miyə rəy. Dəhmə riki, avuşkə açux ərəy. Saxana miyə rəy ki, dəhmə və kilfətcə biylindəz xəbər vəturəy.

9. K'ulcə vevər k'ibəd şid nə şidir yem? Əcib igə dərşimez məsuliyyətli yənaşmış şerem? Əgər ve cavab "və" yüsə əndəz şi məsləh^ət irevin? Ve fikirbi ifadə vərıc h'üni k'ibəc mətn yazmış ərəy. Lü vaxt ve fikir əsalandırmış vərıc saxana miyə rəy. Mətn yazmış irəx'ərə əskəc sualbekır istifadə ərşərə vevər.

- Şidrox (şiyux) çuq'ub yaş yü?
- Əndə əsasəc xarakter nə xüsusiyyətər halcibiyə?
- Əndəcib dərş uxəciznə çalışqanuvərciz həlməyəb?
- Vin əndəz halçı məsləh^ətər vus'unevin?

10. Ubi əs'əryəz gərək.

Düzəc	Səhvəc
Qabiliyyət	Qabliyyət
Şirniyyət	Şrniyyət

K'ibəd rəssam

K'ibəc Ömərır ugrun hiç vaxt cürəndə siyax hiss irdeni. Ənıvər nə fitbol vərşerni nəmən sinifcə ən g'ələd şagird yini. Dərsinə məh'lımcir sual vus'unəx'ərə əd, çəkinmiş şerni. Cürəc h'əyəlbər ənə sakituvər səhv q'əliyə əbsici ənəzinə k'ibə ünsiyyət qurmuş irni.

Səd yiğ məktəbcə rəsmci müsabiqə elan x'əyic. Ömərır sadəcə marağci h'üni k'ulcə q'ələm nə kağat' qəyinci yığınəz başlamış x'əyid. Ənır, xeyla vaxt yini ki, u gə qəlbınə cüdürərc dünyaci rəsmərikir canlandırmışərc. Meşəyər, zovu icin, nağılvəri şəhərbi ənə xəyalbi sonsuz yini. Müsabiqəci yiğ h'əx'ırc. Ömərır yığinc rəsm məh'lımərıv viyci nə nəticəyər gozət dərcinə sakitcə sinifci lap yiğcə əskind. Səd çuq'ud yiğ çəxəni məktəbcı direktorcir ənə tür yıq^ırci nə lıpic:

– H'əyəlbı, lü müsabiqəci qalib Ömərə! Ənır yığinc rəsm xəyli h'əyarace, lımə ki, əbi canlanmış şere!

Sinifcə gırtəcib təəccüblənmiş x'əyicib. Ömər lüsiyax istedadlı x'əyic hiçalız əs'ərdedni. Dostumi ənə yanca h'əx'ırci ənə rəsm tərifərc. Hələ yığınər çəxəni Ömər q'əliyə əsfurd ki, hərfrə ugux məxsus bacarq yə. Bəzəc vaxtimə əc kəşf ərcinə cəmiyyətciz itqərə əric lazıme. Artıq Ömər ugrağ inanmış şerni. Ənız, əs'ərni ki, hər ədəmicux ugux rıx yü, sadəcə lü rıx vaq'orə vərcinə əciğ inanmış x'əyic alzıme.

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

özgüvən ugrağ inam istedad

1.

Mətnçi məzmun müəyyən vərəy. Ehtiyat ç'əlibə viyic ç'əl nə ifadəyə mətnçi kontekstə uyğun ərci cümləyə işləmiş ərəy. Həlmən əskək sualbez cavab vəturəy nə əbəz bağlı müzakirə tuğəy.

- Ve fikircizinə istedad şiyə?
- Vin lirciğən özügüvən nə ugrağ inam halci mənacə işləmiş şere?

Cavabar həyatçər h'ağac nümunəyərinə əsaslandırmış ərəy.

2.

K'ibəd rəssam mətnçi əsas ideya müəyyən ərəy. Mətnçəyid k'ibəd rəssam tiyə? Ve fikircə Ömər istedadlı adlandırmış ərşərəm?

3.

Mətnçizinə bağlı sualbez cavab vəturəy. Cavabar mətnçər arqumentər h'aşxırə əsaslandırmış ərəy.

- Ömərır çiz cürəndəsiyax hiss irdeni? Əd lüsiyax düşündürmüşirc şini?
- Ömər çiz məh'limcir sual vus'unəx'ərə cavab viyickır çəkinmiş şerni?
- Mətnçə lirci, Ömər müsabiqəcə xüsusi hazırlamış şerdeni. Ənır k'ulcə sadəcə maraqlı'ünü yırınnı. Ve fikircizinə ucxun dikəci, Ömərır uğur qazanmış ərci səbəb şix'əyic?

4.

Şitərə x'əyic ki, Ömər ugrağ inanmış x'əyid? Ənə həyatçə baş viyic lü qix'irc nöqtəci əsas səbəb şiyə?

5.

Mətnçə əsasən məzmunci ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

Direktorçir rəsm müsabiqəci nəticəyə elan əric

☐

Məktəbcə rəsmci müsabiqəcizinə bağlı elan viyic

☐

Yoldaşərır Ömər qalib h'əx'ircəvərçi təbrik əric

☐

Ömərız ugə barəcə düşüncəyə nə dərşinə iştirak əric

☐

6.

Mətnə bağlı əskək halı sualı cavab verə bilərsiniz?

- ☐ Ömər sinifçi yoldaşına qısa ən yaxın dostunu?
- ☐ Ömər dostuna öz ad təbrik verəcək?
- ☐ Rəsm müsabiqəni barədə halı açıqlama verəcək?
- ☐ Qalib olan xəyali, Ömər uşağı qarşı münasibət şüarı dəyişəcək?

7.

Mətnə qəbul nəticəsi əsas cümlələr tamam olacaq.

Ömər hələ də dərslə məhlum sualı cavab verəndən ki,...

Müsabiqəni qalib olan xəyali məlum xəyali ki,...

Müsabiqəni nəticə məlum xəyali gətirən əşyaları ki,...

Ömər qalib xəyali artıq düşünmüş şüarı ki,...

Ubi əşyaları gərək

Çəli bəzə sayt yazmış irəşərə diqqətli şərsə yin gərək.

Düzə	Səhvə
müsabiqə	müsaqibə
rəsm	rəsim

8.

Verə çəli kök nə şəkili cürərci və dəftərə yazmış.

Şəhər kəndindəki yə həyali qatılacaq riki-baca

9.

Viyic mətn və dəftərcə kuçurtmış ərəy. Durğuci işarəyə bərpa ərəy.

Professionalac rəssamlıqca təhsil qəyind q'ob azərbaycanlı zənən dövlətci mükafatci laureatı Maral Rəhmanzadə müasir milli rəngkarlıq məktəb inkişaf x'əyiciz biylic xidmətər x'əyid sənətkatyü.

Xalqci Rəssam Maral Rəhmanzadə təsviri sənətci zəngin ənənəyə davam ərcə şübdq^anayıs'ıd sınıvər xəyli səb dövrə səmərelü fəaliyyət itq^ərərcə.

10.

Əskə viyic ç'əlibə şəkilçiyər əlavə ərcinə müxtəlifəc ç'əlibi düzəltmişərci və dəftərcə yazmışərcəy.

icin	bəy	uç	uxəc
q'ım	məskən	şəhər	səcir
kitab	qarayaz	kum	t'əh'am
Uxəc	mərtəbə	silbə	q'el

Halci ç'ilə əlavə ərc şəkilçicir ç'ilə mənə dəyişərci tamamilə cürəc mənə yaratmışərc. Hələ ç'əlibə q'ankar xətt yığınəy.

11.

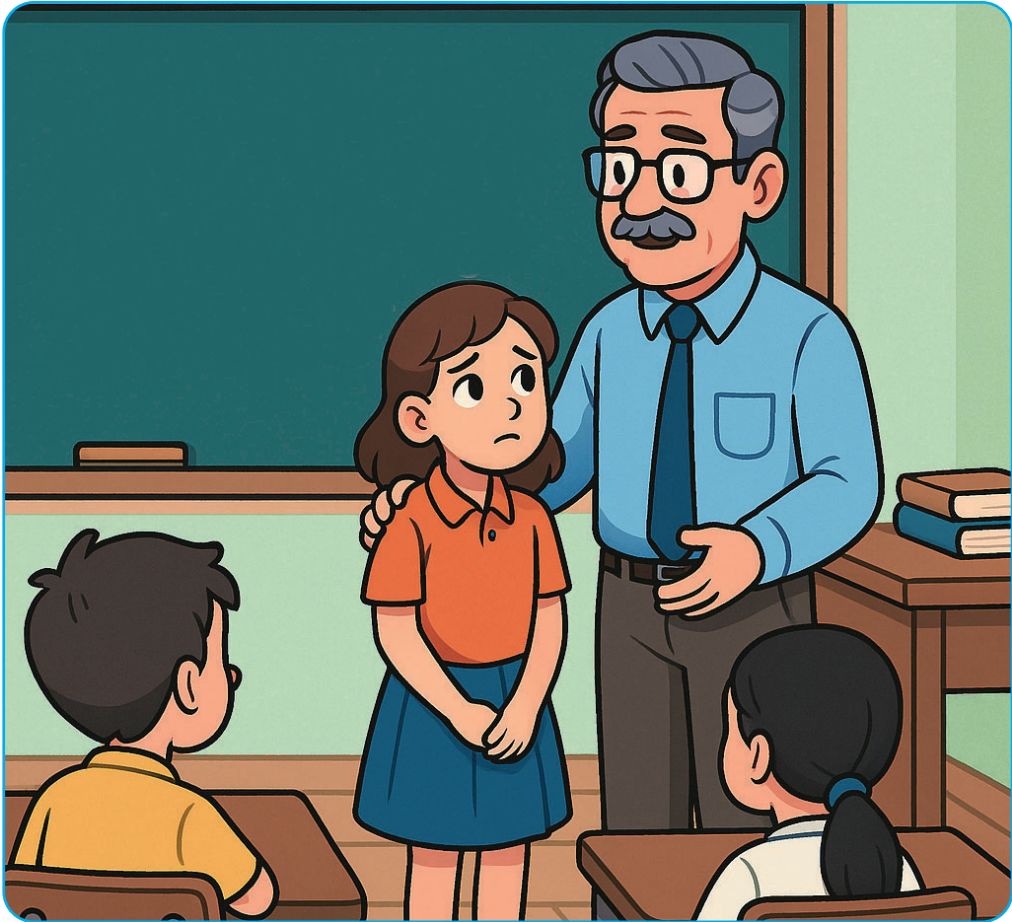
Əskəc mətn uxəy.Uslub müəyyən vərəy. Bədii mətnnə lü mətnci xüsusiyyətər müəyyən ərəy.

G'ərırdır insanbeğ müxtəlifəc hissni yaratmış ire. Səd xəyli g'ərərır ibə h'icə h'əyarəc naxışər nə ibə h'ərəkətərır insanbi valeh ireb. Lü siyah yin ən xəyli ehtiyat ird h'əyvanın məhz g'əryü. Ucin əbi zəhərli yiyiczinə bağlı yə.

1-ci bölməyi üzrə ümumiləşdirici təkrar.

Vacibəd dərs

İradəz riyaziyyat ən çətinəd fənbiyəkır səb yini. Dərsinə xəyli vaxt icə fikir yayınmış şerni, məsələyə h^əll ərız çətinuvər yirgınni. Məh'ım Sabir məh'ım xəyli tələbkər yini. Ənır hiç vaxt şagirdəriz güzəşt irdeni, həmişə sətkəmən xəyli çalışmayər vus'unni.

Səd yığ Sabir məh'ılcir İradəxun lövhəcə səsərc nə ənız səb çətinəd məsələ viydü. İradə xəyli çalışmış x'əynənın, məsələci h^əlli vaq'oraəriz dox'ə. Sinifcəyic bəzəc h'əyəlbər əniğ q^urverdü. İradər icə q'ıl əskən kixonəvər ci icə çıxarığ əskundu. Ənır icrin bacarıqsız hiss irni.

Dərsinə çəxəni Sabir məh'ılcir İradə voq^oci nə ənıvən lıpic:

– İradə, ə's'əremvəz, zının və yaşınə şərəx'ərə riyaziyyat ikədənizəz.

Fikirləşmişerni zın ki, zə biyincir lü fənn dərk irdebu. Ancaq səd yığ məh'ılcir zəvən lıpic ki," Əsasəd məsələ h'aq'ıllı x'əyic dəd, əsas məsələ çalışmış x'əyic bacarər ice." Hələ yığınər çəxəni zının çalışmış x'əyzın, təslim dəx'ozın nəhayət lü fənn sevmişvəzın.

İradər heyrətcizinə məh'ılcixun ikəc. Ənırın səd vaxt çətinivər yığınic iciz

ümid viydü. Hələ yığınar çəxəni İradər riyaziyyatcızınə sətkəmən xəyli məşğul x'əydü. Hər dəfə çətinüvər yırğınəx'ərə Sabir məh'lımcı ç'əlibi xatırlamış ərci çalışmış x'əyickır imtina irdeni.

Sanbi çəxəni İradə univeristetçə qəbul x'əydü nə mühəndis x'əydü. Əd məktəbcə ləbsılci Sabir məh'lımcıkır ziyarət ərc nə lıpic:

– Məh'lım, vin zəz tək riyaziyyat dəd, həmən təslim dəx'əc h'ərə ərcəvin. Lü dərs zəz ən vacibəd dərs yini. Sabir məh'lımcir gülümsəmiş vərdu. Əniz əs'ərə ki, məh'lımcir tək bilik vus'unded, həmən insancı ruh gücləndirmiş irü.

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Səbrli İradəli Təslim dəxəc

1.

Ç'əlibə ehtiyatçə viyic ç'əl nə ifadəyər mətnci məzmuncər çıxış ərcinə izah ərəy. Əbə hərsəd fərqlüvəc cümləcə işlətmişərçi dəftərcə yazmışərəy.

2.

Mətnci əsas ideya şiyü? Mətnci əsas ideya hala vasitəczinə sut'q'araire?

A) Məh'lımcı

B) İradə

3.

Mətnçə əsasən məzmunci ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

Riyaziyyat məh'lımcir ugrəz bağliyəd əhvalat şagirdciz nağıl vərdu.

İradər dərşimi g'ələ uxəcnə mühəndis x'əydu.

İradə xəyli san çəxəni icə məh'lımcızınə görüşmüş x'əyiz h'əx'urcini.

İradər riyaziyyatckır k'ulci tapşırıq yerinə-yetirmişərickır çəkinmiş şerni.

4.

Mətnçə əsasən halci sualciz cavab viyic mümkün dəbu?

-İradə tini ənə xarakterciz məxsus ən vacibəc xüsusiyyətər halcibiye?

-Məh'lımcir riyaziyyat fənn İradər sevmiş vəri vərçi halci rıxə xəb səh'əc

-İradə mühəndis x'əyiciz riyaziyyat fənnici rol şitərə izah vərşəru?

-İradər süftəbə çiz riyaziyyat fənn sevmiş irdeni?

5.

Mətnə əsasən səbəb-nəticə əlaqəyə müəyyən ərəy.

Səbəb	Nəticə
İradə xeyli çalışmış x'əycinə riyaziyyatçı fənn mükəmməl h'ərə x'əydu.	K'ulci tapşırıq yazmışəricker h'ərfəni,icrağ inanmış şerdeni.
Sanbi yeç'inənin İradər icə məh'lim saxana dəri.	

6.

Viyc cümləyə kuçurmuş ərəy. Hər cümləci h'ürəyic xanacə itq'əreirc ç'əl kök nə şəkilçicə cürə ərəy.

1. Zalırdə xeyli tamaşaçı yini.	xeyli
2. H'əlimər ləzətduvəd şorba hazır vəcini.	ləzətdu
3. Dəyir Solmazız naxışluvəc q'oh'əc xırəcini.	naxışlı
4. Bağbancir rikə yiyic gülbiyəz qullux irni.	rikəyic
5. Yeçini darbiyəz gülbi açux ərcini.	əs'əre
6. Sənanız ingilisci mez g'ələ vəs'ərü.	açuxərcini

7.

Əskə viyc bəyniyə ç'əlibi uxəy. Hər sincici mənayər və yoldaşarəzinə müzakirə ərəy. Halci bəyniyə ç'əl "Vacibəd dərs" mətnə aid x'əyic əsalandırmış vərəy.

- A) Qunşığ ümid şərd şamsız yırkənə.
- B) Təkəc xəbər səs qərfərdəd.
- C) İşləmiş dəşxərnır dişləmiş irdəd.

Ubi əs'ərəyəz gərək

Ç'əlibə bəzəc saitər yazmış irəx'ərə diqqətlü şərəb yin gərək.

Bədii əsərbə bəzən h'eyvanbi nə cansız əşyayər şəxsləndirmişire. Yəni əbi insanbez aid xüsusiyyətlər çığıre, vəcənəb, şad şərəb, h'ası şərəb nə s. Lü vaxt obrazara süftəd h'ərf biyli yazılmış şerü. Məsələn Zizərir Filbiyəz dünya əslində şitərə x'əyic itqəreirc ikəcə.

8.

İkəc mövzucə bədii mətn yazmış əriciz çalışmış səkoy. Məsələn, hekayə nə bədii ifadəyə istifadə ərəy. Əbə q'ankər xətt yığınəy.

9.

Əskəc ç'əlibi kök nə şəkilçicə cürə ərcinə yazmış ərəy.

Cavanbi şəhərbi dağni guclu budaxar daddu mənzərəsiz

10.

Əskəd dialoq yüksək səsinəzinə uxəy. Yazılmış x'əyicivər fərqlü tələffüz şərc ç'əlibi müəyyən ərəy. Əbə düzgün tələffüzci qaydəyər lıpəy.

- Salam həlməyəvun?
- G'əlezin.
- Naq' məktəbcə yıpıcinivin?
- Ey yıpıcinibin. texnologiya dərşinə ləzətduvəc salat hazır ərcyin.
- Vun çiz dərşinə həx'ırdənivun?
- Naq' hava yizlü yini, həmənin zin azaru yinizin.
- Dəh gələsək. Yəqin ki, g'ələc yığinə görüşmüş şərab yin.
- Əlbəttə sinci-qunci yığinə çəxəni dərşinə h'əşxərcəzin.

11.

Viyic mətn uxəy. Mez nə üslub baxımcər Vacibəd dərş mətncizinə müqayisə ərəy. Çəxəni ki, mətncəyic cümləyər lımə dəyiş ərəy ki, durğu işarəyə say çoxalmış işi.

Basketbol hər sincicə fur nəfərckır ibarət q'unci komandaci ərəcə yerç'ərü. Oyun yuq'uc hissəcckır ibarət şəerü. Hər hissəcə yıs'ıd qəqiqə (10) davam ire. Hizadsız azar şəerüsə, əlavə vaxt vus'unü. Lü oyuncux icux qaydəyər yə nə lü qaydayar puzmişəricux mütləq cəza yə.

Mətnə əsasçə halci sualbez cavab vişərdəbu?

- Basketbol oyuncu yaradıcı tiyə?
- Komandacə çuq'ur nəfər şereb?
- Basketbol oyuncu səd hissə çuq'ud dəqiqə davam ire?
- Oyuncə qayda puzmişəric cəza şickır ibarət yə?

12.

Məh'limci tərəfcər dinləmiş x'əyic mətnciz bağlı sualbi tərtib ərəy. Çəxəni vin hazırərc sualbi planci əsasçə ibr qiyəc mətn vəcinəy. Lazım h'əşxərəsə, məh'limci cürəc sualbiyin cavablandırmış ərəy.

2-ci BÖLMƏ

Səkul nə eb

Səkul q'əşi yooni. Həlu vaxt itq^əc ki, sər ədəmi dənizci tərəfcəər xizəkci q'inə balığ h'əşxuro.

Dəhə rıxı ultalıxcə uzanmış x'əyci icrin q'əyicə q'ep'tudu.

Balığ h'əşxurd ədəmiyiz əd irq^əci uqrə bəlkən voq^odı nə: «Ğələd kurk şoro»— lıpi səkul qoondı nə xizəkci yığcə əvədu.

Kurk şi yov? Vəzməcə hayvanbə kurkunıkir halci sahəyəərə istifadə iyrə?
Vəzməcə, balığçı halar h'əşxərəni?

Çıxaanın uqrə bəlkən həyvərçi yıxırd. Səkul rıxə yavaş -yavaş balığər xizəkçəər q'ımığ t'ut'əc, çıxaan iç'in xizkcəər h'aq'unci h'əbxudu nə kın x'əyic balığər uləz baştamış x'əydu.

Vəzməcə, səkulcir şi yiz həlīmə iyrəni? Bəs balığçə səhv şi yəəni?

Həlu vaxt ləcər yerford səb ebınız səkulcir balığ uləc itq^ə icə yancə h'əxurdu

nə lər:

– Zə dost səməd balığı zəz vıs'nomvin?

Səkilcir ebiniz səb balığ vıydu.Ebinır balığ ulədu.Balığ xeyli ləzzəttı yooni. Səkulcivər səməd iko x'əydu.

Səkilcir lər:

– Ubç vın yuq^ur sool.

Ebinır balığ həlmə yuq^uruc x'ukəc.

Səkulcir lər:

– Kuruğ ubç,muk dəşmiş vər vınə ci x'icə əstə.Balığər və ciyiniğ vəşkərdə,hələcə vının vınə ci yığinci balığər yıkırcı ulavın.

Vəzməcə, şiyiz səkulcir ebinivən həlmə lıpic: Ucir əci halci xusiyyətdər x'əyic h'ut'q'ər iyre?

Ebinır səkulciz təşəkkür vər ci nə yıpıdu.Ebinır muk ruq vər ci icrə ci x'icə əstəəc.

Həlu vaxt icə ibrə x'oarimə səsnı h'əxırc.Q'əyicivər xilas x'əyici h'uni eb candı kiç'xını zınə icrə var qucunə dartılmış x'əydu nə icə ci qupulmuş x'əyic.

Ebiniz şicivər kişərəni?Lıpic şaaram ki eb cəsərəttı yooni?

Əğrici q'icə q'ıvrılmış şoord eb səkulciz q'əzəblənmiş x'əyici nə lər:

–Off,yaramazəd səkul,hiyləgərəd səkul,zəz uç'un ərcivın?Q'əp't'ılvin,zın həlməən x'əynəm zıvın yurq^urdo.

Eb səkulci çıxə əbsudu. Əqər vop'q'ırənəm uləz q'ərar vıydu.

Eb haq^lı yoonim?Vın ebinı yancə x'əyic q'onim,əd dəstəkləmiş iyronimvin, yoxsa lu fikircəər ləpsilic məsləhət iyronivin?

Səd, q'od yığ çıxaan nıkırbə ərəcə gölürdə qırəxcə səkulci zınə qarşılaşmış x'əycib.

Əciz səkul ibq^əyi dəğə: «Zəz uç'in ərcivın?» – lıpi icə q'əliyiğ voq^odu.

Səkilcir lıpic:

– Aaa,zəğ şı qınah yer?Zəz və ciyınır ləmkara balığ yuğunəz dəfəc halar əs'ərani?Vının vınə nəfsınız ləmkara duşkun dəfəc q'onim.

Ebinır lər:

– Vəə,vın zın allatmış vərdivın. Zın zıvın uuldozın.

Səkulciz kiç' x'əyic. Şı əric, səd hiyləgərliğol ərci xilas x'əyic lazım yer.

Fikirləşmiş x'əyiz baştamış x'əydu.

Hiyləgərliğolcə usta yood səkulciz xeyli fikir vər ci lazım dədni.

Səkulcir lər:

– İk,ləm ağa rikə kukəd səb qoç yov.Upç hələm sool, heç olmasa və fon h'as'ın şoro.

Əslində rikə yood qoç dəbni,beylid səb xoar yooni.

Əciz eb ibq^əyi dəğə icə h'ədiğ səədu icrin nə hələcə buğmuşə q'eer vərdu.

Həlmə səkul ebinivər xilas x'əydu.

(Azərbaycanci nağıl)

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Kurk

Duşkun

Kupəkci balıǵ

1.

Ç'əlibə ehtiyatcə yeec ç'əlibə mənə mətni konteksciz uyğun izah ərəy. Çıxaan əbi həmin konteksciz uyğun cümləcə işlətmış ərəy.

- Kurk ç'əl içic halci ç'ili zınə əvəz əric şara?
- Halci insanbəğər «uqrəğ duşkun»lıpıç şara?
- Vezməcə kupəkci balıǵ içic balıǵərə q'ınə şici zınə baǵlı yov? Vinə valideynbə kuməkci zınə kupəkci balıǵcə xususiyyətər, ibə yaşamış şeer x'ədını hövzəyəre q'ınə baǵlı məlumat x'əbə ərəy. Çıxaan həmin məlumatər vinə ildaşərə q'ınə paylaşmış səbxəy.

2.

«Səkil nə eb» mətni uxədivin. Həlmə düşünmüş şibərevin, ebını sudurq'ərc xusiyyətər halcibi yer? Kərə yeec duşkun dədic səçmiş ərəy.

- A) Əd qərək h'urənəcəər səkulciǵ h'udurǵoni.
- B) İcir tənbəllıǵol dəərci icrə ov, icir vop'q'or şori yooni.
- C) Səkulci hiyləgər x'əyic birbaşa səkulci icivər x'ukni.
- D) Səkul uləciz qərar vıyconisə, hələ ibq^əyi samat uloni.

3.

Səkulciz aid yeec xususiyyətər səçmiş ərəy.

hiyləgər ədalətli qucdu zəhmətkeş h'əq'ıllı

4

Mətnəcər q'əyinc hissə kuçurtmuş ərəy. Tur əs'ərc ç'əlibə kuk nə şəkilçiyər cürə ərəy.

Əslində rikə q'aq'uld qoç dəbu, beylid səb xoar yooni.
Əciz, eb ibq^əc x'ələ icə h'ədiǵ səədu nə hələcə buǵmuşə q'eer vərdu.
Həlimə, səkul ebınıvər xilas x'əydu.

5. «Səkul nə eb» mətniniz aid məzmuncü ardıcılığı qeyd ərəy.

Eb nə səkulci rast x'əyic, səkulcir ebınız hiyləgər yanaşmış x'əyic

Eb nə səkulcə ikinci qoruş nə səkulcə qorxucə əbsic.

Səkilcə balıgçə xizəkciğ q'uq'unci yıpic

Ebını ikinci dəfə tələcə əbsic nə xoaraz yem x'əyic

Ebını x'ədını hövzəcə yıpi tələcə əbsic

Ebını ci x'ıcə mukunuğ voq'əc nə icə çarəsiz yıbq'ınıc.

6. Viyic mətn yazmış ərəy, yazılış deyilişcivər fərqli yeec ç'əlibə q'ənəkər xətt yığınəy.

Şibeer süfrəyi q'əliğ yebxıcıb. Zəfərannı bicəh uləci h'as'ın x'əycib.
lu vaxt səd dəstə qədəyər hay-kuynən rikə h'əp'ç'icib.

Xeyli yetətfu ki, əndə q'ilimə tappılı banıgər h'əxırc. Şiberır bacacəər
həbqə səəc qozət ərc. Doğrudanın q'od dəgə yedətfumə bacacəər səəc
təzəc ruğəc, al-əlvanəc rənqli həbqə düz k'ulci ortacə əstic. Pakizər əc
q'iməər q'əyinc. İgə nəyır icrə icin icixun yuq^urci lər:

– H'əşuğ ucən igə pay vıydəy!

– Vəə əy nəy, və kar dəşi, lu saat əndə q'əliğ uyun açux iyirdozın. –

Pakizər lər.

7. Məh'ılcə tərəfcəər səslənmiş x'əyic mətn dinləmiş ərəy nə mövzu yu q'ınə yeec sualbez cavab vətəy.

Təməhkarəd Ağa nə q'arivəd (Rəvayət)

Keçmişəc zamanbə varrı sər furi yaşamış şerəni.

Lu furəğ beylic vulu suru, səməc təmizəd yık'lı sər q'arivəd yəəni. Lu q'arivənır hər yığ vulbə yux uqrə ağaz çığrəəni. Uqə ağarın həmin yuxəğ x'əd çəxər ərci tuğə bazarcə məzər vıs'nəəni.

Q'arivənız ikəcəəni ki, uqrə ağa lu karcər çəkındırmış iyi. Lurəəni ki, camaat allatmış əric şeerdəd, qınah yer. Amma xəyır dədni. Acqozduğolcir ağa h'ulimi yiq^ırcəəni.

Səd yığ vulbi dərəcə ool şerəəni. Q'arivəd tərəyı q'əliğ uqrə yapıncı q'ımığ sərmışə əs'incəəni. Hava qəfildən tutulmuş x'əyic, ləhəc bulutərır zovu için yuq^urdu. Səd ç'əbiç' h'əxırc ki, h'əşe itq^ivəz. Dərəcə sel, x'əd oynamış x'əyic, bitin vulbi x'ıca buğulmuş x'əyic q'əyic.

Q'arivəd vulbə cuxunə yancə yıxırd. Furəz q'arivəd x'əb h'əç' itq^ə təəccübənən x'ukəc:

-Bəs yux hale?

Q'arivənır lər:

-Əy ağa, zıvoon çıkkara lərzın ki, yuxəğ x'əd çəxər mi, əxri gələ dəşxərde. Amma vın zə ç'ilığ ibır q'idiyəvın. Hesən camaatcız yuxə çıkəriğ məzər viyic x'ədni səd çıkərə vəxırci hucumcə yetfu və bitin vulbi tuğəç.

(Rəvayət)

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Səd çıkərə cəm x'əyic

Bulutcir zovı icin q'onic.

1. Mətn uxəy. İcə məzmun müəyyən ərəy.

– Həyatcə ,qunşicə,tanışcə həliməc səd hadisəyı q'ınə qarşılaşmış x'əycəəmvin? Sundur insanbi həlimə allatmış əriyiğ həlməc münasibət əs'ər iyravin? İci yanlış x'əyic həlmə əsaslandırmiş iyravin?

Mətnci zınə bağı kərə yeec cədvəlciz uyğun bəcinəy.

Mövzu	Məzmun	İdeya

Ç'əlibə ehtiyatcə ifadəyəre məzmun mətnci məzmuncivər çıxış ərci izah ərəz çalışmış səbxəy. Məh'lımcə kuməkcikir istifadə ərəy. Həmin ifadəyəre qarşılığol vət'q'ər ərəy nə cümləcə işlətmış ərəy. Əbe həqiqi, yoxsa məcazi mənə daşmış əric müəyyən ərci,vinə fikir əsaslandırmiş vərəy.

2. Mətnc halci sualciz cuvab dəbu?

- A) Q'arivənə əsasəc kar şi yəəni?
- B) Ağə ədaləttı adlandırmiş əric şaaram?
- C) Ağar şiyiz yuxəğ x'əd çəxər iyrəni? Ucur ənə qəlirciz həlmə təsir iyrəni?
- D) Q'arivəd neçə müddət yəəni ki, uqrə ağaz xidmət iyrəni?

3. Kərə viyic cədvəlci sutunbə yeec ç'əlibi əlaqələndirmiş ərəy. Vinə fikir əsaslandırmiş vərəy.

Q'arivəd

ədalətsiz

Ağə

dürüst

4.

Vezməcə şiyiz q'arivənır uqrə ağaz irad yurq^uroni? Q'arivənə haqlı x'əyic mətnəcə halci epizodci q'ınə əsaslandırırmış iyravin?

5.

Vezməcə ç'əbiç' h'əxırcəəni, ağar uqrə səhv dəhə başa ərsərani? Ağar uqrə səhv anlamış ərcim?

6.

Vulbə tələf x'əyici səbəb şı yəəni? Lu hadisəyır vin nöğə bərcim? Vinə fikir həyatcəər h'əğəc numunəyəərə zınə əsaslandırırmış ərəy.

7.

Mətnəcə əsasən məzmunci ardıcılığol müəyyən ərəy.

Kum seldir basmış vəric nə vulbə q'əyic

Q'aribənə vulbə tələf x'əyiciz həyifsimiş x'əyic nə uqə ağa ucuz reaksiya

Ağar hər yığ ədalətsizcəsinə vulu yuxəğ x'əd çəxərə məst hazır ərci nə məzər vıyic

8.

Vıyic bəyəərə ç'əlibəkir halci mətnci məzmunciz aid əric şara?

- A) Zəhmətsizəd vop'q'ırd bicəhcivər, zəhmətci zınə vop'q'ırd dahar gələ yov.
- B) Fətkarı yığ h'əq'ləmiş dəşxərd q'udu yığ q'əycır əsəra.
- C) Çalışqanəc x'əb şıcığ q'it'q'urəm qızıl şara.
- D) X'ədsız həyat şeerdəd, zəhmətsiz rahatlığol.
- E) Tənbəllığolcir azar artımış iyro, iştəmiş x'əyicir can saf iyra.

9.

Kərə yeec şeir uxəy nə icə məzmun vinə ç'əlibə zınə ifadə ərəy.

10.

Kərə aforizmər viyce. Əbi uxəy ibə mənə izah ərəy. Ehtiyac yersə səsundə zinə müzakirə ərəy.

Sadəliğol - mənəvi h'əyarxını əsasəc şərt yer. **(Lev Tolstoy)**

Adətən ədəmiyərlr igös yeec içniz bəğıştəmiş iyre, müdrükərir voos yeec vəz ərməğan iyre. **(Əbu Turxan)**

Adi ədəmiyərivər varan q'əlt'əld şəxs həmişə yalqız yer. **(Lev Tolstoy)**

Dahi insanbə mez təbiətci icə mezinis kərə sadə yov. **(Vovenarq)**

Dahi k'ibəc karibəən dahi, axmax isə beylic karibəən k'ibəd yer. **(Püre Büast)**

11.

«Dürüstəd insan həlmə şeeri yer?» mövzucə esse yazmış ərəy. Vinə fikir əsaslandırırmış iyre x'ələ əs'ərc insanbəğər numunə h'əşuğəy.

12.

Kərə yeec cümləyər uxəy. Məcəzi mənacə iştənmiş şeerc ifadəyər və ya ç'əlibi müəyyən ərəy, əbe mənə izah ərəy.

1. İcə dostunu ç'əlibər Sona diksindirmiş dəvəri.
2. Səidə rənq kış'xınır dümlüzü x'əycəəni.
3. Ənır heştin bəqən diyird, uqrəvər razı ədəmi yer.
4. Musaz bitin karibə birinci x'əyiz çalışmış şeerəni.
5. K'ibəc rəssamcə əsərbez heyran x'əycəənizin.

13.

Viyc ç'əlibi səsli uxəy. Əbe mənə müəyyən ərci nə cümləcə işlətmış ərəy.

mehriban

lovğə

qayğıkeş

istiqlanlı

acıd mez

t'əəməd mez

kubit

Q'illiyi sədaqət

Sər yəəni,sər dəəni,səb q'illi yooni. Lu q'illi içic q'illiyəriğ bənzəmiş şorədəbni. Yaycə arancə,q'ud, payız isə darruxcə şooroni Həmişə darrux arancoor xeyli soomış iyrani.Hələyız ki,q'udə çıkkara q'alınəc yız h'əxirənəmin darbə q'an əy şeerəni. Q'illi lu əyic çıkərbə dənnəmiş x'əyci q'udu sərt yetfuc hiss iyrədədni.

Payızci yığnə səd yığ q'illi darruxcixun q'əlk'ononi. Səməcdinə itq^əc ki,darruxcir s'ə q'əyinci uqərə. Meşəbəyivər bəxşə içid s'ə əsər iyird də. Meşəbəyır xeyli əziyyətci zinə kurəər vedrə-vedrə x'əd daşmışə darruxci uqərc çıkərə h'asxune ki, s'ə xeyli yayılmış dəşi. Yazuxəd meşəbəyi ircəc-h'əq'əc q'icə yer. Q'illiyiz lu uqərxın itq^ə xeyli tələş yeq^ırc. Fikirləşmiş dəfəmə icrə qanadər geniş açuxə karcə baştamış x'əydu. Əd dəhə -dəhə kuruğ q'ıl q'ep't'u icrə dimdikciğ x'əd h'əşxıre nə darruxci uqərc çıkərə h'asxunəni.

Meşəbəyız q'illiyi lu kuməklığol itq^əci xeyli təəccüb vərdu:

– Əy Allahcə quşcuğaz və dimdikcə h'əşxırc x'ədınır lu s'əyınız şi iyirde?-lər:

Q'illi mizə h'əxurci lər:

– Uc zəs'in əs'ərə, -lər -Amma zın darruxciz yeec zinə məhəbbət, sədaqət h'ut'q'ər iyrezin.

Q'illiyir həluc lıpi icrə surət artırmış ərc. Dəhə-dəhə kuruğ q'ıl q'ep't'u icrə dimdikciğ h'əşxırc x'əd uqərc çıkərə h'asxunəni. Meşəbəyi nə q'illiyi h'əşxırc x'əd siycə ancə çoxalmış x'əyci seldiğ çovrılmış x'əyic. Darruxci s'ə əbsurdu. Q'usud meşəbəyi

rahat nəfəs q'oondu.

Q'illi ç'uknuc bıdəxcığ q'unmuş x'əyci dincəlmiş x'əydu. Meşəbəyir q'illiyixun ikəc,ikəc nə çıxaan lər:

– Əy Allahcə zərifəd quşcuğaz, kərək bəəzi nankorbi, darrux cədırcə yit'irc ədəmiyəv və suxum darruxci q'ədir əs'əni.

Əli Səmədov

EHTİYAT Ç'ƏLİBİ

meşəbəyi

sədaqət

q'ıl q'ep't'ic

1.

Mətn uxəy.İcə məzmun müəyyən ərəy. Çıxaan luğətci ehtiyat ç'əlibi mətnci məzmuncığ əsaslanmış x'əyci izah ərəy. Həmin ç'əlibi cümləcə iştətmış ərəy nə yazmış ərəy.

2.

Mətnci məzmuncığ əsaslanmış x'əyci ardıcılığol müəyyən ərəy.

Meşəbəyir nə q'illiyir darrux xilas əric

Q'illiyi davranışcuxun ikəci meşəbəyə təəccüblənmiş x'əyci

Darruxcə s'ə baştamış x'əyci nə darbə bitinbə uqəci təhlükə yaranmış x'əyci

S'əyini əsırcı nə meşəbəyə insanbez çağırış

3.

Darrux yit'irc insanbə haqqınə ixəcəəmvez. Ucuz və münasibət həlmə yer? Və kumə,şəhərcə həlīməc hadisəyəərə qarşı halci tədbirbi iyre? Hələməc hərəkəter iyirc insanboon şi luranivin?

4.

Halci xüsusiyyətər q'illiyiz aid əric şara? Mətnciğ əsaslanmış x'əb açux x'əyci cuvab vətəy.

xəsis

x'əb açux

mehriban

xeyirxah

5.

Kərə yeec fikirbi uxəy. Halci fikir mətni ideyayı q'ınə səslənmiş x'əyic müəyyən ərəy.

H'əq'illir uqrə uğursuz x'əyici səbəb uqroos, nadancir isə içindoos axtarmış iyra. **(Konfutsi)**

İçində həyatcəər dərs q'oonic bacarmış şeerd insan xoşbəxt yer. **(T.Fontane)**

İçində xoşbəxtliqolci h'uni çalışmış x'əyici, yın yınə xoşbəxtliqol vət'q'ər iyreyin. **(Platon)**

6.

Kərə yeec cümləyər yazmış ərəy. Tələffüz nə yazılış fərqli yeec ç'əlibi müəyyən ərəy.

1. Məh' lımcir yəz maraqlı hekayə əcınd.
2. Fəridə musiqi qabiliyyətiyir uquz uğur h'əğəc.
3. Zə k'ibəc şiyr xeyli t'əəməc ule.
4. Xeyriyyə təşkilatiyir ehtiyat yeec şəxsiməz kumək iyre.
5. Yə məktəbcə şahmatci dərnəkcir fəaliyyət iyre.

7.

«Q'illiyi məhəbbət» mətnicə halci sualciz cuvab dəbu?

- A) Q'illi hala yaşamış şoroni?
- B) Meşəbəyə nə q'illiyi dialoq birinci dəfə şi vaxt q'ıl yuq^urdu?
- C) Q'illiyiz k'ibə x'əyic əs'ərə, şiyiz icrə dimdikcə x'əd daşmış iyrəni?
- D) Meşəbəyir şiyiz q'illiyir icrə dimdikcə x'əd tuğəyığ təəccüblənmiş şerəni?

Ubi əsərayəz gərək

Kərə yeec ç'əlibə düzqun yazılış qaydaləriyə əməl əric vacib yer.

Düzəc	Səhvəc
stress	stress
büro	byuro
mənəviyyat	mənəviyat

8.

Kərə yeec cümləyə yazmış ərəy. Lu cümləyəyə iştənmiş x'əyic ç'əlibə halcic xeyli səhv yazılmış x'əyiciğ rast h'əbişxəreyin?

- Yə kuçəycə tramvayci xətt yenilənmiş şere.
- K'ulci bağçə ç'uknuc zanbağərır bəzəmiş iyrəəni.
- Q'ul torbayərə h'as' ərci anbarcə vəğəc.
- Lu şənbə yinə sinifci zinə ekskursiyəcə çibərdeyin.
- Vüqarə şid xeyli tənbel yer.

9.

Təbiətci zinə bağlı viyic kərəc mətn uxəy. «Həyat bilgisi» fənnicəər h'ərə x'əyibə q'inə lu mətnəcə yeec məlumatər müqayisə ərəy.

İşığ, temperatur, hava, rütubət cansızəc təbiətci amilbi yer. Lu amilbə təbiətəcə canlıyəriz təsir müxtəlif yer. Temprsturcir canlıyəbə beyli x'əyiz, inkişafci, çoxalmış x'əyiz, h'imur uzanmış x'əyiz təsir iyre. Əksər canlıyə 40-45°C tempraturciz dözmüş vərə şoro. İnsanciz temperatur 18-20° C x'əyic əlverişli hesab şoro. Bəəzi bakteriyəriz isə 120°-C -yə kimi hesab şoro. Fətkar-yayci vəzne kərtənkələ nə k'urbəğəyər aktiv şere. Havaci temperatur kərən əstic x'ələ əbi zəif qidalanmış x'əyici, artmış şerədəd. Havaci temperatur varan x'əyic x'ələ cücüyəriz mənfi təsir iyre. Bitkiyi tuxumər cücərmış x'əyic tempraturcivər asılı yer. Q'ulic tuxumər 2°-C -cə tempraturcə, qarpızci tuxumər 15°-C-cə cücərmış şere. Bitin uber h'ut'q'ər iyre ki, sını fəsilbör, yaşayışci çikərivər asılı şerə tempraturcə dəyişmiş x'əyic həyatci fəaliyyətciz təsir iyre.

Vəzməcə, şiyiz sını müxtəlifəc fəsilbə canlıyəbə yaşama nə fəaliyyət fərqli şere?

2-ci bölməyi üzrə ümumiləşdirici təkrar.

Qayğı

Malik hər yığ məktəbcəər ləlsələ x'ələ uqrə q'unşi Cəfər əmi irq^ərəni. Əd xeyli yaşlı yəəni nə tək yaşamış şerəəni. H'urənəc vaxtimə ən qucdı ədəmiyəə sər x'əynəmin, hesan taqətsiz yəəni. Uqə q'ilimi tutre, bazarcə yıxırə şerədər.

Səd yığ Malikır igrə dəyivər x'ukəc:

– Dəy, Cəfər əmi şiyiz həmişə tək yer? Əniğ heçtin dərim?

Dəyir h'ətənəcəər nəfəs q'oondı:

– Zə dix, vaxt yooni Cəfər əmir bitindəz kumək iyrəəni. Amma hesan uquz kuməkciz ehtiyac yer.

Lu ç'əlibi Malikə beyincəər q'ədəc'i. Q^ətəsi bazarcəər h'əşxərə x'ələ uqrə q'əyinc meyvə -tərəvəzci səd hissə q'əyinci Cəfər əme qapı q'et'ic. Q'usunur çətınlıqolci zınə qapı açux ərc.

– Salam əmi! Zın bazarcəər h'əşxərə xeyli q'əyinceyın. Lərzın ki, vəs'in h'əğədə.

Q'usunur h'urə etiraz əric ikə x'əyic, amma Malikə q^uq^ərd icin ibq^əci razı x'əyid.

– Sağ işivın bala, Allah razı işi vəkır.

Lə yığınəər kiliməən Malikır hər dəfə hər dəfə bazarcə çerə x'ələ Cəfər əmizın şı yəec x'əynəm q'ənnəəni, həftəcə sədnə əniğ q'il yığınəni. Q'usud h'urə xeyli

əcənədərni, amma vaxt yerfərçin Malikiz uqrə cavanlığolcəər, kumu keşmişcəər marağlı hekayəyəər əcınəz baştamış x'əyid.

Səb,q'ob vəzinivər kiliməən Cəfər əmi mət'in qumrah irq^ərəni. Yığnə səd Malikoon lər:

– Bala,əs'ərəmvəz h'urən fikirləşmiş şerənızın ki, insan yaşlanmış x'əyic x'ələ bitindər əd unutmuş iyrə. Amma vın zəz h'ut'q'ər ərcivın ki, gələc insanbi həmişə yeb.

Malikir hələ yığ anlamış ərc ki, bəəzən sər insanciz ən beylic yardım ənə tək dəxəc hiss əric yer.

1.

Mətn uxəy. İcə məzmun vinə ç'əlibə zınə bəcinəy. Mətnçi q'ınə viyic sualbez cuvab vətəy.

- Cəfər əmi ti yəəni nə hala yaşamış şerəni. Şiyiz Malikiz h'urən əd həmişə irq^əni?
- Cəfər əmir şiyiz hesan kuməkciz ehtiyac duymuş iyrəni? Ənə x'əbəər ərsici səbəb şı yəəni.
- Malikə fikirbez aydınlıqol h'əşxırd şəxs ti yer? Vəzməcə, Malik düzəd ədəmi yəəm?
- Cəfər əmi cavanlıqolcə həlməd insan x'əyce? Nə həmin xususiyyətərə haqqınə Malikiz ti əcınce?
- Malikir Cəfər əmi tək ədəyi h'uni şı ərc? Vəzməcə,duzqunəc addım səh'əcim?
- Cəfər əmiz qapıcə Malik irq^əc x'ələ halci hissni yeq^ırc?
- Bəs vəzməcə Malikə çıkəriğ x'əyic q'onim, Cəfər əmi ziyarət iyranimvin?
- Və q'unşı,qoom,yəmət'in kuməkciz, qayğısız ehtiyac duymuş iyird şəxs yəəm?
- Mətnçəər halci nəticə q'aq^ırvivin? Məh'lımcir yəz şı lıpic ikəce?

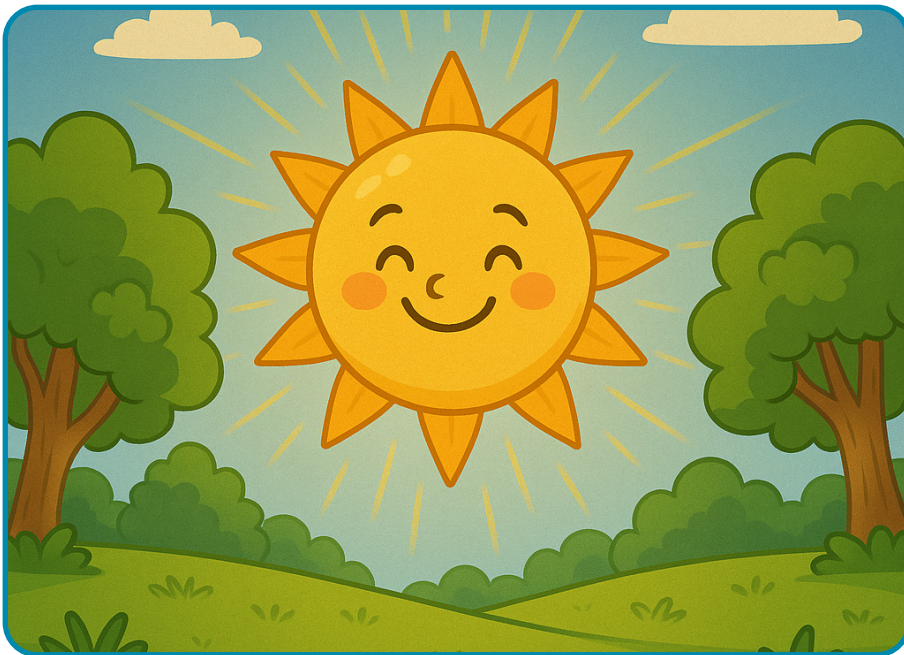
2.

Kərə yeec mətn uxəy nə «Qayğı»yı mətnçi zinə müqayisə ərci müvafiq sualbez cavab vətəy.

İşığ bitkiyə qədalənmiş x'əyiz, bəzi hayvanbə fəallıqolci h'uni vacib amil yer. Q'ımı icini əsasəc işıqci mənbə Vurağ yov. Vurağci şüayərə səd q'isim canlıyərız q'eer iyirc təsirciz malik yer, q'ımığ h'əxi surq'ərədəd. Darruxcə bitkiyə işıqci ehtiyaca qorə yerləşmiş x'əyce. Varan q'ərç'ərc işıq soomış iyirc bitkiyə yer, kərən isə kulqəyız davamlı bitkiyə yer. Bitki nə hayvanbəz yuf nə yığ həyatci tərziniz uyğunlaşma işıqlanma ilə əlaqədar yer.

Bitki nə hayvanbə xeylibi rutubət soomış iyre. K'urbağayərə çoxalmış x'əyic yalnız x'ədini q'icə çere. Rütubətci sudut'q'uruc bəzi hayvanbə yufunu həyat təzi yeq'ırı q'inə yetfuc, səhraci gəmiriciyə, dəvəyə bədəncə məi, k'ərə vaxırc, səd qrup bitkiyəy yaycə ibrə yarpax kın əric, tıspağayər yaycı axurə yitiz səbəb şere.

- Vurağci işıqci bitkiyə həyatcə rol izah vərəy.
- Vəzməcə, Vurağci işıq dəxənəm şi şarani?
- Rütubətci haqqinə şi əs'ərevez? Rütubətci insanciz zərər, bitkiyəy təsirci barəcə şi lıpə şaravör?
- Şiyiz insanbə Vurağci işıq ərsərc tərəfcə bitkiyə xeyli yerləşdirmiş iyre?
- Vara yeec mətn qeyri-bədii mətn adlandırmış əric şaaram? Şiyiz?

3.

Kərə yeec cümləyər uxəy. Yazılış nə tələffüzci ç'əlibi müəyyən ərəy. Məh'limcə kuməklığolci q'inə əbe tələffüzci şikil lövhəcə yazmış ərəy.

Dahiyəriz heç səd kar yarımçıq yırq^ırədəd. **(Viland)**

Dahiyərır igrə kəşfimə zinə fikirci qəlibər dağıtmış iyre, alimərır əndəz təzəc qəlib düzəlmış iyre. **(Əbu Turxan)**

H'əq'ıllır uqrə uğursuzluğolci səbəb uqros,nadancir isə içindoos axtarmış iyre. **(Konfutsi)**

İçində həyatcəər dərs q'oonic bacarmış şeerd insan xoşbəxt yer. **(T.Fontane)**

İçində xoşbəxtliğıolci h'uni çalışmış x'əyci yın yinə xoşbəxtliğıol vət'q'ər iyreyin. **(Platon)**

Bədbəxt insancir içində ağrı-aciyi zinə rahatlığıol vət'q'ər iyird şəxs yer. **(Sədi Şirazi)**

4.

Kərə viyic cümləyər yazmış ərəy. Məcəzi mənacə iştənmiş ç'əl və ya ifadəyər müəyyən ərəy. Əbe qarşılığıol vət'q'ər ərəy. Fərqli cümləyəre işlətmış ərəy.

- Vinə əməlbəi ərəy, amma ədalət unitmuş mirəy.
- Əqər həqiqət vınos beyli ərdədıvınsə,əc axtarmış mirəy.
- Ədalətti x'əyci hasant yer, mehriban x'əyci çətin yer.
- Yaxşılığıolciz yaxşılığ əric hər furə kar yer,yamanlığa yaxşılığ ər furə kar yer.
- Ən xoşbəxtəc dəğəyər,yaxşılığıol iyirc dəğəyər yer.
- Yaxşılığıolcir nur h'əşxuro,yamanlığıolcir zülmət
- Xəyirəc karcız mik'ağ səx,şərac karcoor h'ərıf.
- Savab yırq^ır, hər vaxt yaxşılığıol ər.
- Yaxşılığıolcir qapı açux iyra, məhəbbət lu qapıçəər h'ərən h'ərç'ara.
- Yaxşılığıolci rıx hup'q'or iyird ədəmi,yaxşılığıol iyirc ədəmiyiğ bərabər yer.

3-CÜ BÖLMƏ

“Gugəc yik’lı” dostumi

K’ibəc Nərgiz hər yığ məktəbcər çəxəni parkinə tamaşa vəric xəyli ikəcini. Əd, darbiyə q’anık əskunci quşniyağ tamaşa irni., pəmpəlbi izləmiş irni. Səd yığ parkinə kurkərəx’ərə, hər çikərə səh’əc kağat’ar, kalçukci q’əbni nə k’ənəci budaxar itqəc.

– Halır lüsiyax ire axı? – lıpcı Nərgiz kədərcizinə düşünmüş x’əydü.

Sədmən əniz, səb gugərçin zibilbə q’icə icə qanatar qətərə,qətərə ipq^odu. K’ibəd quş kulinkəci çəntəyciğ ilişmiş x’əycini. Nərgiz dəh t’ebh^ırcı əciz kumək ərc. Gugərçin azad irəx’ərə, quş şad şərə icə qanatar qətəci qəp’k’unci qəç’ipudu.

Nərgiz k’ulcə h’əxurci lü barəcə icə dədəyiz vəcindu. Dədəyir q^ur vərci lıpcı:

– Təbiətnınci yik’iyə siyax yə, Nərgiz.Əgər əciz ziyan viynəmyin,azaramış şərə.Ancaq g’ələ ikənəm yin, hər vaxt sağlam nə h’əyara yırkənə!

Nərgizir lü ç’əlibi xəyli bəgənərc nə icə dostumi voğoci park təmiz vəriz başlamış x’əyicib. Əndər zibilbi vağac, vit’əc budaxar süntə vağac nə təzəc fidanbi tumərc.

Səd çuq'ud yığ çəxəni park təmiz nə ç'uknu x'əydu. Quşniyə şad cip-cip qərt'irni, pəmpəlbi havacə samaca h'ərçəni. Nərgiz q'əiyə əbsüdü ki, təbiət sevmiş əric tək əciğ tamaşa vəric dəd, həmən əc qourmiş əric lıpıce. Hələ yığınər çəxəni Nərgiz nə icə dostumi təbiət qurmişircib x'əyicib nə gırtəcib "gugəc yıklı" xəyiciz səsərc!

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Tamaşa vəric

Kalçukci qəbni

Gugəc yıklı

1.

«Gugəc yıklı» mətn uxəy. Mətnçi məzmun müəyyən ərəy. Ve fikircizinə, çiz mətn lüsiyah adlandırmış ərcə?

2.

Mətnçi məzmunciz bağıl dədıc fikirbi müəyyən ərəy.

- A) Nərgiz təbiətci qarşı qayğıcizinə yanaşmış şerni.
- B) Təbiət çirkləmiş əric canluyəriz ziyan şere.
- C) Bilyindərin təbiətci qayğı vəriciz məsləh'ət vus'unü.
- D) H'əyəlbəvər insanbez lü məsələci barəcə məsləh'ət vişərdəbu.

3.

Mətnçi məzmunciğ əsaslanmış x'əyci ardıcılığol müəyyən ərəy.

Nərgiziz itqəbə barəcə icə dədəyəzinə ixlat vəric	
Nərgizir parkinə tamaşa irəx'ərə, kalçukci q'əbni itqəc	
Nərgizir təbiət qormişəric barəcə h'əx'urd qənəh'ət	
Nərgizir icə dostumezinə kalçukci q'əbni vağac	

4.

Halci epizodcər çəxəni Nərgiz qərarəcə h'əx'urdu ki, təbiət qorumış əriciz icirin şirəsə irə gərək.

- A) Nərgizir parkinə tamaşa irəx'ərə kalçukci q'əbni itqəc.
- B) Nərgiziz itqəbi icə dədəyız ixlat vəric.
- C) Nərgizir icə dostumezinə kalçukci q'əbni vağac.
- D) Nərgizir təbiət qorumışəric barəcə h'əx'urd qənəh'ət.

5.

Mətnçi halcı hissəci əsasca lıpışərə ki, Nərgizə nə icə dostumə zəhmət hədər ditü?

Əsas	Nəticə	H'əç'ic

6.

İzahcızınə uyğun ç'əlibi müəyyən ərəy. Ç'əlibi kuk nə şəkilçicə cürə ərəy.

Vağac gülbi əyaz müxtəlifəc formaca q'əb	güllux
Gül tumurd, gül yetiştirmişird ədəmi	gülürdə qəb
Xəyli gül tumx'əyic nə gül açuxərc çikə	güllüvəc
İcə h'adığ gülürdə naxış yiyid	gül tumurd

7.

H^əçəq'əç' niyə həyat tərzi türürdə məlumat xarakterli mətn yazmışərəy. Uciz bağlı ve kilfət nə məh'lımci kuməkuvərcizinə araşdırma tuğəy. Çəxəni ki, təqdimat hazıərəy. Təqdimatci mətnçiz bağlı əskəc plancikır istifadə ərsərə vevər.

- H^əçəq'əç'niyə barəcə məlumat
- Cürəc quşniyərir h^əçəq'əç'niyə yuvacə hücum
- H^əçəq'əç'niyə mübarizə
- H^əçəq'əç'niyə himayədarbi

8.

Ç'uknuc yik'l mətnçi ideyəciz uyğun şərc bəyniyə ç'əl müəyyən ərəy.

- A) Qunşığ ümid yirkənd şamsız yirkənə
- B) Təkəc xəbər səs qərfərdəd.
- C) İşləmiş dəşxərnivər uləşərdəd
- D) Bağcixun ikirəvun bağ şərə, ikirdədvun dağ şərə.

9.

Ç'uknuc yik'l mətnçi ideyəciz uyğun şərc bəyniyə ç'əl müəyyən ərəy.

- ☐ Mətn şici barəcə yə? Əsas ideya şiyü?
- ☐ Mətnçi əsas fikirciz bağlı fakt nə hadisəyər müəyyən ərəy.

10. Əskək ç'əlibi kuk nə şkilçicə cürə ərəy.

kurkərcəzin

dəftərbi

h'əşxərni

yazmışircəzin

qəç'ipicəb

11. Əskək cümləyə yazmışərəy. Halci ç'əlibi yazılmış x'əyic əcinicivər fərqli tələffüz şere? Hələ ç'əlibe q'ankər xətt yığınəy.

-İtqəc zəz ki, vin rikə vəx'urcinivin.

-Vin şi lərvin ki, əndəcib luq^q^ara xəyli şad x'əyicib?

-Şibiyər lü dəfə h'əyara səliqəcizinə işləmiş x'əycinib.

-Novruzci h'idk t'əh'əməd k'uk' ciyircü zin.

-H'əyəlbə, naq'nəh^inə kinocixun ikəcəvin?

-Dənizçiyərə yığ xəyli vaxt dənizcə yerç'ere.

-Rişiyyə ç'iqni xəyli h'axtayə.

12. Əskək mətn uxəy nə əcizinə bağlı sualbez cavab vəturəy.

Yaponbə mezinə bəh'lici k'ənəciğər "sakura" lre.Yaponber sakura igə vətənci rəməz,icə gülbimən qeyri- şikilcsiyax gerb qəbul ire. Süftəc cəhrayı rəngirdə sakuraci gülbə Yaponiyaci cənub adacı Koti şəhərcə açuxarcə.

Sakura halci k'ənə h^esab şere? Əc məhsul vus'unc k'ənə h^isab ərşərəm?

Sakura k'ənəcir gül açuxirc vaxtınə ölkəci əhali xəylisi parkınə kupkurəz qərç'ereb., iücə sakura gülbiyə cəhrayı rənginə müxtəlifəc çalarbə bürünmiş x'əyic darbiyərikır zövq qənü. Lüs'əc adətəriğ uyuğun şərə h'arasatcizinə Yaponber sakura darbiyə q'anık piknik qurmuş irü nə gülbiyə ləçəkər kın x'əyiciğ maraqcizinə tamaşa irü. İxtəc Şərq gilənci gül açuxərici pik hədd, adətcə aprelci süftəbə təsadüf şere, hələ vaxtınə ölkəci parkimi cəhrayı rənginə girt çalarbi ibrağ əks ire.

Bəs Azərbaycanca bəh'lici darırdır şivaxt gül açuxire?

Mətn bədii, yoxsa qeyri-bədii mətn h^isab ərşərə? Çiz?

Hədiyyə

Nərmin nə icə dostumər h^əyvanbi xəyli sevmiş irni. Əcib,hər yığ kumu yancə darruxcə yipici, əcə quşni izləmiş irni, q^urbiyəz uləc çığırni.Səd yığ dostumi, darruxcə kurkərəx^ərə səd qəribəc səs ixəc – həliməki tiyəsə vişere.H^əyəlbə, ehtiyatcızinə h^ürən yipicib nə budaxara q^anık vəsərd səb suvarci bala ibq^odu igəz.

H^əyəlbəz süftə kiç^ x^əyic, hələgəz ki, igəz əs^ərni suvar hər vaxt qurxulu şərü. Ancaq suvarci balaci kişərc h^ülüməxun ikəci q^əliyə əsfucib ki, əciz kumək lazıme. Nərmin k^ibə-k^ibə əciz mik^ağ yipudu nə itqəc ki, suvarci balaci xəb sinci cələcə h^əkəcə. Nərminir məsləh^ət vərdü ki, meşəbəyi Mehman dədəyiz xəbər viyidəy. Mehman dədəy h^əyəlbə yancə h^əx^irci əzilmiş x^əyic suvarci balaci xəbəxun ikəc:

– Lü cələ qurmişərnux vicdan dəd.Lıməndər anlamış irded ki, lü h^əyvanbi lü darruxci sakinbiyəb,əbəğ tuxunmiş x^əyşərdər.

Ehtiyatcızinə cələcə h^əkod suvarci xəb cələcər qəh^əc nə ugə çəntəycər qəh^əc sargıcızinə vət^ılc. Suvarci,səd dədə h^əyəlbəxun ikəci, luk şərə- luk şərə darruxci tərəfcən h^əpudu.

Q^ətəsi yığ Nərmin icə dostumezinə darruxcə h^əx^urckərə, qəribəc sinci mənzerəciğ rast x^əyicib. Hələ hadisə x^əyic çikərə səd çuq^ud meyvəci budax itqəc igəz. Nərminiz budaxar itqəci q^ur vərdü

– H^əyəlbilü meyvəyər bəlkə naq^ yin kuməkərc suvarci balackır hədiyyəyə. Hələ yığınər çəxəni Nərmin nə icə dostumər darrux sətkəmən sevmişərc. Anlamışərc ki, təbiətciz nə h^əyvanbez yin qayğı itqərərəc ikəcə. Əgər yin əbəz gələx^in ərnəmyin, əbərin ibəz ikəcsi yax yəz təşəkkür ircü.

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Meşəbəyi Cələ Xəb

1.

Mətn uxəy, məzmunciz bağı ve fikirbi şifahi şikilcə ifadə ərəy. Ehtiyat ç'əlibəyic ç'əlibə mənəyər mətnçi məzmuncikır əcinci müəyyən ərəy. Ç'əlibə fərquimi cümləcə işlətmışərcinə yazmışərcəy.

2.

Mətnçi tür çiz "Hədiyyə" yə? Vin lıpəy, hələ çikərə hədiyyə həqiqətən halır əyəcini? Həqiqətən suvarcir həliməd səb h^ərəkət vericiğ inanmış şerevin? Lüsi yaxac hadisəyəriğ rast x^əycəvin?

3.

Mətnçi məzmuncikır əcincinə hadisəyəre ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

Nərmin nə icə dostuməvər hələ çikərər meyvəci budax vaq^ıric

Darruxcə hala tərəfcəresə h^əyvanbez cələ qurmişəric

Nərmin icə dostumezinə darruxcə kupkurəz yipic

Mehman dədəyir suvarci balaci qil cələcər qəh^əc'

4.

Hadisə x^əyic çikərə q^ətəsi yığ meyvəci budaxar əyəc səbəb şişərə?

- A) Suvarbə tərəfcər təsadüfən əyəcə.
- B) Suvarbə tərəfcər h^əyəlbəz təşəkkür mahiyyətəcə əyəcə.

5. Əlamət əs'ərirc ç'əlibə əsasən varlığıra türübi vaq'arəyə.

Sövizə, yumuru, amzur	xed
Lüzü, qəy, yumşax	Lumi
Ç'uknu, yumru, amzur	Yiz

6. Cədvəlcə viyic cümləyəre qətfuc ç'əlibi əlavə ərəy. İcə h'ürəyic sütuncəyic ç'əlibəkır səd seçmiş ərşərə vevər.

Turalır kitabxanacər ... kitab qəyincini	maraqluvəc	qalınəc
Zə dəyiz səd dəstə ... gül qəyinzın	ətrlüvəc	ürüc
Dəyir hazırərc ... yastuq'ər divanci h'adığ əyəc	yumşaxac	q'ic'əc
Zə sinifci yoldaş Samir ... gədəyə	g'ələd	h'aq'iluvəd

7. Halci nümunəyəre h'ərəkət vəs'ərirc ç'əlibi sətkəmən xəyliyə?

- A) H'əyarad vətən, can vətən, hər yığ ucalmışərd vətən. (Teymur Elçin)
- B) Quşniyə şi h'əyara uxurə, ədəmiciz hər yığ ibır qiyəz ikəcə.
- C) Zın qiyə h'əyarac qiymət qəyincəzın. Həlüsiyax davam ircəzın.
- D) Cahidir dərs g'ələ uxədu. Yoldaşarır girtəndər əd alqışlamışərd.
- E) Əskər h'əx'iric xəbərcə girt şad x'əyicib h'əyəlbə, biylicib girtəcib kuçəcə qəp'ç'icinib.
- F) Xanxurayarır salam viycinə h'ərən yep'ç'icib. K'ulci sahibcir əcib səbrsızıvərcizinə gozət vəric hiss şerni.
- G) Yif yini, sinci tərəfcər kuru şırıltı, ləsinici tərəfcər zovu gurulticir ədəmiciz ləzət vus'une.

Ubi əsərayəz gərək

H'ərəkət əs'ərirc ç'əlibi (şire, şircə, şirəgərək, şərc, şixəyic, şişərcə) siyax sualbez cavab vus'unü.

8.

Halci cümləcə yazmışirc nə lirc fərqlüvəc ç'əlibi yə? Hələ cümləyəər kuçurtmış ərəy nə hələ ç'əlibə q'ankər xətt yığınəy.

- A)** Kitabxanacə xəyli kitab h'ağac, h'əyəlbə xəyli əylənmiş x'əyicib.
- B)** K'ibəc vaxtinə tapşırıqər yerinə-yetirmişərcin, çəxəni parkinə tamaşa vərız yipicibin.
- C)** Meydanca xəyli ədəmi vəx'ircini, məh'limci ç'əlibi hiç zə fikircər qərfərdeni.
- D)** Çətinəc yığni yığcə yıkıncini, artıq girtəcib rahat nə firəvan yaşamış şernib.
- E)** Həmişə düz əcinic lazıme ki, ç'əlibi vəxun lərsərəx'ərə utanmış dəşxərəvun gərək.
- F)** Şəhərcə yuğuz supq'urcibin, hələgəzın kupkurəz vaxt xəyli yukuncini.

9.

Cədvəlcə süftəc sütuncə viyic cümləyəərə nöqtəyəərə çıxariğ h'ürəc sütuncəyic ç'əlibəkır əlavə ərcinə uxəy.

Lü ..., fərqlüvəc üslubcə yığincə, ikirçin maraqlıyə.	şikil
Məh'lımcir ..., təzəc mövzu izahərc, ənə izah girtəndəz maraqlı yini.	şagird
..., ç'ıxni artıq sözə x'əycini. Hər yığ sək'ibə q'ımığ kınşerni.	darbiyə
..., cavanəc rəssamara tabloyar nümayiş şerni.	Sərgicə
Yə komanda ..., ölkəcə qələbəcizinə ləbsılcib. Uc xəyli qürurverici yini.	yarışcər

10.

Hər qunci sətckır istifadə ərcinə ç'əlibə birləşməyəər düzəltmişəy.

zəh'əc

vəh'əc

ənıç

yəh'əc

veh'əc

əndəh'əc

bək'əy

dərsimi

dəftər

mükafat

bişqəbər

kitab

Novruz

Səd yığ Cavad igrə Bədəyə rikə oynamış şerəni. Hava gələ yəni, q'ıməər fətkarı ətir h'əşxərəni. Bədəyır rikic səd tərəfcə səməni sulamış iyrəni. Cavad marağnan mik'ağ x'əyci x'ukəc:

– Bədəy, lu ç'uknuc x'inbi şiyiz lukkara diqqətnən sulamış iyrevin?

Bədəy qulumsumuş x'əydu:

– Əy bala uc səməni yer. Novruzci h'idız hazırlıgöl yer. Səməni bıllıgöl nə bərəkətci rəmz yer.

Cavada h'ulimi parıldamış x'əyci:

– Novruz şı yov əy bədəy?

Bədəy əbs'ıncı Cavadın qucaqlamış ərci izah ərəz baştamış x'əydu:

– Novruz yə qədiməd h'id yov. Fətkarı h'əxırıc,təzəc sını baştanmış x'əyci qeyd iyreyin. Hər k'ulcə təmizliğöl iyre,xonçayər bəzətmiş iyre, q'usurxunt' rənqləmişə, həlvə,şəkərbura, paxlava cicro.

– Bəs şiyiz q'usurxunt'ər rənqləməş iyre?-lıpı Cavadır təəccübnən x'ukəc:

– Q'usurxunt' həyatci rəmz yov bala. Əbi rənqləmiş əric h'idını şənlikər h'ut'q'ər iyreyin.Uc həm uyun,həmət'in paylaşma nə xoşəc niyyətci rəmz yer.

Cavadır noğə şerə lər:

– Zəs'in dədəl səh'əc ikəcə!

Bədəy qulum səmiş x'əydu:

– Hələ vaxt yünün hazır x'əydəy! Yinə səməni beyli ərdəy, xonça qurmuş ərdəy, şirniyyatər cirədəy. Novruz h'əşxoro.

H'idi yığ həşxərə x'ələ Cavadgə rikə rənqlı q'usurxunt'ər, gələc bədılmiş x'əyic xonça, t'əməc şirniyyatər yəəni. Cavadır uqrə dədəl q'əyinci qunşiyərə rikə çere. Bitin sevincli yəənib, fətkar isə qulumsəmiş şerəəni...

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Xonça

Səməni

Bolluğ

«Ç'əlibə ehtiyatcə» viyic ç'əlibi diqqətnən uxəy, ibə mənə izah ərəy nə cümləcə iştətmış ərəy.

Viyic şikil əbə halciyız uyğun x'əyic lıpəy nə şikil izah ərəz çalışmış səbx.

1.

Mətn uxəy. İcə məzmun vinə ç'əlibə zinə bəcinəy. Çıxaan mətnci zinə bağılı viyic kərəc sualbez cuvab vətəy.

- Cavadız təəccüblu h'əşxərc şı yəəni? Şiyiz? Ves'in uc təəccüblu h'əşxərəm?
- Bədəyır Cavadız şı viyic? Ənır səməni şiyiz xeyli sulamış iyrəəni?
- Q'usurxunt' rənqləmiş vərıcı q'ınə adət bədəyır Cavadız həlmə izah ərc?
- Bəs dədəl səh'əci adət şiyiz yer? Şiyiz dədəl sərre? Vının dədəl sərrəəm?

2.

H'əyəlbi əs'ərəm vez ki, Novruzci h'id birlik, həmrəylik icrəvəs əks iyrə. Məh'lımcir Novruzci q'ınə bağılı Ümummillı lider Heydər Əliyevcə lıpic fikirbez diqqət ərəy. «Novruz bitin h'idnor ona qorə seçilmiş şoro ki, əd xalqını q'icəər h'əşxord h'id yov. Hər sər insancə qəlbınəər h'əşxord, hər sər azərbaycanlı noğə iyird h'id yov Yin çıkkara xeyli yaşamış şibərebsə, Novruzci h'id Azərbaycanı xalqınız, hər sər azərbaycanlız çıkkara qərəkli nə sevimli x'əyic səd hələ qədər hiss iyrəyın.»

Kərə yeec sualbez cuvab vətəy.

Vəzməcə şiyiz ulu öndərcir lure ki, lu h'id xalqını q'icəər h'əşxorom?

Novruz yə xalqınız xeyli qərəkli yov,xalq yaşamış şeercçin lu h'idın yaşamış şoordo.

3.

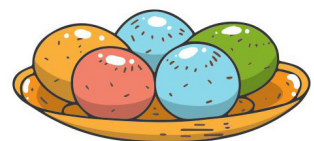
Kərə yeec cümləyə uşay. Hərəkət nə rəng əs'ər iyirc ç'əlibə q'ənəkər xətt yığınay.

- Hazır min sanbi xeylic xalqımə tərəfcəər qeyd şoord Novruzca ən beylic özəliqolbə səməc fərqli adətəri q'inə zənün x'əyic yer.
- Novruzci adətər nəinki h'əyəlbə, həmət'in beyində marağ cəlb iyirc fəaliyyətərə q'inə h'as' yer.
- Novruzci h'idını şənlikərə kütləvi qəzintiyər, xalqını uyunbi, yarışır, rəqs nə nəğməyə uşac, məzhəkəçiyər nə kəndirbazərə çıxışər şere.
- H'idını ən maraqlı tərəfərə səməc səundə k'ulibə xanxurə yıpic, mehribanəc süfrəyə lıpi -q'urəc yer. Bitin ubör h'urən isə həttə h'idıvər səd -q'od həftə h'urənəcəər k'ulibə təmizləğol əric yer
- H'urənəc vaxtimə Novruzci h'idını ərəfəcə pay ikəx'əyi h'uni şal səh'əci, bacacəər torba kixən vəric yəəni. Adətən şal ən xeyli mik'ağəc ədəmiyə qapıca sərrəni. Şalırdı əracə h'idı pay əsnəni. Müasirəc dövrəcə lu ənənə dədələ səh'əci suxum yer.
- Xalqını əracə ən geniş yayılmış x'əyic ibırı fal yov. İbırı falırdə hər kəsvir səd niyyət yırq'ire uqrə ibrə nə hər səd k'ulci qapı bısmış iyre. Əqər gələc ç'əl ixənəm lure ki, zə niyyət yerinə yetmiş şeerde, əqər gələc ç'əlibi dəxənəm niyyət yerinə yetirmiş dəşxərdə.
- Novruzci vər 4-həftə h'urən qeyd şeerc hər səb çərşənbə içiz məxsus adətər mövcud yer.

Novruzci bağli ənənəyə barəcə ti əcənə?

Novruz səb h'id siyax qarayaz h'əx'iric münasibətcizinə geniş miqyasca qeyd şerü nə sevinclüvəc sinci halırdə- q'udu azar x'əyic nə qarayaz h'əx'iriciz h'əsr şerü.

Təbiət, həyat oyanmış x'əyic Novruzcıkır başlamış şere. Azərbaycanlı xalqıdır ud xəyli təntənəli nə həməni Təzəci sına, təzəci yığ- Novruz h'əx'uric ən k'ibə yuq'ud həftə h'ürənəcər qeyd əriz başlamış şereb. Lımə ki, hər həftəci 2-ci yığniyə X'ici çərşənbə, S'ə çərşənbə, Kulak çərşənbə nə Neoqa çərşənbə qeyd şerü. Xalq mövhumatci əsasca süftəd çərşənbəci yığinə x'əd nə x'ici mənbəyər təzələmiş şere nə h'əməkətca h'əşxire, 2-ci çərşənbəca S'ə, 3-cü çərşənbəca Kulak nə nəhayət 4-cü Neoqa çərşənbəca təbiət oyanmış şere nə ucırın qarayaz h'əx'ırıcır xəbər vus'üne.

Novruzci h'idik

H'əyəlber gudmişire riki,
Şibiyərır aq^ıre yifəki,
Kosə qışxərə rikibə-riki,
Hər san Novruzci h'idik.

El-aləm süntə voşxoreb,
S'ırə h'ədığər q^urçereb,
Yifinə x'ici h'adığ çereb,
Hər san Novruzci hidik.

Şəraf Mütəllibədix

Təzəci san qeyd irəx'ərə kum ədəmiyərır təzəci san şitərə yeç'ic qurax nə ç'əbiclü, məh^suldaruvərqi dərəcə təyin ire. Ənənəci görə Novruzci 1- yığ qarayaz, 2- yığ yay, 3-cü yığ yunxuc, 4-cü yığ q'ud sayılmış şere. Əgər süftəc yığ kulaksız nə ç'əbicsız x'əynəm, deməli lü qarayaz kumu təsərrüfatciz əlverişli şərcə. Əksinə ç'əbiclü, kulaklu x'əynən, deməli girt qarayaz həlimə şərcə. Yıkınc şübüc yığinə yay, yunxuc nə q'ud şitərə şərcəsə təyin şereni. Novruz şad nə sevimlövəd h'idü. Novruz yə xalqci girt varlıqər icrağ cəm ird səb h'idü.

3-cü bölməci ümumiləşdirici təkrar

Dənizə sevinc

Qəyic sinci yunxuc yığ yini.
Dəniz məktəbcər lərsəni.
K'ulcə dəh sup'q'urəz ikəcini.
Rikə mik'ağlaşmış x'əyizinə
iniltülövəc zəifəc səd səs
h'əx'irc. Qap't'ıldü. İrən-lımən
ikəc. Həlımə səd şey ditqə.
Qəç'ipız ikəcini ki, səs maan
h'əx'irc. İbr qiyəc. Səs k'ibəc
kuləci yığcər h'əşxəni. Dəhmə
kuləciz mik'ağ yipüdü. Səhv
ərdəni. Ucə səb k'ibəd gəçə
bala yini büzüşmüş x'əycinə
tir-tir vəsəni. Əd xəyli zəif yini,
icə səs gucnən qərfəni. Dəniz
q'əliyə əbsüdü ki, gəçə bala
gəşiyü, həmən sinci tərəfcər
qəy...

Dəniz fikirləşmiş dəx'ocinə

gəçə bala qunci k'ulcə h'əğodu. K'ulcə h'əğoxəni gəçə baləciz uləc viyci icə
utağcə əciz çikə dıx'ərərc. K'ibəc gəçir kişərə-kişərə Dənizə icinə ikirni. Dəniziz əd
yazux h'əx'urdu. Rişir səbrsüzüvərcizinə icə dəy karcər h'əx'uric gozət irni. Kədəy
icə dəyir gəç k'ulcə voq^az icazə vus'uncüm?

Riki açux x'əyic hisərd Dəniz dəhmə icə dəyə h'ürə t'ebh^ürdü. Qönçə nəyir
icə rişiz maçərc. Ənır Dəniz həyəcanlı nə narahat yiyic hisərc. Diqqətcizinə rişiyə
h'ülimə q'icə ikəc.

Dənizir x'əyibi icə dəyiz ixlət vərdü. Ancaq gəçə bala k'ulcə h'əğoc dəpu. Rişir
yalvarmışərc tərzcə icə dəyə icinə ikəc lıpic:

– Dəy, zəz gəçə bala yazux h'əşxorü,- lıpic.

Yəqin əcir icə dəy h'əgolə vərcü. Qərən yaman qəy yü. İcazə viynəvun, zınəd
hələlig k'ulcə h'əğodəm? Havayər g'ır şərəx'ərə zınəd tuğəci ic h'əx'urçikərə

əsinuzin.

Dəyir Dənizə xahişciz q^ururzınə cavab viyüdü. Dəniz icə dəyə mət'ə h'aq'uldu. Ənə iciniğər lətərəf-lütərəfcər maç qəyincnə, dəhmə icə utağcə t'ebh^ürdü. G'ıric əskicə çip't'ıld gəçə bala h'ağodu.

Qönçə nəy Dənizir lımə çiz ərsə q'əliyə əbsidü, ancaq ənüvən hiç səd ç'əl dəpu. Dənizə qucaxcayid gəç sıgallamış vərqi, çəxəni icə riş qucaxlamış vərqi maçərc. Dəy rişikır razı yipkuncini.

1.

Mətn uxəy nə məzmun ve ç'əlibəzinə vəcinəy. Mətnci ideya şiyəm? H^eyvanbez ve münasibət şitərə yə H^eyvanbez qayğıcızınə yanaşmış dəşxorc ədəmiyəriz şi lıpız ikəcevəz.

2.

Mətnci məzmunciz bağı viyic sualbez cavab vətürəy.

– Dəniziz gəç hala ipq^odu? Əci barəcə şi düşünmüş şerni?

– Dənizir gəç çiz icə utağcə cüdür vərcini?

– Gəç ciz vəsərnə? Dənizir əd k'ulcə h'ağoc düzəd h^ərəkət vərdüm?

– Dəyir Dənizə xahişciz şitərə reaksiya viyüdü? Ənır çiz q^urvərdü?

– Dəniz icə dəyir çiz q^urvərdüsə q'əliyə əbsidüm?

– Dənizir gəç hala cüdür vərcini?

– Dəyir Dənizir h'ağod gəç ipq^oci şi lıpıc?

3.

Mətnə əsasən məzmunci ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

Dənizir gəç icə dəyiz ipq^orovəric	a
Dənizuvər gəç voq'uric nə şaddamış x'əyic	b
Dənizir gəç k'ulcə cüdür vəric	c
Dəniz məktəbcər ləbsılic	d

Ubi əs'ərəyəz gərək

Əskəc ç'əlibə düz yazılmış x'əyic qaydayər yaddaşcə aq^ay.

- sehrbaz
- əyləc
- mühərrik
- kələ-kutur
- ayham
- sükan

Əskəc mətn uxəy. Əc qeyri-bədii mətn x'əyiciz diqqət ərəy. Lü mətn elmi mətn adlandırmış ərşərəm? Mətnçəyic terminbi seçmişərci yazmışərəy.

Hər sinci maşinci ən əsas itqərirc icə yigin yipice. Hələgəzın süftəd maşın yaranmışxəyicər ucən əbə ərəcə yarış yaq^ırcə. Ən süftəd maşinci yarış 1894-cü sına Fransacə q'ıl yuq^ırcü.

Süftəd maşın faytonciğ oxşamış şerni. 1901-ci sına alman ixtiraçıyər Daymler nə Maybaxır təzəc maşinci model hazır vərdü. Ud ən süftəd "Mercedes" yini.

Müasirəd lü maşın həm texniki itqərirc, həmən icə kuzaci görə səsincivər xəyli fərqli yini: Hər kuzəci tipinux icux tür yini. Sedan, kupe, kabriolet nə c.

4.

Viyic feilbi cümləcə işlətmış ərcinə yazmışərəy, çəxəni kuk nə şikilçicə cürə ərəy.

Yıq^ır, h'əşə, azarər, əskın, yaşamış, səsər, tuğ, aq^, dəyişər

5.

Sağac sütuncəyic ç'əlibi suləc sütuncəyic cümləyərazınə əlaqələndirmiş ərəy.

Dəyir h'əyəlciz ..., çay viyüdü.	T'əh'am-alat'əh'am-t'əbt'əh'am
Ustar divarcığ..., boya qəp't'ıdü.	Buztəhər- bumbuz-buz
Yək g'ələ cirədəni..., yini.	Lap çıg- alaçıg-çıg
Yin genişəc ..., sinci zalırdə h'əp'ç'icibin.	H'axta- h'axtatəhər-laph'axta

6.

Mətnçə əsasən məzmunci ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

- Zin bulaxcər h'as'incir x'əd qırəzın.
- Sürücür avtobus qart'alçıkərə voq^odu.
- Aynur kitabxanacə Sevinciğ rast x'əydü.
- H'əyəlbər quşniyəz k'ul dıx'ərə vərdü.
- Şeypurci səs ətrafcə yayılmış x'əyic.

- Zin dəstəci h'ürə çernizin.
- Dostumər Həsən rixə əsəh'əz h'əx'urcinib.

7.

Uxəc mətnbər nə cürəc mənbəyərər maşinciz bağı maraqluvəc məlumatər vağaci tədqimat hazırəy. Çəxəni hələ məlumatarkır tədqimat hazırərci müzakirə ərəy.

8.

Məh'lim əcənc mətnciğ ibr qiyəy. Mətnçi məzmun və ç'əlibəzinə vəcınəy. Halci epizod mətnçi ideya açuxəriz xidmət ire? Halci epizod vez lap xəyli xoş h'əx'irc? Hələ mətnçi məzmun ehtiva irc dialoq qurmuş vərçi ve yoldaşərazinə süntə səsləndirmiş vərəy.

9.

Azərbaycancı tarixcə ləpır yıkınd sər tarixi şəxsiyyətci barəcə araşdırma tuğəy. Hələ məlumatarkır istifadə ərcinə informatif səd mətn yazmışəy. Həluciz əskəc plancıkır istifadə ərşərə vevər.

- Ugə tür, dəyiğər x'əyic yığ
- Fəaliyyət
- Xaraktercəyic əsas cəhətər
- Lü cəhətər təsdiq irc əsas hadisəyər

10.

Viyc ç'əlibəkır ç'əlibə birləşməyər yaratmış ərcinə cümləcə işlətmışəy.

K'ul riki	Tufli birəc	Yazıçı əsər
Quş qanat	Vurağ şüa	H'ərəbə təkər

11.

Əskə viyc aforizimər uxəy. Əbə h'əq'q'ınə ve yoldaşəriz vəcınəy.

- İrq'ərbi gərçək x'əynəni, elmciz gərək yırkəndəni. (*Karl Marks*)
- İrq'ərsiyəx sək. (*Esxil*)
- İrq'əreki, İnsan dünyacə ən ədalətli pay x'əyid neh'mət h'əq'ıl yü. Çünki hiç sündürür ugə h'əq'ılckır gileyli dər. (*Monteqyu*)
- H'üliyə h'ərç'ərc sadətuvər-niyətlüvəc ikiüzlütüvərə. (*Fransua de Laroşfuko*)
- H'əyarac səd gül, h'əyarəc səd yif, h'əyarad sər dost girtəndəz ikəcə. Əhəmiyyət viyc gül icə tikancızınə, yif icə sirirdızınə, dost ugə dərdinzınə sevmiş ərice. (*Şəms Təbrizi*)
- H'əyarə əcənd sinci natiqçi xəyli əcinic əs'ərşeyded. (*Jül Renar*)

4-CÜ BÖLMƏ

Fitnə

Bəhram şah mahirəd ovçı yəəni. Hər dəfə uqrə şücaətci zinə lovğələnmiş şərəni. Şahınığ Fitnə tur yood səb kənz yooni. Lu kənzcir heç vaxt Bəhram şahinə ovçuluğci məharət tərifləmiş iyirdədni. İcə səbəb x'ukrə x'ələ lürəni:

– Ucki məharət vəə, vərdis yer. Ləkkara ov vərcozın ki, quş icə h'ulər soh'əz hərə x'əycozın.

Əxricə Bəhram şah kənzciğ q'əzəblənmiş x'əyci, sərkərdə ləərə əmr vıydu ki, Fitnə qəndər q'et'i. Sərkərdə baş üstə lıpi yıxırd. Amma rıxə uqrə fikir dəyişdirmiş vərdu.

Uqur -uqrəvən lər:

«Bəhram şahınız Fitnə xətir xeyli ikəcə. Həsən əniz q'əzəbli yer vərqi həlimə hukum vıydu. Uqə hirs q'aq'ıl ciliməən peşman şeerde. Hələyiz sərkərdə kənz uqrə k'ulcə tuğədu.

Uc şübud mərtəbəli h'əyarəc səd imarət yəəni. Fitnə həlucə yaşamış x'əyiz baştamış x'əydu.

Sərkərdəğ xeyli mal-qara yooni. Səd yığ nəxircə yood səb zırır x'uydu. Təpələd leh Fitnə xeyli xoşunə h'əxurdu. Ənır hər yığ leh icrə qəndərcə q'oonci əzizləmiş iyərə varan q'arq'uro, eyvancik uləz vıs'ne, çıxaan kərən h'arq'uro. Artıx lehın Fitnəğ hərə x'əycooni. Əd yığ-yığınıvər beyli şoro, kukəlmış x'əyci, h'ərk'ə şooroni. Leh h'ərk'ə şoorçin Fitnəs'ın təzəc quc h'əşxərəni. Leh yavaş -yavaş dana xəycooni.

Sərkərdə kənzicə niyət başa ərsicəni. Səd yığ ənır Bəhram şah uqrə k'ulcə xanxurə ləərə ərd. Əndər ulə-q'ırəc ciliməən sərkərdə şahcivən lər:

– Yə imarətcə səb h'əyarəd kənz yaşamış şoro. Hər yığ yekəd səb h'əni icrə qəndərçig lu eyvancig q'arq'uro. İcin səd nəfəscə. Heç icrə dinciğolin q'ənnədəd.

Bəhram şah lu ç'əlibəğ h'udurğuri. Sərkərdə quluxça zinə Fitnəz xəbər hərzə ərc ki, h'əni varan q'əq'uri. Fitnə icrə iciniğ rübənd əstəəc. H'əni icrə qəndərciğ q'oonci düz eyvanciğ q'əq'urdu.

Bəhram şahcir lər:

– Ucir və q'ucdu x'əyicikir xəbər vıs'nədəd. İrq'əre ki, lu h'əni k'ibəd yoocəər vın lu karcığ vərdis x'əycovin.

Fitnə lər:

– Xeyli qəribə yer, deməli h'əni kırıq vərdisçivər yer, amma ov ovlamış vəric məharətcivər?

Həluc lırcı nə rişir icrə iciniğ yeec rübənd q'əyinc. Bəhramız Fitnə vos'or x'əydu. Əd uqrə məxərə basmış vərdu. Uqrə saraycə h'əğö icə zinə ailə qurmuş ərc. Sərkərdəz qiymətti hədiyyəyər bəğıştəmiş ərc.

Nizami Gəncəvi «Yeddi gözəl» (Yiyib qozəl) poemasıyı əsasca.

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Məharət

Sərkərdə

İmarət

1.

Mətn uxəy.İcə məzmun müəyyən ərəy. Mətn halci əsərcəər q'əyince? Vəzməcə, Nizami Gəncəvir lu hekayəcə oxuciz şi sut'q'ər əric ikəcə.

2.

Mətnəcə əsasən məzmunci ardıcılığol müəyyən ərəy.

Bəhramız uqrə səhv başa ərsic.	a
Fitnə sərkərdə tərəfcəər voq'əc	b
Fitnə Bəhramə q'əzəbcə h'əxıruc	c
Uzunəc vaxtınər kiliməən Bəhramız Fitnə ibq'əc.	d
Təpələd leh Fitnə tərəfcəər beyli vəric	e

3.

Həlmə x'əyic ki, Bəhram uqrə səhv başa ərsid?

4.

Sərkərdəz şiyiz Fitnə q'eer doori, cədir vərdu? Vəzməcə ənır düz ərcəənim?

5. Fitnər şiyiz təpələd leh icrə çıqıncıǵ kırıpı şoorini?

6. Uzun müddət çıxaan Bəhramız Fitnə ibq^əc x'ələ həlmə reaksiya vıyıc? Vəzməcə əd təəccüblənmiş, noǵə x'əyid? Halci hisni yeq^ırc?

7. Vəzməcə, Bəhram uqrə keçmişəc hərəkətərivər peşman x'əycəənim? Uc həlmə müəyyən ərə şara vöör?

8. Mətnəcə yeec «Fitnər icrə iciniǵ rübənd əstəəc» cümləyız diqqət ərəy. Rübənd ç'ılı mənə izah ərəy. Vəzməcə, Fitnər şiyiz icrə iciniǵ rübənd əbsəəconi?

9. Fitnər şı vaxt rübənd iciniǵər q'ohədu? Fitnə məqsəd şı yooni?

10. Şikilbekir istifadə ərci qəhrəmanbə şücaətci movzuyikir bəcinəy.

11. Vıyıc cümləyəre yeec ç'əlibə birləşməyər vət'q'ərəy nə kuçuttmuş ərəy.

Cavanəd ağacdələn palıdcı qovdəcə əp's'inci ciyini lələkər qovdəcə dirəmiş ərcəəni. Əcır icrə dimdikcə zınə darı q'abıx dlmış iyrəəni. Q'usud palıd ağacdələnci lu hərəkətcivər heç vaxt incimiş şorədəbni.

12.

Kərə viyic ç'əlibə mənə müəyyən ərəy. Düzqunəc yazılışci qaydəyəriz əməl ərci cümləcə iştətmış ərəy.

arx

lağ vəric

mus'uk' vəric

vəyilləmiş x'əyic

x'əbə ərsəəc

maşa

q'əmiştığ

dimdikləmiş əric

13.

Viyic şeirci parça uxəy. İcə mənə izah ərəy nə vinə ç'əlibə zinə ifadə ərəy.

Qəhrəmanlığol

Vətən mat'ın düşməncivər,
Qurmuş iyro qəhrəmanbər.
Yetişdirmiş bərceb dəyərir,
Mərdəc, qəhrəmanəc dəynər.

Lu dünyacə Vətəncivər,
Səməc h'əzizəd dəyivər,
Vorq'ərdəbu heç zamanbə,
Uc əs'ərə bitin duxnəz.

Qələmnaz İldırımqızı

14.

Lağ vəric ifadə halci c.ili zinə əvəz əric şara.

A) dimdikləmiş vəric

C) Mus.uk. vəric.

B) X.əbə ərsəəc.

D) Veyillənmiş x.əyic

15.

Viyic mətn uxəy. Bədii nə qeyri-bədii x'əyic müəyyən ərəy. Mətnəcə yeec terminər müəyyən ərəy. Fərqli cümləyəre iştətmış ərəy.

Quşner bala q'əxoyi h'uni müəyyən müddət q'usurxunt'ərə h'ədiğ əls'ono. İciğər «kurt q'aq'ulic» lure. Elmi mizə isə balayı quş dünyaciğ h'əxurici dövr inkubasiya dövrü fərqli şoro. Məsələn, kısıni 20-22-yığ, urdəqər 26-28-yığ, qu quşni 35-38-yığ kurt q'alq'əle.

Q'al nə Dəvə

Keçmişəc zamanbə səb q'al nə dəvə dost x'əycəənib. Q'al icrəkir razı nə lovğəd səb,dəvə isə h'əq'illi nə müdrək yooni. Yıǵnə səd yıǵ q'alırdır dəvəyivən lər:

– Artıx luca yaşamış x'əycir zın bezdirmiş vərdu. H'əşo yaşamış x'əyiz içic səd çıkər səçmiş ərdəy. Zəz hər tərəf zə fub t'ili suxum əs'ərə. Zivəz bələdçiliǵol ərə şara zəvər. Dəvə icrə dostunu xətirciǵ h'uduti vərçi razı x'əydu. Q'al h'urə, dəvəən icə çıxə rıxə əbsicib. K'ibə yıpıci, xeyli yıpıci,dərə, tərə,düz yıpıci nə əxricə h'əbxı k'ibəc səb kuru qırəxcə subq'urci.Q'alırdır kişərə-kişərə lər:

– Zoor lu kurəər yəbxı şoordəbu.

Dəvə qulumsumuş x'əyci lər:

– Şiyiz? Ud ki,səb k'ibəd kur yov şiyivər kişərevəz?

– Vəə, vəə. Lu kur vəz k'ibəd h'əşxoro, amma yın q'albez əmci x'əd nəhənqəd dəryaci suxum h'əşxoro.

– Əxi vın lərvın ki,zivəz bələdçiliǵol iyirdrızın.Hələyızın vın h'urə əbsi çoriyovın.

Q'alırdız əs'ərdəxə şı lıpi. Rihıxınır icrə q'il kərən əbsəci dümüru x'əydu.Yersız lovǵəliǵol ərciyiz icrin qınəmiş vərdu:

– Artıx bələdçiliǵolcəər x'əb yılǵinezın. Ç'əl vıs'nezın ki,q'ecəər kiliməən...

Cəlaləddin Rumi

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Lovğalığ

Bələdçiliğol

Dərya

1.

Mətn uxəy. Ç'əlibə ehtiyatcə viyic ç'əlibə mənə mətnçi məzmuncəər çıxış ərci izah ərəy. Yə mizə həliməc səd ifadə yer. Ənə h'əq'ıl dəryayız kərə h'ərən yov. Vəzməcə lu ifadə şiyiz iştənmiş şere? Lovğalığol şiyiz mənfi xususiyyətci suxum işlənmiş şere? Lovğəc insanbez və münasibət həlmə yer? Ve dostunur lovğalığol ərənəm şi məsləhət vıs'novin?

2.

Mətnçi zinə bağı viyic fikirbə səb düzqun dəbu:

- A) Əslində dəvəyis'ın q'aldı suxum bələdçiliğol əric ikəni.
- B) Dəvəyi q'alırdıvər fərqli xususiyyətərə sədməc icrəkir razı dəfəc yooni.
- C) Dəvəci nə q'alırdı dostluğol hər zadınıxun idikəmə pızılmış dəxə.
- D) Q'alırdız həqiqətən hər çikər əs'ərəni, düzüünəd rıx h'up'q'or iyroni.

3.

Dəvəcir kur yedəbxı,q'alırdır rıx h'up'q'or vəcic ikodəxəci səbəb şi yəəni?

- A) Q'alırdı zinə dostluğol birdəfəlik yet'ic ikəni.
- B) Q'alırdız icikir üzr ikə x'əyic tələb əric planlaşdırmış iyroni...
- C) Hər zadinə rəğmən q'alırdə çarəsiz yıbkınıc icə xoşuna h'əşxərəni.
- D) Q'alırdız dərs viyic ikəni,əciz icə səhv h'ut'q'ər əric ikəcəni.

4.

Q'alırdız aid xususiyyətər halcibi yer?

lovğə

təvazökar

icrəkir razı

acıdmez

5.

Məh'lımcə tərəfcəər səslənmiş şeerc mətn dinləmiş ərəy. Mətnci zınə kərə yeec sualbez cuvab vətəy.

– Mətnci əsasəd ideya şi yov? Mətnci mövzuyu q'ınə bağılı vinə uxəc hər hansı səd mətn xatırlamış iyrəəmvin? Lu q'od mətn müqayisə ərəy. İcə üslub, mövzu nə mezini xususiyyətərə q'ınə bağılı nə oxşarəc məqamər qeyd ərəy.

6.

Kərə viyıc boyərə ç'əlibi uxəy. Əbe mik'ağəc mənəli ç'əlibi müəyyən ərəy.

Ç'əl dünyaci naxış yer.

Ğələc ç'ilir dəmirci qapıyər

açux iyra.

Ç'ili ğələc yitəvər t'əəm şara .

T'əəməc mizir ğər icə yuvacəər

q'arq^uro.

H'urə düşünmüş səx, çıxaan əcin.

K'ibə söyləmiş ər, saz söyləmiş ər.

7.

Kərə viyıc mətn uxəy. İcə məzmun vinə ç'əlibə zınə ifadə ərəy. Azərbaycanı mezını yə bitindəz çıkkara doğma, müqəddəs x'əyici q'ınə vinə ildəşərə zınə müzakirə tuğəy. Çıxaan dəyə mizi q'ınə bağılı boyərə ç'əlibi vət'q'ərə səsləndirmiş rəy.

Hər sər Azərbaycan vətəndaşıyır, hər sər azərbaycanlır uqrə dəyə mez, dövlətci mez mükəmməl vos'ori yov. İçic mezni hərə şubərə x'ələ heç vaxt vinə mez unutmuş mirəy nə vinə dəyə mez heç səb içid mezını q'ınə dəyişdirmiş mirəy. Azərbaycanı mez icrə incəliğolci, caxibədarlıoğlci q'ınə bitin dünyaci meznə q'icə seçilmiş şiri.

8.

Kərə yeec cümləyə uşəy. Yazılış nə tələffüz fərqlı yeec ç'əlibi müəyyən əşəy.

Boyə malırdıkir şı fayda,q'əle h'aq'ıl dəfənəm.Duxarır boyıvər iditq^əskərə süfrə yulğundəbu. Rişir dəyivər iditq^əmə uqut q'ənındəd. Q'əyid ədəmi dirilmiş şeerdər, q'ətfuc can yığcəən ləlsəldəd. Furər uqrə malırdız q'iymış dəərmə uqə tur q'ərç'ərdəd. Lopa-lopa yiz h'əxıram, fətkarız yilkəndəd. Kohnə pənbu yikir bez şeerdəd. Q'arı düşməncikir dost şeerdər.

9.

Cümləyə kuçurtmuş əşəy,vıyıc şıkilbə kuməkci zınə bıxılmiş x'əyic ç'əlibi bərpa əşəy.

1

Dənizcə lap ixtəcəər... irq^oronı.

2

.... icrə rəngını, təravət ci q'ınə insan valeh iyrəni

3

....sitrusci meyvə yervər ci vitamin C -ci q'ınə zəngin yov

4

Dünyaci ən faydalı məşğuliyətcikir səd...uxəc yer

5

Qalaktikacə milyonbə q'ınə...yov. Əbi hər zam.

Hesən kərə yeed dialoq uşəy.Növbəti dərsınə mənəm vinə ildəşərə zınə dialoq qurmuşə nə bəcinəy.

Sər furi səhracə sər yolçuğ rast şere. Yolçı uqə h'urə səb yuklu lem çerəni. Furər x'ukəc:

- Ə furi hala çerevin?
- Kişmiş məzər vıs'nezın.
- Zəz kişmiş vətü, zıvəz hikmət h^ərə ərdə.
- Zın razı. Buyurmuş ər,h^ərə ə.

– Məcliscə yıxırc x'ələ və çikər əs'ər işi vəz. Çıxaan əs'ın. Məcliscə lazımsızəc ç'əl məcə. Məcliscə səd zad ikə x'əynəm, əqər voos yersə tələsmiş x'əyici dəhə vıməs'u.

Boyə ç'ili qiymət

Varrı sər tacirciğ şübur dix yəəni. Tacirciz k'ibəd dix lap xeyli ikəcəəni. Beylindər pəxıllıgöl ərci lurəəni: «Qorəsən şiyiz yə boyız əm yəvər xeyli ikəcə? Ənə şı yoor artux yer?»

Xeyli yidiğini ki, tacircir beylic duxnə narazılığolcikir xəbər yiq^ırc. Qərarca h'əxırd ki, şübur dixın sınağcə yığını.

Tacirciğ yeçınız kərəd xeyli qiyməttı səb cavahir yooni. Cavahircə qiymətin hələ icə beyliyiz kərə qiymət yəəni. Səd yığ tacircir şübur dixın uqrə huzurcə ləərə bərcib. Uqrə x'əbə yeec cavahir h'urə beylic duxarıvən vıyci lər:

–Zə dix lu cəvahircə qiymət vəz əs'ərə. Hesan zəz ikəcə ki, vın uc q'ımığ q'et'ıci gigil-gigil iyivin.

Beylic duxarır cavahir uqrə x'əbə q'əyinc. Səd uqrə x'əbə yeec cavahircixun, səməc igrə boyıxun ikəc nə lər:

– Boy zə x'əb ucuz h'əşxərdəd. Həyif yer əxi.

Tacircir: Mərhəba, zə dix, -lıpıcı cavahir ortancıl duxarıvən vıyci:

– Q'əyin zə dix vınə hunər h'up'q'or vər. Ud q'ımığ q'ep't' ruq işi.

Ortancıl duxarən cavahir ruq vərəz cəsərət sut'ubq'uri.

Əxricə tacirir cavahir k'ibəc duxarivən viyci ruq vəric ikəx'əyic. Tacircə suvəər ç'əl q'əç'iyi samat k'ibəc duxarir cavahir q'ımıg q'ep't'i gigil-gigil vərdu. Ləsəd şinbi k'ibəc şiyə lu h'əq'ılsızəc hərəkətciğ heyrətlənmiş x'əycib. Şinbi lu vəziyyətəcə ibq'əci tacircir k'ibəc duxarivər x'ukəc:

– Zə dix həlmə x'əyic ki, cavahircə qiymət əs'ərə əm heç vərduvın?

K'ibəc duxarir ehtiramlə lımə cuvab vıydu.

– Boy, ləm cavahir çıkkara qiymətti x'əynəmin, və ç'əl zəz mət'in qiymətti yer.

Abdulla Şaiq

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Cavahir

Tacir

Mərhaba

1.

Mətn uxəy. Ç'əlibə ehtiyatcə yeec ç'əlibə mənə mətnci məzmuncəər çıxış ərci aydınlaşdırmış ərəz çalışmış səbxəy. Uci q'ınə bağılı sualbez cuvab vətəy.

– Cavahirci ç'əl halci cümləcə xususi isimcə suxum işlətmış şoorom? Cavahirci ç'əl umumi isimcə suxum işlətmış ərc x'ələ əc halci ç'ili zınə əvəz əric şara?

– Tacir həliğər lure? İnsanbi halci zamanbəər ticarətnən məşğul x'əyceb? Sualciz cuvab viyci h'uni məh'lımcə yəmət'in valideynbə kuməkckir istifadə ərə şara vöör.

2.

Mətnçəəd əsasəd fikir şı yov? Müəəlifcır halci epizodci nə halci obrazci ç'əlibə q'ınə mətnçə yood əsasəd fikir yəz sup'q'ər vəric ikəco?

3.

Tacircir çuq'ur dix yəəni? Vəzməcə halci dix xeyli h'əq'ıllı yəəni?

4.

K'ibəc duxarə hərəkətarız həlmə haq' qazandırmış şara? Vəzməcə ənır düzəd hərəkət vərduvın? Vın ənə çıkəriğ x'əyic q'onim şı iyraniyin?

5.

Bəs vin həlmə düşünmüş şibərevin, vəz şiyiz boyır duxnəz həliməc tapşırığ viycəəni?

6.

Beylid nə ortancıl duxnər boyə tapşırığ yerinə yetirmiş dəric, cavahir ruq dəric həlmə qiymətləndirmiş iyrevin?

Yazı

«Yinə valideynbə q'ınə həlmə davranmış şibəriyebın?» mövzucə təsviri xarakterli mətn yazmış ərəy. Li vaxt vinə fikirbəz, vinə həyatcəər numunəyər h'əğəz ustunluğol h'əyğəy.

7.

Mətnə rast x'əyic məcazi mənə əs'ər iyirc ç'əlibə birləşməyər, ifadəyəmə mənəyər kərəc sutuncə təsvir x'əyici suxum izah ərəy.

8.

Mətnə səcilmış x'əyic kərə yeec hissə kuçurtmuş ərəy nə hərəkət bildirmiş iyirc ç'əlibə q'ənəkər xəy yığınəy.

Əxricə tacircir cavahir k'ibəc duxarivən vıycı ruq vərıc ikə x'əyic. Tacircə suvəər ç'əl q'əç'iyi dəğə cavahir q'ımığ q'ep't'ici gigil-gigil vərdu. Ləsəd şinbər k'ibəc şiyə lu hərəkətcığ heyərlənlmiş x'əycib. Şinbi lu vəziyyətcə ibq^əc tacircir k'ibəc duxarivər x'ukəc.

9.

Məh'limcə tərəfcəər səslənmiş mətn dinləmiş ərəy. Kərə yeec sualbez cıvab vətəy.

– Mətni əsasəd ideya şı yov? Lu mövzucə vinə uxəc mətn nə dinləmə mətni movzu nə ideya baxımcəər müqayisə rəy.

– Mətnə yeec əsasəd fikirci açılmış x'əyiciz xidmət iyirc epizod müəyyən ərəy.

10.

Kərə yeec şikilbəkır istifadə ərci beylindəz nə k'ibəndəz qayğıyı movzu müzakirə vərəy.

11.

Viyic cümləyəyə yeec ç'əlibə birləşməyə vət'q'ər ərci kuçurtmuş ərəy.

Gölürdü kənarca x'ınəc q'icə səb urdəkcir q'usurxunt' xuyconı. Həsən uzun müddət yəəni ki, q'usurxunt'ərə h'ədığ əbs'inconı.

Yaycı əvvəlicə q'usurxunt'ərə qabığ çatdamış x'əycəni. İcə q'icəər cik-cik səsni h'əşxərəni. Urdəkci balayər səb-səb q'usurxunt'cəər q'əç'iz baştamış x'əyic. Dəy urdəqciz itq'əc ki, q'usurxunt'ərə səb hələ çatdamış x'əydəbu. Təzədən əci əci h'ədığ əbs'undı. Əxır ki, lə beylid q'usurxunt'ın çattamış x'əydu. Balayır cik-cik iyərə q'usurxunt'cəər q'əp'ç'udu. Ancaq əd ləsədnivər həm beyli, həmət'in çirkin yooni.

12.

«Lağ vərıc» ifadə halcı ç'ili zınə əvəz əric şara?

dimdikləmiş əric

x'əbə ərsəəc

çəq'əl vərıc

veyilləmmiş x'əyic

13.

Cümləyəyə fərqləndirilmiş ç'əl nə ç'əlibə birləşməyərir halcı sualciz cuvab vıs'ne?

1. Samirir məktəbcı kitabxanəcəər q'od kitab q'əyinc.

2. Məh'limcir h'əyəlbı kitabcı sərgicə tubğəcib.

3. Ayselır kitab uxəc soomış iyre.

4. Aydan icrə babayə h'uni darıxmış x'əyconı.

14.

Təqdimat.

- Uxəc və ya içic mətnbə məzmunciz dair bilgiyərikir ibarət təqdimat hazırramış ərəy.
- Təqdimatcı h'uni şikilbəkır, videomaterialbəkır istifadə ərə şara vöör.
- Vinə mövzucə təzəc ç'əlibə izah vətəy.
- Bilgiyəre mənimsəmiş x'əyic yoxlamış ərici məqsədnən dinləyiciyərir h'urənəcəər sualı hazır ərəy.

4-cü bölməci ümumiləşdirici təkrar

Beylid təşəbbüs

Ramin nə Aytacır yaycı tətillə bədəyə kumə yerq^uroni. Kumu mik'ağacə beylic, sirli səd darrux yəəni. Bitindər lurəni ki, lu darruxcə h'alqəld insan kiliməən ləlsələdə. Amma Ramin qorxmazəd ədəmi yəəni, Ayselir isə həmişə məcarə axtarmış iyrani. Səd yığ darruxci h'ərənəcə yırtı əslində ləcə şi x'əyic hələ x'əyici qərarəcə h'əbxırcib.

Darruxcə h'əp'ç'iyi dəğə qəribə səd sakitliğı ol hiss ərc. Quşner uxrədədni, kulak sanki q'ət'ılcəəni. K'ibə yırtıcıbnəni ki, q'ımığ səpələnmiş x'əyic zibilci torbayər, yit'əc bıdəxər itq^əc igəz.

– Həlir lu çıkər həlimə q'eer

ərce?–Ayselir təəccübnən x'ukəc.

Ramin h'urən yıxırcı birdən daharcı h'ədiğ ç'uknuc səd işiğ itq^əc. Mik'ağ x'əyici işiğ q'əyinc – uc, icə q'icə nəşə yazılmış x'əyic qədiməc lövhə yəəni. Lövhəyi h'ədiğ qəribə ç'əlibi yazılmış x'əycəəni.

«Darruxci Qorumuş iyird axtarılmış şere. Həlirvər lu lövhə vət'q'ırənəm, əd furə əri.» Ramin nə Aytacır ətrafcə ikəc. Heç sər qoruyucu dəni. Birdən q'ım vıtlı, kulak qucdı x'əyic nə darbə ərəcəər nəhənqəd səb fiqur q'əp'ç'ıdu. Ud, q'usuc sər furu yəəni, amma ənə h'ic darı qabıxcığ bənzəmiş şeerəni, h'ulimi çuk'nuc işiğci zinə parıldamış şeerəni.

– Həlir zın furə ərd?–furər q'urəc səsinl zinə x'ikəc.

Ramin cəsəratnən h'urən q'əç'id:

– Yin sadəcə darrux həlir məhv iyre hələd əs'ər x'əyici h'uni kuburkəreyin!

Q'usunur uqrə q'il bulamış vərdu:

– İnsanber darrux çirkəndirmiş ərcə, darbi yit'əcə. Zın yüz sanbi yer ki, lu q'ımni qurmuş iyrozın. Amma hesan zə quc tukənmiş x'əyce. Əqər həqiqətən vin darrux qurmuş əric ikəcəvəzsə, səd şərt yerzəğ.

– Şi şərt – Aytacır həyəcannan x'ukəc.

– Darrux təmiz ərəy, insanbez xəbər votəy ki, təbiət məhv dəri. Əqər uc ərənəmvin, darruxci quc vez əmanət şeerde.

H'əyəlbər igrə q'əli zinə razı x'əycib nə yuhmasi ləbsı bitindəz darruxci təhlükəcə x'əyic lıpic. Kumu insanbi əndəğ quşulmuş x'əyic darrux təmiz ərc, təzəc darbi yizəc. Vurağci q'ənik q'usud qoruyucə kulqə irq^oronı-ənır igəz təşəkkür iyircə suxum.

Lə yığınər kiliməən Ramin nə Aytacız əs'ərəni: Darrux qorumuş əric sadəcə səd vəzifə dəd, uc əsl qəhrəmanlıqol yer.

1.

Mətn uxəy. Mətnçi zinə bağlı kərə yeec sualbez cuvab vətəy

– Mətnəcə şiyikir bəhs şere? Mətnəcə yəz sut'q'ər iyirc fikir şi yov? Mətnəcə yeec epizodəriğ diqqət rəy. Halci epizod vez daha marağlı h'əxurdu şiyiz?

– H'əyəlbə darruxcə şiyiz yıpicənib? Əndəb darruxcə şiyi q'inə rast x'əycib? Əndəb təəccübləndirmiş iyirc şi yəəni?

– Darruxci həlimə x'əyic, vezməcə h'əyəlbəz həlmə təsir ərc? Şiyiz həlimə x'əyici haqqınə düşünmüş x'əycemvin?

– Ramin nə Aytacır darruxci qoruyucu axtarmış iyre x'ələ şi vət'q'irc? Vezməcə əndor vət'q'irc lövhəyə h'əduq'ul həlir yazmış ərcəəni?

– Ramin nə Aytacə h'urə qəfildən q'əç'id kulqəyəbənzər məxluq ti yəəni, vezməcə?

Əd bitindəz irq^ərənim?

Ənıvər şiyiz darrux qurmuş ərə şerədədni? Lu barəcə ənır h'əyəlbön lıpic ikəc əsasəc ç'əl şi yəəni? Ənır uqrə fikir kifayət qədər açux ifadə vərə şoronim?

– Ramin nə Aytacır darruxci qoruyucə ç'əlibəz əməl ərici əsas səbəbi

şi yəəni?

Vezməcə uc daha çox qorxu yooni, yoxsə darruxciz yeec məhəbbət?

– Ramin nə Aytacır darrux qorumuş ərəz birinci halci addım səəhəc?

Əndər şi yiz bitin kum lu karcə quşmuş vərıc hədəf qoondı?

– Kumu əhalici darrux qorumuş əriciz münasibət həlmə yəəni? Əndə birlik əric şi ci qostərici yəəni?

– Şiyiz Ramin nə Aytacız darruxci təmiz ərici təşəbbüs təqdirəlayıq hərəkət hesab şoorom?

Vezməcə, Ramin nə Aytacız qəhrəman tur lıpic şaaram? Bəs əndə uci q'ınə bağlı fikirbi şi yəəni?

– Vezməcə lu təmizliğolcəər kiliməən kumu camaatci darruxciz münasibət, darbez davranış nə təbiətciz qayğı h'ut'q'ər əric cəhdinə dəyişiklik şeerdəm?

– Mətnəər şi nəticə q'aq'ırcivin? Və həyatcə həlməc hadisə x'əycəəm?

– Vin həlmə reaksiya vıycevin?

2.

«Təbiət həlmə qorumuş əric lazım yer» mövzucə nəqli xarakterli mətn yazmış ərəy. Lu vaxt və həyatcə lu məsələyi q'ınə bağlı yeec hadisə təsvir ərəy. Həm vinə davranışə, həmət' ın vinə ərbi qeyd rəy. Çıxaan təbiət soomış ərəy nə qorumuş ərici mövzucə vinə ildəşəriz məsləhət votəy.

3.

Kərə vıyic cümləyəre bırxərc ç'əlibi bərpa ərci uxəy.

Dənizcə çəq'ılc kiliməən yın səd müddət sahilcə	soomış
Nəq' zə dostumi xanxurə	qalxımış x'əycib
Zəz xalq mahnıyər xeyli	h'əbxırcənib
Zə xanxurəyər liftını q'ınə 9-cu mərtəbəyə	dincəlmiş x'əycibin

4.

Halci cümləcə çıkkara? Şi sualci cuvab vıs'ınd ç'əl iştənmiş x'əyci nə lu ç'əl hərəkətciz aid yer?

- A) Cücüyər q'əlk'ənə x'ələ hörümçəkci torunuğ ilişmiş şere.
- B) H'əyəlbər kurər xeyli balıq yuq^urconi.
- C) Divarciğ q'etic şikilbər otağciz yaraşığ vıs'nəni.
- D) Kulak əsmiş şeerçin yarpaxər sanki pıçıldamış şerrəni.

5.

Cümləcə icə q'ənəkər xətt yığinc ç'əlibə birləşməyir halci sualciz cuvab vıs'no?

Yayci əvvəlicə q'usurxunt'ərə qabıx çattamış x'əyci.

6.

Cümləcə yeec ç'əlibə birləşməyər müəyyən ərəy.

- Arıyı ailəcə karci bulqu yer.
 - Sanbə divarbi nazık nə məhkəm şere.
 - Quşnös inkubasiyaci dövr fərqli yov.
- Vara yeec cümləyəyə fikirbi izah ərəz çalışmış səbxəy.
Lu zaman valideyn və ya məh'lımcikir istifadə ərə şars vöör.

7.

Cəmləyəyər kuçurtmuş ərəy, yazılış nə deyiliş fərqli yeec ç'əlibə q'ənəkər xətt yığınəy.

- Termitci yuvayər təbiətci möcüzə yer.
- Quşnər boya -başə çatmış ərc çikərə yuva qurmuş iyre.
- H'əyəlbə qışqırmış iyre urdəqərə çıxə t'ebxırcib.
- Qunduzərır ibrə yuva noorcə qurmuş iyre.
- Darruxci quşni təbiətci sanitarbi yer.

5-ci BÖLMƏ

Qartalci bala

Səd zamanca q'ağac nıkrıǵ səb k'ibəd qartal yaşamış şooroni. Əcız hələ q'əp'k'ınıc əs'ər dəxənəmin, icrə yuvacəər ikəci genişəc darruxər, h'ərənəc dərəyər nə təhərc kurbi heyranlıǵolci zınə izləmiş iyrəəni.

Yıǵnə səd yığ k'ibəc qartalci icrə dəyivər x'ukəc:

– Zə dəy zın şı vaxt q'əlq'ondo? Zəs'ın və suxum qağac çıkərbə q'əp'ç'i yınə yurdunuxun ikəc ikəcə!

İcə dəyır cuvab vıydu:

– Səbırlı səx zə bala. Q'əp'k'ınıc hərə x'əyic x'ələ vınə h'ule zınə irq'ərdevəz ki, lu nıkrıbi, lu kurbi, lu genişəc düzənliǵolbi yə yurd yov. Ud yə k'ul, yə Vətən yov. Əd soomış, qorumuş vərıc, yə borc yov.

K'ibəc qartalci hər yığ məşq ərc. İcə dəyır q'əp'k'ınıc hərə iyrəəni.

Axır ki, səd yığ icrə qanadər geniş açux ərci q'od dəfə havacə q'alxımış x'əydu. Əd q'əlk'onçin itq'əc ki, icə vətən çikkara h'əyar – darruxər ç'uknu, kurbi bəyaz, nıkrıbi isə qüdrətli yer.

Birdən k'ibəc qartalci ixtəcə səb ləhəd tusti ibq'ədu. Darruxci səd hissə uqərəəni. Əd dəhə icrə yuvacə ləbsuldu nə dəyız xəbər vıyıc. Bitin qartalbi səd çıkərə vobxırci s'ə əbsər vərəz başdamış x'əycib. Əber ibrə qanadərə q'ınə x'əd

daşmış iyre, yaralı quşni xilas iyrəni. Xeylic vaxtınığər kiliməən əber s'ə əsər ərc.

K'ibəd qartal hələ yığ başa əbsudu ki, vətən soomış vəric təkə əci h'əyarxınığ heyran x'əyic dəd. Əd qorumuş vəric, əciz xidmət əric, çətinəc vaxtimə icə kuməkcə həxırc vacib yer.

Hələ yığınəər çıxaan k'ibəd qartal mət'in qucdı x'əydu nə icrə yurd qorumuş iyird səb igidəd qartalciğ çovrılmış x'əydu.

Nəticə: Yinə Vətən soomış, vəric, əciz qayğı hubq'ororic nə əd qorumuş vərəz hazır şibəri yebin!

(Azərbaycanci nağıl)

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Mübarizə

Bərraq

Qudrətti

1.

Mətn uxəy. Mətnə şicəər ixtilat çoro? Vəzməcə, müəllifcır yəz şi sut'q'ərəricikəcə? Vətənci h'əyarxınbi, yoxsa qartalci qəhrəmanlığol? **Halci boyərə ç'əlibi mətni məzmunciz uyğun yer?**

- a. Dağ dağınığ rast şeerdəd, insan insancığ rast şara.
- b. Əs'ərdəx'əc h'əyib dəd, x'udukəc h'əyib yer.
- c. Şi h'əys'ıravın Binə bicəhcə,əç'in q'ərç'ara və turucə.
- d. Təkəc x'əbəkir səs q'ərç'ərdəd.

2.

Cəsür, qəhrəman x'əyic şi yiz qərək yer? Vəzməcə, Vətən qorumuş vərəz yə bitindoos lu xususiyyətər x'əyic vacib yəəm?

3.

Mətni məzmunci q'ınə bağı hadisəyəə ardıcılığol müəyyən ərəy.

Darruxcə s'ə başdamış x'əyic, dəy qartalci ucıkir xəbər yığ^ıric	a
Darruxcə yerc s'ə əsər ərəz qartalbe bitin suntə vobxıric	b
K'ibəc qartalə q'əp'k'ınıcı cəhd, vərənci h'əyarxın seyr əric	c
Dəy nə bala qartalə ixtilat, dəy qartalci balayız məsləhət vıyic	d
Darruxcə s'ə əsıric, yaralı qartalbə xilas əric	e

4.

Xeylic səd mübarizəcəər kiliməən s'ə əbsər vərəz x'əydu. Mətnəər qoond lu cümləyi q'ənıkar xətt yığinc ç'əlibəz diqqət rəy. Lucə mübarizə lurə x'ələ şi başa əbırsəreb?

5. Kibəc qartalca qucdı x'əyici səbəb şı yəəni?

- A) Darruxca s'əyini vaxt nə yaralı quşnə xilas əriciz yardım əric.
- B) İcə dəyə icə q'ınə vətən qorumuş vəriyi haqqınə ixtilat vəric.
- C) Ənəən içic quşnə suxum q'əp'k'ınic, vətən soomış vərici istək.
- D) Q'əlk'onçin vətənci çıkkara h'əyar, darruxərə ç'uknu, kurbə bərraq, nıkrbə qudrətti x'əyic itq'əc.

6. Viyibə sincə zınə bağı heç səd məlumatciğ rast h'əşxədə.

- A) Darruxərə müəyyənəc səbəbəər s'ə uqəc şara.
- B) Darrux uqərə x'ələ ətrafcəc kumnə sakinbi kuməkcə h'əbişxəreb.
- C) Vaxt h'əşxorə x'ələ quşnə qanad açmış ərici istək.
- D) Qartalca cəsurlıqol, məğrurəc duruş, vətənciz qarşı qaytıkəşliqol.

7. Kərə yeec şikilbə quşnə turibi əs'ərəmvez?

Qartal

Q'illi

Guqərçin

Micuh'ul

8. Viyic şeir uxəy. İcə məzmun vinə ç'əlibə zınə ifadə ərəy.

Məzrəcə gələc Lələ
Yitə t'əməd bala
Q'əbç'o qanqal tərə
Lu san şeerde gələ

Açılmış x'əyce nərgiz
Pipə q'əç'ice x'ınbi
Micuh'ulber xəbər ərc
Fəkkarı h'əxıric yəz

İldırım Məsimədix

9. Darruxərə bağı viyic mətn uxəy nə kərə yeec sualbez cıvab vətəy.

Son vaxtimə darruxərə uqəci haqqınə xeyli ixəcəy. Uc h'urə məhsul yufəc sahəyər, rıxı q'irəxcə kuləyərə uqər əricəər baştamış şere. Lu darbi 10-15-sınız yetiştirmişdir əric şerədəd. Təbiətci fauna florasız zənqin şerədəd. Təəssüf ki, bəəzən təbiətci soomış əriciğər xeyli bəcəneyin, amma k'ibə kar yırq'ıreyin. Hər san rıxı q'ərəxərə idarə nə müəssəyəyə rikimə minlərnən dar, ç'iç'nə kuləyər yizreyin. Amma əbez

qayğı, biganəlik h'ut'q'ər iyreyin ki, əbi x'ədsiz yitkinci əy şere.

Dədə Qorqud baba lıpcə suxum-lu darbi qorumuş diyirdebinsə yiməzu, yizəcevənsə qorumuş ər.

- Mətni meş vez çətin h'əxurdum? Yəğın ki,ve cuvab xeyr şoordo. Bəs üslubi baxımcəər «Qartalci bala»mətniyivər şici zınə fərqlənmiş şoro?
- Mətni bədii, yaxud qeyri-bədii x'əyic həlmə əsaslandırırmış iyravin?
- Fauna nə flora lura x'ələ şı başa əbırsərevin? Numunəyər h'əğəci vinə fikir izah vərəy.
- Mətnbə zınə bağı kərə viyic məlumatər 3-cü sinifcə həərə x'əycevin. Hesən yinə ge əstəədəy.

Mətni müxtəlifəc məqsədnən yazılmış şere. Bədii mətni düşünmüş x'əyic,duytulandırılmış x'əyic, əyləndirmiş ərici məqsədnən yazılmış şere.

Lu mətnbə müxtəlifəc məlumatər viyic, uqrə təxəyyülciz uyğun təsvir iyrə.

Qeyri-bədii mətni məlumat viyic, izah əric nə əsaslandırırmış əriyi h'uni yazılmış şere.

Lu məlumatərə əsascə realəc faktimi q'əlt'ələ. Faktimə həqiqiliyik müxtəlifəc mənbəyərər: internet, ensiklopediya nə içic vasitəyəərə q'ınə yoxlamış əric şara.

10.

Ç'əl nə ifadəyəərə mənayər müəyyən ərəy nə cümləyəərə iştətmış ərəy.

1. peyda x'əyic

a.yavaşırmış x'əyic, k'ibə x'əyic.

2. qahmar q'əç'iç'

b.açux əric, dannamış əric, uqrə h'ədığ qışqırmış əric

3. qeyznən

c.irq'əc, meydancə q'əç'iç'

4. təpilmış x'əyic

d.acıxnən, hiddətnən

5. sənqırmış x'əyic

e.çətinəc vəziyyətəc müdafiə əric.

11.

Məh'ılcə tərəfcəər səslənmiş şeerc mətn dinləmiş ərəy nə mətnlə bağı sualbez cuvab vətəy.

- Mətncə şiyikir bəhs şere? Mətncə yeec hadisəyər şı vaxt nə halci məkanca baş vermiş iyrə?
- Müəllfciz şı lıpcı ikəcə? Mətn halci üslubcə yazılmış x'əyce?
- Mətni məzmunciz dair vinə fikirbi k'ulcə yazılı ifadə ərəy.

Qəhrəmanəd əskər

Dağlarbə zirvəcə, sərhədcı mik'ağəcə səb hərbi hissə yooni. Lu hissəcə xidmət iyird əskərbekir sər Davud yəəni. Ənır h'əyəllığolcəər vətənciz xidmət əric arzulamış iyrəəni. Həmişə igrə babayə qəhrəmanııgölci hekayəyər dinləmiş iyrəəni, səd yığ ənə suxum vətən qorumuş vəric xəyal iyrəni.

Davud hərbi xidmətcə rıxə ərsərə x'ələ igə dəyir icrə h'ulic x'əd cədir ərci uquz xəyır-dua vıydu:

– Zə dix, Vətənciz layıq səx!

Xidmət iyirc sərhədcı bolgə çətin yəəni. Q'udu vəzne yiz pipi mənəm q'ərş'ərəni, kulakcır ədəmicə icin yit'roni. Ancax Davud nə uqə silahdaşırır h'ədəbkınmə qullux iyrəəni. Yufunə keşik yığınəni, yığınə təlimcə iştirak iyrəəni.

Səd yığ sərhədcəər qanunsuz yepxıc ikəc səd silahlı qrup aşkar x'əyic. Davud nə uqə ildəşərır dəhə həyəcancı signal vıyıc. Kamandircir əmr vıydu:

– Vətənci q'ımı səd qarışcığın tuxunmuş x'əyiz yertirdəbiyin!

Yufunu miç'icə əskərber postımı qorumuş iyrəəni. Gərginəc anbi yaşammış şeerəni. Davuduz ilk atəşci səsni ixəc x'ələ uqə yık' surətinən q'et'iz baştamış x'əyic. Ənır dəhə uqrə çıkər yığ'ırc, kamandirci qostərişəriz əməl ərc. Atışmayı vaxtınə Davudur uqrə ildəş qorumuş ərəz uqrun h'urən səəd nə qulləyi yara q'əyinc. Amma ənır ucuxun idikə uqrə silah x'əbəər bırxə dəəri nə son anda düşmən zərərsizləşdirmiş ərd. Kamandircir Davudə çiginbəər yığ'ı lər:

– Vın əsl qəhrəman yervin əskər! Vətən vəğənəc duxnə hesabəcə qucdı yov!

Davud müalicə x'əyid nə sağalmış x'əyic kiliməən uqrə xidmətciz davam ərc. Ənız əs'ərəni ki vətənci sevgi ən beylic quc yer. Çünki, əc sadəcə sər əskər dər, səb vətənci keşikçi yer!

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Vətənci keşikçi

Əməliyyat

Sərhəd

1.

Mətn uxəy. İcə məzmun müəyyən ərəy. Mətnçi əsasəd ideya şi yov?

2.

Mətnçi zinə bağlı viyic sualbez cuvab vətəy.

– Mətnçə uqə tur yırq^ırd qədə ti yəəni? Vəzməcə Davud həlməd əskər yəəni?

– Hadisəyərır halci məkancə cərəyan iyrəəni?

– Kamandircir şi yiz Davud tarif ərd nə əniğər gələc ç'əlibi lər?

– Davudiğənəc əskərbə haqqına ixəcəəmvez? Vinə təəssuratər ildəşərə zinə bılışmış səbxəy.

3.

«Davud hərbi xidmətcə çere x'ələ igə dəyır icrə h'ulic x'əd cədır ərci əniş xəyır-dua viydu» cumlə diqqətnən uxəy. Vəzməcə şi yiz dəyır icrə h'ulic x'əd cədır əric ikəəni?

4.

Mətnçə əsasən doğrı dəbud fikir müəyyən vərəy.

A) Yuf xəynəmin yə əskərber həmişə vətənciz xidmət iyre.

B) Yə dəyər ləkkara qucdı yeb ki, igə duxni qorxmazəcib beyli biyreb.

C) Vətən qorumuş vərıc hər vətəndaşcə borc yov.

D) Davudur uqə dəy xeyli soomış iyro, hələyız vətənciz igidliğolci q'ına xidmət iyrəni.

5.

Kərə viyic şeirci parça uxəy nə mətnçi zinə əlaqələndirmiş ərəy.

Vətən və hər çikər,
Zəz həmişə t'əəm yer.
Dünyaciğ həliməc çəkər,
Yəəm voor əzizəc çikər

Və rıxə fəda iyrazın,
Yinə cancəər yebxız.
İrcəkir yebx'iciyin,
Q'İmnı ləsəl ərəz

İldırım Məsimədix

6.

Mətnə vıyc «Davud nə uqə ildaşərır dərhal həyəcənci siqnal vıyc»cümlə diqqətnən uxəy. İcə q'ənıkar xətt yığınc ifadəci mənə həlmə başa əbsıcivin? Kərə yeec fikirbə səb lu ifadəyi izah şeerdəd.

- A) Kamandar dəricə Davud nə uqə ildaşərır düşmən təkbaşına dəff ərəc qərar vıydu.
- B) Əskərbi sərhədcə x'əycebvə igə yerləşmiş x'əyid hərbi maşınci siqnal vıyc düzqun hesab ərc.
- C) Siqnal vıyci sərhədcə daxil x'əyic şübhəli şəxsimi q'əp't'iləz cəhd ərc.
- D) Şübhəli şəxsimi ibq'əci Davud nə uqə ildaşərır əlaqədar məlumatərə q'ınə beylic t Şeref müəllim Quba Haput kendi təhlükəyi h'urəq'ul q'əyinc.

7.

Kontekscə əsasçə yüksək ç'ili mənə halci cümləcə doğru yer?

- A) Kumu rıx yüksəkəc işıgci dirəkərə q'ınə işıqlanmış x'əyco.
- B) Azərır idmanci yarışərə yüksəkəc nəticə x'əbə ərcə.
- C) Şəhər səsinçə çıxə düzülmüş x'əyic binayərır bəzəmiş iyro.
- D) Yüksəkliqolcə q'əlk'ond qartalczic icə ov hasant irq'oro
- E) Qəhrəmanəc əskərber Azərbaycanı bayrağ yüksəkəc kırpic.

8.

Vıyc şikilciz diqqət ərəy. Şikilcə halci fəsil təsvir x'əyco? Şikilcə yarpaxər halci rənqını zınə irq'ərevez? Bəs lu şikil hal-hazırda aid x'əyic, halci fəsil aid vərəz əcə halci dəyişikliqol iyrənvin? Vinə fikir əsaslandırmış vərçi izah vərəy.

9.

«K'ərə» ç'əl müxtəlifəc mənayərə cəmləcə iştətmış ərci nə halci nitq hissəsiyiz aid x'əyic qeyd rəy.

10.

Kərə viyəc vətənci zinə bağılı boyərə ç'əlibi uxəy. Halciyi məzmun mət'in və xoşuna h'əşxırc? Əciz bağılı səb sujet uydurmuş vərəy. Hekayə yazmış ərəy.

- Dünyacə Vətəcivər əziz şi yov?
- Lu dünyacə t'əəməd zad, səb dəy, səb Vətən.
- Vətənci səd q'ud qurbətci yüz fətkarivər ğələ yer.
- Vətən elırdı k'ul, dayağ yov.
- Qurbət iditq^əc ədəmiciz vətənci q'ədir əs'ərdəd.
- X'ədni hərəkətli yer, Q'ım bərəkətli yer.
- Vətənci dahar dəxənıkir,şeedər vətəndaş
- Vətən ge ərsərd qərib idişi, şi əri.

Hekayə yazmış ərəz kərə yeec məqsəd nə hədəfər, plan nə istiqamətci zinə tanış səbxəy. Vinə diqqət mərkəzcə yazılmış şeerc hekayəcə vacib yeec məsələyərığ yunəltmiş ərəy.

11.

Düşünmüş səx nə vət'q'ərər.

Plan:

- ✓ Hadisə düşünmüş səbxəy.
- ✓ Obrazər yaratmış ərəy.
- ✓ Obrazərə dialoqcığ diqqət yetirmiş ərəy.
- ✓ İdeya müəyyən iyirc hadisəyər düşünmüş səbxəy.
- ✓ Hadisəyəre tərki bci hissəyəre uyğunluğciz diqqət rəy.
- ✓ Hekayəci yığcam x'əyiciz çalışmış səbxəy.

Suftəc nübar

K'ibəd Murad uqə Dədəyə bağça xəyli sevmiş ireni.Əcə cürbəcürəc darbi – yeç,cüh^ür,şəh'bəlüt' nə findiq'ci darbi yini.Murad hər dəfə bağçaca kurkərah'ərə Dədəyir əniz darbiyə barəcə maraqluvəc hekayəyər əcənəni.

Səd yığ dədəyir lıpic:

– Darbiyin ədəmicə sayəx yə ,ay dix Hər səd sədcür fərqliyə,ancaq girtəbez qayğıciz ehtiyac yə.

Muradı maraqcızinə xəbər qəyinc:

– Şitərə yəni, ay Dədəy?

Dədəyir əniz bağçacayic darbi itq^ərərçi nə izah ərc:

– Məsələn, yeç nə cüh^ürçi darbiyə xəyli vurağ sevmişirü,ancaq ibə neoq' həmişə nəm şərəgərək.Şəh'bəlüt'ci darbi isə kulakciz davamliyə, ancaq h'ərənəc kukniyəz xəyli xiciz ehtiyac yə.Hər darırdux icux qayğıciz ehtiyac yə. Əgər yin əbəz düzgün qullux vərənəyin, əbərin yəz buləc bar nə təmisəc hava bəxş irə.

Muradı lü ç'əlibəkır ilham qəyinc nə Dədəyiz bağçaciz qullux vərız kuməkərc. Ənır darbiyəz x'əd viyic,əyx'əyic budaxar təmisərc nə ibə yanbi belləmişərc. Yığni yerç'əçin bağça sətkəmən h'əyara x'əyic. Quşniyə ucə yuva qurmişire, pəmpəlbi darbiyə yanbiyə samaca h'ərç'ərə.

Səd yığ Muradı bağçəcə qəribəc səd fidan itqəc. Ənır dədəyivər xəbər qəyinc:

– Dədəy lü fidan şicic yə?

Dədəyir diqqətcızinə ikəci q^ur vərdü.

– Uc şeş yaycə vun uləd şaftalickır h'aq'uld tumunıqır gəç'ic şərəgərək!

Murad xəyli şad x'əyid. Ənir lü fidanciz diqətcizinə x'əd viyic. Hər yığ əc yuxlamış irenə icə yarpaxar sıgallamış iyrəni. Yığni. vəzni, sanbi yeç'ic nə k'ibəc fidan biylid səb dar x'əydü.

Yunxuci səd yığ muradır ugə dədəyixun səsərc:

– Dədəy! İk, zə darırdə süftəc nübar!

Dədəyir darırdığ kixund şaftali quncinə fəxrcizinə q^ur vərdu:

– İrq^ərem vəz, ay dix, vun əmciz şitərə qayğı vərcüvunsə, əmcirin vəz həlimə cavab viyüdü.

Təbiətcir yəz hədiyyəyər vus'une, yinin təbiət qurmuş əriciz çalışmış şərəbingərək. Hələ yığınər çəxəni Muradır təkcə bağçacə dəd, darruxərə, parkimə qayğı itq^ərərc. Ənir hər çikərə ədəmiyəriz dar tumvəric nə təbiət qurmuşəric vacibuvər izah iyrəni. Uguz əs'ərə ki, hərsəb səb dar səd həyat, hər tum gələcəkcü ümidyü.

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Kuk

Cücərtü

Toxum

1.

Mətn uxəynə məzmun müəyyən ərəy. Çəxəni ehtiyat ç'əlibə viyic ç'əlibə mənəyər mətnici kontekscər əcincinə izah ərəy. Əskəc sütuncə hələ ç'əlibi müxtəlifəc mənəcə işləmiş x'əyic cümləyər viyicə.

Dəyir şirvəcə gəzərgəni, çuğundur, gugərtuci siyaxəc tərəvəzər əlavə ire.

Darbiyə kukni lap h'urənəyic sanbiyə yitfuci qərfəni.

Bitkiyə cücərtiyər ləkəre h'əyara nə ətirli yiniki.

Cücərtiyər h'əməlcə h'əx'irc yığınər sahəcə seyrəkci karibi çığırni.

Əndər ləkniyə gülbi, yncəci tum səpələmiş vərci çəpərce yancə maraqluvəc darbi tumərc.

G'ələc karibi gələcəkəcə yə h'ürə qərfərc karibə kuk h^isab şere.

2.

Mətnici ideya "Hədiyyə" mətnici ideyacizinə müqayisə ərəy. Lü baxımcər hər q'unci mətnici oxşar epizodər müəyyən ərəy.

3.

Mətnəcə **hədiyyə** ç'əl işləmiş x'əyicə Vin lırcəğən, ucə əslində müəllifciz lıpız ikəd fikir şiyü?

4.

«Bəs vin təbiətcər hədiyyə qəyincəvin?» Mövzucə esseyazmış ərəy. Fikir əsaslandırmiş vərigh'üni həyatca müvafiqəc hadisəyə təsvir ərəy. Çəxəni hələ hadisəyə məh'ımciz nə yoldaşarız vəcinəy. Lü mövzucər ve yoldaşarız şi tövsiyyə irevin?

5.

Mətnçi məzmuncizinə bağlı viyic sualbez cavab vəturəy.

- Muradəndə bağçəcə halci darbi yini?
- Mətnçə Murad ugə Dədəyəzinə halci karcizinə məşğul x'əyic şahid şere?
- Dədəyır darbiyəz qayğı şitərə əsalandırmiş irevin?
- Mətnçə əcib rast x'əyic fidancığər ixlat çərüm? Ucə fidan lırəx'ərə şi nəzərcə yırq'ərə?
- Bəs fidan şitərə h'əməlcə h'əx'ircini? Muradıız əc süftə itqəckərə yaq'ırc hiss şitərə təsvir irevin?
- Bəs Murad həyəcanlamışird şini? Lü hadisəciğ dədəyə reaksiya şitərə yini?
- Dədəyə halci ç'ilir Murad sətkəmən həvəsləndirmiş ərd?

6.

Mətnçi məzmuncig əsaslanmiş x'əyici səbəb-nəticə əlaqəyə müəyyən ərəy.

Səbəb	Nəticə
Muradıg təbiətciz sevgi sətkəmən artmış x'əyic	Murad nə Dədəy xəyli şad şernib.

7.

Meyvəci darbiyəkır halci növnü əs'ərə vez? Əbəkır halcibi sətkəmən faydalıy? Vin həyatca halci darbi tumərcəvin? Əgər tumərnəvin halci meyvəci dar tumvəriz ikəşərü vez?

8.

Əskəc mətn uxəy. Mətnçi məzmun ve ç'alibəzinə izah ərəy. Çəxəni ki, lü mətn bədii,yoxsa qeyri-bədii mətn yəsə aydın ərəy. Ve fikir mətnçə işləmiş x'əyic ç'əl nə ifadəyərikır nümunə h'əğaci əsaslandırmiş ərəy.

Ən mühüməc ixtira

Ətrafcə diqətcizinə ikənəvin irq^ərə vez ki, səd xəyli maşın nə mexanizimci əsas hissəyər təkərçi formacəyə. Təkcə maşınbi, qatarbi dəd gəmiyə nə samalyotərin təkərcizinə h^ərəkət irü. Hələgəzin təkər biylid səb inkişafci rıx yeçicə. Bəs təkər şivaxt icad x'əyicə? Qiyə təkər sadəcə sinci əşyacısiyax irq^ərə. Ancaq əc icad əric hiç səd an x'əydəd. Təkər halır ən süftə halır, şivaxt, hala ixtira ərcə? Uc hələ sirr x'əyici yıkıncə. Səd şey dəqiq məlum yəki lü ixtiracux 5-h'azır sınıvər xəyli yaş yü. Vin lü mətn uxəxəni təkərcizinə bağılı səd k'ibən x'əyçən məlumatciz sahib x'əycivin? Qiyə işlətmişirc təkərçi barəcə şi lıpışərə vevər?

9.

İxtira nə kəşf ç'ilə mənəyər müəyyən ərəy. Əskəc cümləyəyə lü ç'əlibəkır səd əlavə ərcinə uxəy.

Alimərir təzəc növütci yatağar ixtira, kəşf ərcə.

Televizor pirənukcər çəxəni kəşf, ixtira x'əycə.

Avtomobil Almanbər kəşf. ixtira vərcü.

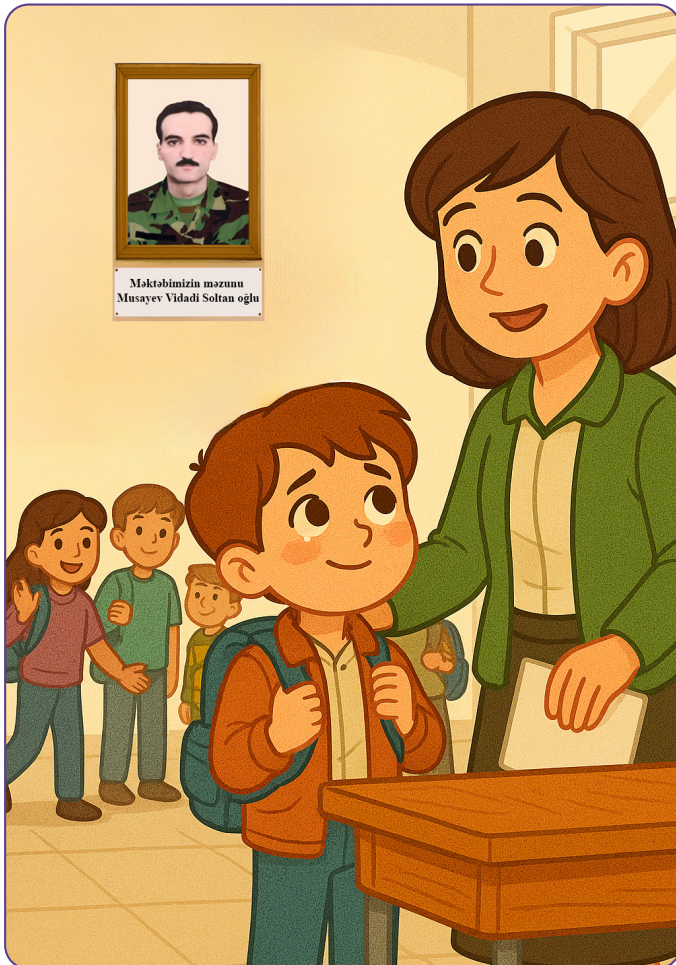
Amerika Xiristofo Kolumbur ixtira, kəşf vərcü.

İxtira – həlוגəzkərə mövcud dədic təzəc səd şey yaratmışəric: icad.

Kəşf – süftəbə məlum dədic sədşey vaq'ararc meydanca qaq^iric: aşkar əric.

5-ci bölməci ümumiləşdirici təkrar

Babayə iz

Səd yığ Cavadə ilk dərslərini yığ yəəni

Yuhmacəər həyəcənci q'icə yəəni. Uqə boyır nə dəyir məktəbcə çığrəni. Təzəd çəntəy, həlov yəəni uquğ. Amma uqə q'icə qəribə sevinc, həmət'in k'ibə qorxu. Çünki ənir səd vaxt uqə babayır uxəc məktəbcə uxurdo.

Məktəbcə rikə daxil xəycib. Cavad uqrə ətrafcə bıyləmiş ərc, hər tərəfcə yeec h'əyəlbə nə məh'limər izdəmiş bərcib. Bəəzi h'əyəlbə oynamış şibərrb, bəəzicib igrə valideynbə q'inə ixtilat iyroni. Rikə h'əyəlbə səs nə q'urəc x'əynəmin Cavad k'ibə çəkilməmiş x'əyid. Uqrun səd qədər içid hiss ərd.

Uqə dəy yavaşca uqə ibrə pıçıldamış x'əydu:

– Cavad, və babay Vidadir lu məktəbcə uxəco. Vın vınə babaya suxum gələ nə mərd insan x'əyiz çalışmış səx.

Sinifcə yerxərə x'ələ Cavad səd qədər sıxılmış x'əyid. H'əyəlbə səsundə zinə tanış şibəreb, igrə çikər vət'q'ər iyroni. Cavad hələ səd kənarca q'ət'ılcaəni. Hələ məktəb nə uxəc tam h'ərə x'əydəni.

Həlu vaxt uqə h'ul sinifci divarcığ sataşmış x'əydu. Beylic səd çərçivəcə səd şikil kixincəni. Hərbi geyimcə sər furər h'əyəlbəxun ikrəni. Cavadız ud əs'ər x'əyid: ud uqə babay yəəni!

Şikilci q'ənək yazı yəəni. Hərfər əs'ər şerəvərçi yavaş-yavaş hecalamış ərci uxəc:

– Yə Qəhrəman məzun

«Musayev Vidadi Soltan oğlu»

Uqə qəlb qururci zinə h'as' x'əyic. Uqə h'ulimi ç'əb xəynəmin idişə. Səssizcə lər:

– Zə babay lucə yerr! Zin tək dər!

Həlu vaxt məh'limə Cavaduxun mik'ağ x'əydu:

– Və tur ti yer?

– Zın şahud Mysayev Vidadi Soltanə duxarə nəvə yezin. Zə tur Cavad yer.

Məh'limə mehribancə qulumsəmiş x'əydu:

– Xoş h'əxlrcevin, Cavad. Və babay yə fəxr yer. H'urğorozin ki,vının əniz layiq şeerdəvin.

H'əyəlbə sər-sər Cavada yancə ənə zinə tanış x'əyic ikəx'əycib. Artıx Cavad tək dənni. Ənir uqrə babayır uxurc məktəbcə uxurdo nə uqə babaya izını q'inə addımlamış iyirde.

1. Mətni q'inə bağlı viyic kərəc sualbez cuvab vətəy.

– Həmin yığ Cavadız ikiqat həyəcanlı yəəni. Ucu səbəb şı yəəni? Vinin həmin ilk dəfə məktəbcə çibərə x'ələ həyəcanlı yəənimvin?

– Cavad məktəbcə hələ q'inə çerəəni?

– Cavadır uqrun məktəbcə şiyiz içid hesab iyrəəni?

– Dəyir Cavada ibrə şı pıçıldamış x'əydu? Cavadız sinifcə yerxərə x'ələ şiyiz rihi şerəəni

– Cavadız sinifcə şı itq'əci təəccüblənmiş x'əyid? Lə şikil həliz məxsus yəəni?

– Şikilci q'ənək şı yazılmış x'əycəəni? Həmin ç'əlibi uxəc x'ələ Cavadır halci hissni yeq'irc?

– Şikil itq'əc kiliməən Cavadır artıx uqrun tək hiss uyrədənni. Vəzməcə ənə icinik çəkingənliğol halci ifadə ifadəyi q'inə əvəz x'əycəəni?

– Mətni əxırnci cümlə həlimə yooni: «Əd, uqrə uxəc məktəbcə nə uqrə babaya izını q'inə addımlamış iyirde.» Lu fikir həlmə başa əbırsirevin?Əc vinə ç'əlibə zinə izah ərəz çalışmış səbxəy.

2. Mətni q'inə bağlı viyic məzmunci ardıcılığol davam rəy.

Cavadə qəlb qururnən h'as' x'əyic.H'ulimi ç'əb x'əynəmin idişə.	1
Cavad məktəbcə ilk dəfə yıxırd nə həyəcanlı anbi yaşanmış x'əyid. Məh'limcə «Xoş h'əbxırcevin, Cavad. Ve babay yə fəxr yer. H'urğərezin ki,vının əniz layiq çığırdevin» ç'əlibi.	2
Cavad sinifci otağcə daxil şere nə qozət diyirc səd mənzərəyi q'inə qarşılaşmış şere.	3

3.

Mətni q'ınə bağlı səbəb-nəticəyi əlaqə müəyyən vərəy.

Səbəb	Nəticə
Cavad uqrə babayır uxurc məktəbcə ilk dəfə h'əxircəəni.	Cavadə bitin həyəcan yıpıdu, əd artux uqrun tək hiss irədərni

Bənzətməyi vasitəyi suxum bədii əsərbə məcazi mənayəkir istifadə şere. Məsələn coşqun dəniz-insanci dəniz: çigic yek – çigic ç'əl: h'əyəlcə axur-təbiətci axur: h'əyarəd mənzərə – h'əyarəd fikir: dumanlı dağ-dumanlı fikir: h'ərk'əc yuk– h'ətk'əc xasiyyət.

Ge əq^!

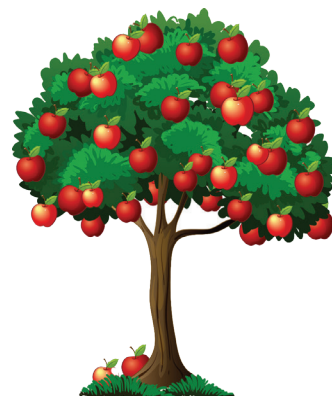
- Bitin ç'əlibəğ həqiqi mənə şere.
- Bitin ç'əlibi məcazi mənayız malik şerədəd.
- Ç'əlirdi məcazi mənə x'əyic əci çoxmənalı x'əyic yer.
- Bitin frezoloji birləşməyər məcazi mənacə şere, amma bitin məcazi mənalı frezoloji birləşmə dəd:kulak q'aq'ılc.

4.

Kərə viyic boyə ç'əlibi kuçurtmuş ərəy. Məcazi mənə əs'ər iyirc ç'əl nə ifadəyəre q'ənəkər xətt yığınəy. Sağacə yeec şikilcə bəyəre ç'ili məzmunciz uyğun h'əxırc müəyyən rəy. Şikilci halci bitkiyiz, yaxud meyvəyiz aid x'əyic əsaslandırmış ərəy.

- Arxa yer yə yurdunuz, eşq işi yə orduyuz.
- Turiyir ədəmi bəzəmiş iyirdər, ədəmicir tur bəzəmiş iyra.
- H'əq'ılcı zınə ik, qəlbını zınə ixi vəz.
- Dar icə meyvəyivər vos'oro.
- Yufunu kar yuhmayız əməq^u.
- Boyərır şi yizəcə, duxnər hələc yufəcə.
- Arzu arzuyukir ruxro.
- Dəyə can övladcıvəs yer.
- Dəy k'ulci dirək yov.

5. Lu ç'əlibəkir səd xüsusi isimcə suxum iştətmış şara:

A) arzu

B) kənt'

C) yarpax

D) qoçax

6. Ümumi isimərikir səd xüsusi isimcə suxum iştətmış şeerdəd.

A) udun

B) aslan

C) ordu

D) durna

7. Vıyıc cümləyə uşəy, məcazi mənalı ç'əlibi nə ifadəyə müəyyən ərəy.

- Vez hucum iyirc düşməncivər kiç' dəşi. Vez yaltaxlanmış şibərc dostumuvər kiç' işivez. (**Obreqon**)
- Sər kəscir ki, ağrı hiss iyre -canlı yer: Lə kəscir ki, içnə ağrı hiss iyre əd insan yer. (**Lev Tolstoy**)
- H'əq'ıllı insan vət'q'ıricivər xeyli fürsət yaratmış iyird insan yer. (**Frensis Bekon**)
- Səd anlıq səadət səd qərinə yer (**Səməd Vurğun**)
- Yın qələcəkciğ suburq'ərə x'ələ məlum şere ki, əci mənzərə h'urənəcəər yığınca. (**Əbu Turxan**)
- Ən təhlükəli cunəh vaxtını cunəh yer. (**C. Kolenso**)
- Qələcək kəmlşciğ bənzəmiş şere. (**İbn Xəldun**)
- Qələcək lə zaman yəəd yov ki, yə keçmişcə davam yer. (**Əbu Turxan**)
- Qozət iyniz hər zad icə vaxtınə h'əşxərə. (**Onero de Balzak**)
- Heçtin əbədi qalib x'əyi şeerdər. (**Heydər Əliyev**)
- Heçnə nə gec şere, nəmət'in dəhə... Hər zad vaxtında şere (**Konfutsi**)

6-CI BÖLMƏ

Təcrübəci nəticə

Aydınır 4-cü sinifcə uxurni. Əd, h'aq'ıllı nə bacarığluvəd h'əyəl x'əynəmin, hər yığ yuhma quzurəz çətinuvar yırğinni. Der arxarni vərçi məktəbcə gecikmiş şerni, yuhmaci fu iştahsız-tələsmişərə ulni nə dərsimə ugrun yorğun hiss irni.

Səd yığ məh'lımcir ənıvər xəbər qəyinc:

– Aydın,dərsimə çiz luq^ara yorğun irq^ərevun?

Aydın sədk'ibə düşünmüş x'əyici lıpc:

– Yifinə televizorcixun ikirezın, çəxəni telefoncızınə tamaşə irüzın, hələgəzın der arxarezın nə yuhma çətin qurzərezın.

Məh'lımcir q^ur vərçi lıpc:

– H'əşə səd həftə təcrübə tuğədəy.Hər yığ eyni vaxtınə axır nə,eyni vaxtınə quzur. Yuhmac fu icə vaxtınığ səyil, dərsimin plancızınə hazırər nə oyuncıkır, televizorcıkır dərsınər çəxəni istifadə ər.İkədəy ucir vəz şitərə təsir ircə.

Aydın razı x'əyid. Süftəc yığniyə sədk'ibə çətinuvar yığinc,ancaq səd həftə çəxəni fərq hiss ərc.Artıq yuhma rahat qurzərə, məktəbcə vaxtınığ surq'are nə dərsimə sətkəmən diqətlü şerni. Yifinə adaxırməcər h'ürən kitab uxure nə sətkəmən rahat arxare.

Səd yığ uğə dəyir Aydınvən lıpcı:

– Aydın,vun xəyli dəyişmiş x'əycəvun! Artıq sətkəmən sakit, nə diqqətli yəvun.

Aydınır q^ur vərclı lıpcı:

– Yığını rejimci guclı həlūdū,ay dəy!

Hələ yığınər çəxəni Aydın q'əliyə əsfud ki, nizamlı x'əyic ənız tək məktəbcə dəd həyatcən uğur h'əşxırcə.

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Rejim

Enerjili

Nizamlı

1.

Mətn uxəy. Məzmun və ç'əlibəzinə vəcınəy. Vin lırcığən müəllıfclır yin şicığ alışdırmış vərız ikəcə?

2.

Mətnclı məzmuncinə bağı əskəc sualbez cavab vətürəy. Sualbı uxurəx'ərə diqqət vətürəy ki, halclı sualclı cavab mətnəcə dəbu. Cavab dəbıclı sualbıyın müəyyən ərəy.

– Aydınır halclı sinıfəcə uxurnı? Ənır halclı məktəbcə uxurnı?

– Əd çız axurar qurzerəx'ərə çətinıvər yırğınını? Ucır ənız şitərə təsır ırnı?

– Əd məktəbcə gecikmiş şərəx'ərə ugr-, dəyır-bəyır nə məh'lımclı tərəfcər şitərə qarışlamış ırnı?

– Aydınə məh'lımclı ənıvər vun çız yorğun yəvun xəbər qənəx'ərə şı cavab vıydü? Ugr şitərə reaksiya vıydü?

– Məh'lımclı Aydınız şı məsləh^ət vıydü? Ənır məh'lımclı ç'ilıg şitərə h'əməl ərc?

– Təzəc rejimcə yeç'ic Aydınə əhvalcə nə uğə karcə məhsuldarıvərciz şitərə təsır ərc?

– Bəs Aydınır təzəc rejimcə ugrun şitərə hisərd sə varcən qiymətləmdirmiş ərd?

Uc halar anlamiş ırəyin?

– Aydın çəxəni halclı qənəh'ətcə h'əxı'rd Aydınə lü davranışcığ uğə dəyır şitərə münasibət ıpq^orə vərdü?

3.

Bəs vin həlmə veox rejim yəm? Vin lıpəy insanbeox hər yığ karcı rejim yəm? Vin ubə faydayər şitərə ifadə irevin? Ve fikir yazmış vərcinə vəs'ərə vərəy. "Zə hər yığinə rejim" barəcə esse yazmışərəy.

Plan

1. Hər yığ rejimci fayda.
2. Zə hər yığinə rejim.
3. Çiz lü rejim uyuğun h^isab irezın.
4. Nəticə.

4.

Mətnci ən süftəc nə ən axricəyic abzasckır istifadə ərcinə əskəc sualbez cavab vətürəy.

- Aydın çalışqan nə istedadlı x'əyicxun dikəci, əd yorğun yiyic səbəb şini?
- Aydın h'aq'ıllı x'əyicxun dikəci, əniz düzəc rejimci faydayər itqəc səbəb şı x'əyic?

5.

Ç'əlibə sıra bərpa ərcinə cümləyər yazmışərəy.

- A) uləc.h^əyvanbi, vaq'arəric, q'ud, cətinuvərcə.
- B) yuhma-yuhma, civildəşmişere, q'iliyər,rikə.

6.

Həlcı cümləcə əlamət lırc ç'əl işləmiş şere?

- A) Nigar xanımcivər səd çuq'uc mizə sərbəst vəcinə şerü.
- B) 1920-ci sına Azərbaycancə Qızıl Aypara Cəmiyyət yaranmış x'əycü.
- C) Həmidə xanımcırın Peterburqcə savad qəyincini.
- D) Yə kilfət səd müddət Belarusiyacı Brest vilayətcə yaşamış x'əycəb.

7.

Cümləcə ç'əlibə sıra pozulmuş x'əyic lırx'ərə şitərə q'əliyə əsfərevin? Yiyic şeirci pərəcə həlcı ç'ilə sıra pozulmuş x'əyic lıpi şərəm vevər?

Dəyə zəhmət

Əgər dəx'ənəni dəyə zəhmət,
Vorq'orənim yəvər şan-şöhrət.
Dəyə ç'iləzinə qəneyin qüvvət,
Daim vusunü öyüd nəsih^ət.

Dəyir vus'und xeyir-duva,
Həm nəfəs yü,həmən hava.
Dəyir qurmuşird yurd yuva,
Tay şərdəd nə q'ımığ nə zova.

Şərəf Mütəllibədix

8.

Əskək mətn uxəy Uslub müəyyən vərəy. Təcrübəci nəticə mətnəcinə müqayisə ərəy. Mövzuyər ərəcə halci uyuğunuvər irq^ərevəz?

20 əsirci süftəbəkərə Azərbaycancə şibiyər məktəbcə çerdenib. Gədəyər ki, mədrəsəcə savad qənni. Uca əndəvən Quran uxəz vus'unni. Şagirdər səd çuq'ud san savad qəyinənəm, səd çuq'uc elmckır xəbərsiz şernib. Ölkəcə cürəc fənnbi tədris irc məh'limərin dəbinib.

Lü dövürəcə Gürcüstanci Qori şəhərcə məh'limərə Seminariya açux x'əycini. Uca İbtidai məktəbəriz məh'lim hazır irni. Seminariyəcə Cənubi Qafqazcə yaşamış şərc cürbəcürəc millətci nümayəndəyər bilik qənni. Ümumu təhsil rusci mezinə x'əynəmin, hər millətci ugə dəyə mezin cürə inkişaf irni.

Əskək sualbə halcici cavab mətnəcə dəbu?

- Qori Məh'limərə Seminariyəcır hala fəaliyyət itqərə irni?
- Lü təhsil ucağci məqsəd şini?
- Qori Məh'limərə Seminariyəcə Azərbaycanci bölmə şivaxt açux x'əycini?
- Qazax Məh'limərə Seminariya şivaxt yaranmış x'əydü?

9.

Əskək cümləyər uxəy. Halci ç'ilə yazılmış x'əyic lıpickır fərqlü tələffüz şere nə hələ ç'əl yazmış irəx'ərə səhvınız rıx viyici ehtimal lap xəyliyü?

- Sinci şamınır cürəc səd şam ugəzinə, icə işığzinə səd şey h'əgolə irdəd. **(Mövlane Cəlaləddin Rumi)**
- Hər səd faciə dəfələrbəzinə təkrar x'əyickərə komerdyəcığən lərsere. **(E.M.Remark)**
- Həyəlbəzinə ve yaşınə görə vəi, əndə yaşınəzinə davranmış səkoy. **(Həzrət Əli)**
- Fərsızəd övlad 6-t'ili h'anadə. Vaq^onəvun h'əybəcər irq^oru, yep't'inəvun incitmiş irə. **(HZ.Məhəmməd)**
- Ç'əl əs'ərevəzsə əcin vəkır ibrət qəyini, ç'əl əs'ərdedvəzsə səsiz əskın vun insan h'isab əri! **(Naməlum)**
- Sər irq^ərər ci günahkar irəx'ərə diqqət vətürəy, cürəc şübüc tilir vin irq^ərire! **(Çin bəyniyə ç'əl)**
- Q'icər h'əyarə dərid, qərə icinər h'əyara h'isab ərşərdər. **(Viktor Hüqo)**
- Zənən icə q'əliyə nə gül qönçəyü, nəmən tikan, neh'əric əs'ərx'əynənvəz gül, yuq^uric əs'ərdəx'ənən vəz tikan şərü. **(Refik Halit Karay)**
- Miç'üvər nəh'lətləmiş əricvərsə səd şam ugərər. **(Konfusti)**
- Əgər insanbi vez dürü vəcinic ikədədvezsə, sual mus'urəy. **(Traven)**
- Yin qisind ən g'ələd maska yə icin yü. **(F.Nitss)**

Tənbəl Makuci hekayə

Sər yini, sər dəрни, ixtəc sinci meşəcə, sıxəc daruxərə ərəcə Maku lırd səb meymun yaşamış şerni. Əd xəyli çevik nə h'əq'ıllı yini, ancaq səd hələq^oramən tənbəl yini. Hər yığ k'ənəyəriğ vurtələ, təbiətci səsiniğ ibır qısınə icə yığ yarq^ırnı. Makucir cürəndə siyax əziyyət yığındeni, gırtəndər zəhmət yığinci vaşxırəx'ərə əd sadəcə dilənmiş şerni.

Meşəci cürəc sakinbi xəyli zəhmətkeş yinib. Q'urbilər ibrez yuva hazır ire, Zızərir uləc ehtiyatır vaşxıre, mişovulber q'uduz ehtiyat əburt voşxurü. Ancaq Maku hiç vaxt lü karibəzinə maraqlanmış şerdeni. Əcir həmişə lırnı:

– Çiz luq^ara əziyyət yığınə vin? Hava g'ələki, uləc vaq'araric rahate, çiz h'ərkonəvin gərək? Səd yığ meşəcə gucduvəc səd çoğun h'əx'ırc. Kulakcir darbi rugərc, h'əşxarc ç'əbicir hər çikə x'iczinə h'as'arc. Makucir hiç səd kar yığ^ırdəni vərqi q'uduz hazır dəbini. Əd gəşi yukunci, icə dostumə yancə h'əx'urdu.

– Zox hiç səd uləc dəd, kumək ərəy! – lıpcı Maku yalvarmış x'əydü.

Dostumər əd süftəcər şitərə tənbəl yinisə xatırlamış vərqi səsündürə icinə ikirni. Ancaq əcib h'ayarac yık'lı yinib, Makuciz kumək əric qərarcə h'əx'urcib. Mişovulbərnə zızərir əciz uləc viyic, ancaq ucızınə yanaşı əciz səb dərsın viyidü.

– Maku, yin xəyli zəhmət yığinci ehtiyat vağacayin, ancaq vun xəyli rahatuvərzinə hər şey gozət irnivun. Uc hiç vaxt saxanami çəxənebe hər firə ugə

zəhmətci bəhrə qəne, ancaq hazır dəx'ənovun, çətinüvərcə yurkəncüvun. Maku q'əliyə əbsüdü ki, həyat tək tamaşa nə tənəbəlüvərcizinə yerç'erded. Hələ yığınər çəxəni əcir, q'uduz hazırluğuvər yıq^ırəz başlamış x'əydü, nə cürəc h^əyvanbezın kuməkərc lücər çəxəni zəhmətci əsl q'ədr-qiyəmət anlamışərc nə həlusiya, Maku tənəbəlüvərckır qurtulmuş x'əyci, meşəci ən zəhmətkeşəd sakınbəkir səb x'əydü.

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Mükafat

Sakin

Ehtiyat ç'əlibə viyic ç'əlibə mənəyər müəyyən ərəy. Əbi mətnçi kontekstə uyğun cümlələrə işlətmış ərcinə yazmışərcəy.

1. Mətn uxəy. Məzmun müəyyən ərəy. Nağılci əsas ideya şiyü?

2. Mətnçi məzmuncizinə bağlı əskə viyic sualıbə bək'əbəz cavab vətürəy. Diqqət ərəy ki, mətnçəyic sualıbə bəh'zəbə cavab dəbu. Hələ sualıbin müəyyən ərəy.

– Maku hala yaşamış şerni? Maku tək yaşamışernim? Əd yaşamış şərd darrux hala şerni?

– Maku halci xüsusiyyətərə malik yini? Əci sudurq'arc xüsusiyyətər şini?

– Makucir girt yığ şitərə yerni? Əcir kar yıq^ırəz xoşlamış irnim? Əci ən xəyli sevmişirc məşğuliyyət şini?

– Darruxci cürəc sakınbi tinib? Əbər Makuci tənəbəlüvərciz şitərə münasibət itqərərc? Ve fikir şitərə əsaslandırmış irüvin?

– Darruxcə Makucir gozət dirc halci hadisə x'əyci? Lü hadisəcir Makuciz şitərə təsirərc?

– Mətnçə halci h^əyvanbə tür yırq'ire?

– Şicir əburt voşxurni? Şicir yuva dix'ərirni? Şicir uləc ehtiyat yırq^ırni? Bəs Makucir əbəxun ikəci şi lırni?

– Çətinəc yığınə Makuci yoldaşar əciz şitərə dəstək x'əycib?

– Maku dəyiş x'əycinə, əcir kar yıq^ıriciz təsirirc şi x'əyci?

3.

Bəs vin zəhmət sevmiş dirc insanbez şitərə münasibət itqərə irəvin? İnsan çiz kar sevmişird şərə gərək?

4.

Əskə zəhmətciz bağlı bəyniyərə ç'əlibi viycə. Əbi uxəy. Ve ərəcə müzakirə ərəy. Vez ikəc bəyniyə ç'əlibəkır esse yazmışərəy.

Zəhmət yığınd gəşi yirkəndər.

Zəhmət yığinnır yit ulə.

Zəhmət yığinnır ləzzət çığırə.

Zəhmət yığınd peşman şərdər.

Zəhmətsiz rəh^mət şərdəbu.

Zəhmət dirginnır yit uldəd.

Zəhmət dirginnız rahatuvərqi q'ədr vəs'ərdəbu.

Zəhmət hədədər çərdəd.

Zəhmət h'ərgoldəd.

Zəhmət yiyic çikərə qeybət şərdəd.

Zəhmət bülbülci yığınə, gül qucaxlamış irə.

Zəhmət məşşəatci yığınə, ləzzət damaxcə çığırə.

Zəhmət yığınd karckır h'as'ın şərdər.

Zəhmətci bar, neoq'a varü.

Zəhmətci ətir, h'aq'ə.

Zəhmətcizinə uld q'at'q'uləd çiçək, minnətcizinə ulc yitəvər t'əh'əmü.

Zəhmətsiz yit uləşərdəd.

Zəhmətsiz kar şərdəd.

Zəhmət neoq'a nemət, süfrəci bərəkəte.

Zəhmətciz uləz ikədəd, ancaq icir uləz vus'une.

Zəhmətcikır h'ərfərnır, cürənız xəb açux irə.

5.

Əskəc cümləyər uxəy. Halci cümləcə yazılmış nə lirc fərqlüvəc ç'əlibi yə? Əbi seçmişərəy nə ibə mənəyər izah ərəy.

- Bağca xed yini, salam-meleyk yini. Bağcər xed azar x'əydü, salam-meleykin azar x'əydü.
- Bağdadcə lem sinci yərpənəgci qiymətcə yü, ancaq əd h'ağoz sinci gəmicici qiymətcə şerü.
- İkəzinə h'ərə x'əyiz x'əynəm, sallaqxanacə xorimi qəssab şərəni.

- Yit maşxa ki, girtəndər vun uli, zəhərin maşxa ki, girtəndər vağ tufu vəri.
- Bala zəz əzizə, ənə tərbiyə uguvərin əzizə.
- Və t'ilmə fubun yit vər, pisəc ədəmici sivə əsəh', maan lırcə q'at'q'ule.
- Q'əliyər bək'əy çuğurc kulakcır kol-kosciz hizad şərdəd, ancaq sərv rug şərə.
- Zə qirab qiyə şərə vovər, ancaq zəsiyax kurkurə şərdər vovər.
- Cürənə qirab qiyəşərə vəvər, ənə yeriş yix'ırəşərdər vəvər.
- Şələmçux şələm şərdəd, kurukçixun kuruk.
- Şələmçiyə şələm cırax şərə.

6.

Mətn uxəy. Mətn qeyri-bədii x'əyic əsaslandırırmış ərəy. Mövzu baxımcər Tənbələd Makuci hekayə mətnəzinə müqayisə ərəy. Mətnəz tür vəturəy.

Amazonkaci qalınəc darruxərə k'ibəc meymunbiyin yaşamış şere. Əbə əksəryətciz ibə q'əçniyə biylic əhəmiyyət yə hələgəzin əbəğər ilməq'əç lire. Kapuçinin həliməc meymunbəkır ibərətü. Kapuçinbi xəyli dərəkəli meymunbiyə nə insanbə h'əməkətər rahatuvərzinə yamsılamış ire. Əbə yancə səb mismar qəp't'ici, yəmən hələv zıməci ütüləmiş ərnən əbərin dərhal hələ şeyni təkrar ire. Hələgəzi h'əyvanbə davranış h'ərə şərc alim-ekologar lü meymunbəzinə işləmiş x'əyic xəyli sevmiş ire. Cənubi Amerikaci meymunbi yəmən dünyaci meymunbər girt ibə həyat darırdıq yarq'ire. Lü meymunbi genməəl meymunbi adlandırmış ire. Həlimə ki, əbə məəl yastı şerü, məəlci dəşukərır çülcixun ikire nə h'ərən genməəl çəpərcizinə cürə şere. Amerikaci meymunbə əskənc çikərbi dugənək dəd. Lü meymunbə dırnaxar h'əq'a şere, biylid t'il rahat fırlanmış şerdebu.

Faydalı tövsiyyə

Səd vaxt Günəşli qəsəbəcə Şəfa lırd k'ibəd səb riş yaşamış şerni.Şəfa xəyli h'aq'ıllı nə mehirbanad səb riş yini, ancaq ənuş səd problem yini-ənır, sağlam uləciz g'ələ fikir vus'undeni. Həmişə t'əh'əməc nə qazlucə qığırbi fast-food uləciz üstünlüguvər vus'unni.

Səd yığ kumu ən q'usud ədəmi Arif dədəyır ənuvən lıpcı:

– Şəfa, əgər sağlam deyilnəvun və enerji azalmış şərcə nə vunun yorğun hiss ırcüvun,çəxəni azaramış şərüvun.Lakin Şəfar uc ciddi qəbul dəri nə maan t'əh'əmx'in uləciz davam ərc. Yığniyə səd yığ əd, yaman azaramış x'əydü.Səd çuq'ud yığ qaq'ulci yukundu. İcrağ həxurçə çəxəni hava qəyinəz igə bağçəcə yipudu nə ikəc ki,əcə gülbi solmış x'əycə, darbi gucsuz irq^arə.

– Çiz həlimə x'əyic – lıpcı təəccübərc.

Həlü vaxt ənə h'ürə səb k'ibəd q'ur qəpudu nə lıpcı:

– Vun əmbəz x'əd nə origanik gübrə viydəvun! Bitkiyərin insanbesiyax sağlam qidalanmış şərəgərək ki, biyli x'əyic h'əyara irq^arə gərək.Şəfa lü ç'əlibəkir təsirləmiş x'əyic nə düşünmüş x'əydü ki, bəlkə icirin düzgün ulənəni sətkəmən güclü nə sağlam şərəni azaramış şərdəni. Əd k'ulcə ləbsıldü nə icə dəyivər iciz

meyvə-tərəvəz, yux nə təbii uləcər viyic xahişərc. Əbi ulə çəxəni ikəc ki. İcə bədəncə guc h'əxurdu. Yifinə arxorəx'ərə sədmən sehrlüvəc sinci işıqcır utağ bürümüş vərdü. Firə şərəx'ərə ənır ıcrın cürətə-Uləc Krallıqcə vaq'orəvərdü! Ucə sağlamac Uləcərnə, zərərlüvəc uləcərə əracə biylid müharibə çerni. Pisəc Uləcərə Şahzadə Karamel nə əci orducir, insanbi zəif nə tənbel vərich'üni sağlaməc uləcər yox əriz ikəcə. Lakin ənə h'ürə qap't'ıld Sağlam Uləci Şahzadə Vita nə icə orducir sağlamuvər qorumış əriciz mübarizə çuğurni. Şəfa kiç' dəx'oci h'ürən qəp'ç'idü. Lü rıxə ənız Zirehlüvəc Əbirtcir, çevik Narırdır, İxtə İrqərc Yeçinır nə Yitər gucdı kumək ərc. Əndər Qida Krallıqci biylic darruxərər, t'əh'əməc şikalatci bataxluxərər nə qazlı təhlükəlüvəc kurbiyə yep'ç'icib. Süntə ki, Karamelci orducir əndə h'uruğul yət'ic. Düşmənbər Şəfa nə icə dostumi miç'ic t'əh'əməc tukəncə h'abğoz ikəcini. Ancaq əd cəsərcəcinə h'ürən yep'ç'idü, Çevik Narırdır ildırım sürətcizinə hücum vərci düşmənbə çəşdırmış vərcib, Zirehlüvəc Əburt qalxansiyax istifadə vərdü nə İxtə irq^ərd Yeçinır əndə h'ürə Yitə guc ipq^orə vərdü. Yitə Gücinır əbi vəşkərc torurdə əsəh'əci tərki silah ərc. Nəhayət, Şəfar nə icə dostumer Pis Qida Şahzadəsi Karamel məğlub vərcib. Şahzadə Vitar Şəfaz təşəkkür vərci lıpic:

– Vun sübut ərcvun ki, düzəc uləcir insanbez guc nə enerji vus'une. Artıq vunun yəsiyax sağlamuvər qurmuşırd keşikçi yüvun! Ənır icə h'ülumi açux irə'xərə artıq ic qaq'ulçikərə yini. Ancaq lü məcəracir ənız sağlamuvər əhəmiyyətər sətkəmən g'ələ itqərərcini. Yuhma Şəfar icə axur icə dəyiz vəcindü. Dəyir q^ur vərci lıpic:

– İrq^ərevəz, ay bala? Və axurur vəzx səb g'ələd dərs viycü. Sağlam uləcir təkə guc vus'undebu, həməən vun xoşbəxt enerjili irüvun. Əgər yə bədən düzgünəc qıdayərəzinə bəsləmiş vərnəyin, əbərın yin qorumış ırcəbin nə azərbəkir ixtən şərcəbin. Şəfar icə dəyə ç'əlibəğ ıbrı qiyəci icə q'ıl tərətmiş vərdü. Hələ yığınər çəxəni Şəfar gırt kumu h'əyəlbez sağlam uləcər tövsiyə ərc. Kumu bağçə təzəckır gül-çiçəkli x'əyic nə hər çikə ç'uknu x'əyic. Şəfar anlamış ərc ki, sağlam uləc təkə insanbez dəd, gırt təbiət h'əyərə nə gucdı ire!

EHTİYAT Ç'ƏLIBİ

Sağlam uləc

İldırım sürət

Enerji

1.

Ehtiyat ç'əlibə viyic ç'əlibi uxəy. Mətni kontekstcər əcinci əbə mənayər izah ərəy nə fərqlüvəc cümləcə işlətmış ərəy.

2. Mətn şickır bəhs şere? Mətnçi əsas ideya şiyü?

3. Mətnçizinə bağlı əskəc sualbez cavab vəturəy.

- Şəfa tini? Hala yaşamış şerni?
- Şəfa halci xüsusiyyətərə malik yini?
- Şəfa halci xüsusiyyətər düzgün dənə? Həlmə qiymətləndirmiş x'əyic?
- Arif dədəy ti yini? Ənır Şəfaz halci xüsusiyyətərə görə məsləh^ət vus'unni?
- Şəfar Arif dədəyə ç'əlibəğ h'əməl ərcim? Ənır düzgün h^ərəkət irnim?
- Şəfağ rast x'əyic halci hadisə əd dəyiş x'əyiciz səbəb x'əyic?
- Şəfa çiz azaramış x'əycini? K'ulcə qaq'ulçikərə ənə diqqətcir yığinc şini?
- Dəyir Şəfavən bitkiyəriz bağlı şi lıpic? Hələ ç'əlibər Şəfaz şitərə təsir ərc?
- Bitkiyə h'əyara nə tərəvətli yikınəz əbəz şitərə qullux vəric lazıme?
- Şəfaz axurə şi itqəc? Şəfa axur ve ç'əlibəzinə vəcınəy.
- Mətnçə halci faydaluvəc nə zərərlüvəc uləcərə tür yırq^ire?
- Şəfa axurər halci təəssüratarazınə qubzurdu? Uc ənə həyatçə halci dəyişikərə səbəb x'əyic?
- Şəfa sağlam uləci barəcə insanbə həyatçə faydayərə dair halci qənəh'ətcə h'əx'urdu?

4. Mətnçə əsaslanmış x'əycinə məzmunci ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

Şəfaz sağlam nə zərərlüvəc uləcərə dəh'vəckır axur itqəc	1
Şəfa qeyri-sağlamac uləcərəzinə qidalanmış x'əyic	2
Arif dədəyır Şəfaz faydaluvəc məsləh^ətər viyic	3
Şəfa azaramış x'əyic nə icə q'əliğ h'əx'ırbekır dərs qunic	4
Girt hadisəyər nəticə x'əyci dəyir Şəfavən h'əyarac ç'əlibi lıpic	5

5.

Mətnə əsasən insanbə əsas azaramış x'əyic səbəbərikir səd şiyə? Mətnə əsaslanmış x'əyic cavab vətürəy.

- A) axursüzuvər B) qeyri-sağlam uləc C) h^ərəkətcə dəx'əc

6.

Çiz azaramış x'əyçəxəni icə uləc nə rasion dəyişəriz qərar viydü?

- A) Artıq dədəyə ç'əlibi əniz inandırıcı h'əşxerdeni.
 B) Dostumer ənuvən həlüsiyax uləc sətkəmən g'əle lırni
 C) Xoşlamışirc uləcərəzınə qidalanmış x'əyic sətkəmən düz h'isab ırni.
 D) Azaramış x'əyicnə yaşamış x'əyic lü nəticəyər əd lüsiyax düşünmüş x'əyiciz səbəb x'əyic.

7.

Əskə viyic cümləyər yazmış ərəynə h^ərəkət vəs'əric ç'əlibə q'ankər xətt yığınəy.

- A) Zın bulaxcər has'incir x'əd qırəzın.
 B) Sürücür avtobus qart'alçıkərə voq^odu.
 C) Aynur kitabxanacə Sevinciğ rast x'əydü.
 D) K'ibəc çiçər ç'ıxınıyə h'adığ kurkərnı.

8.

Halci cümləcə mənə h'ədəguli vərqi ç'əlibə hər q'uncici iştirak əric vacibə?

- A) Kumər h'əşxərezın.
 B) Riki açux x'əyic.
 C) G'ələ uxəzın.

9.

Zın həlmə uləzın mövzucə mətn yazmışəyəy. Mətn əskəcsiyax planlaşdırmış ərşərə vevər.

1. Düzəc uləc şiyə nə əc çiz vacibə?
2. Zın həlmə ulezın?
3. Çiz məhz həlüsiyax ulezın?
4. Düzəc uləci nəticə şitərə irq^ərezəz?

6-cı bölməci ümumiləşdirici təkrar
Gəşid Suvar hiyləciğ aldanmış x'əyic

Sər yini, sər dəni, Daruxcə tək icə q'əliyən yaşamış şərd q'usud səb suvar yini. Sanbi yetfuc, fəsilbər səsunsəb əvəz vərqi nəhayət q'ud h'əxirci sut'q'urc. Hər çikə yizər bürümişərc, quşni nə h'əyvanbi ibə yuvacə vəx'ırc. Suvarciz ki, gəşx'ınıkır şircəsə əs'ərdeni. Uləc vaq'ara ərşeydeni vərqi yığ-yığınər zəifləmiş şerni, gəşx'ınır halırdər h'aqo'la irni.

Səd yif axurə suvarciz səd dadlucə yiki pərə itqəc. Həlımə axur q'icə icə p'izrimi marçıldatmış irə hələ yək uləz başlamış x'əydü. İcə səsınıkır firə x'əyid suvar axurə itqəc yək vaq'ararız rıx qəp'ç'idü. Xəyli rıxınbi yipudu, dağni, dərəyər yep'ç'ici nəhayət sinci dağci yamaçcə sup'q'urdu.

Əcə sinci q'əruvənır vulbi uvələ irni. Sürüci q'əliğ kurkərd səb s'eh' qəyəcə qəp'ç'icini nə kuləyər uləcınə məşğul yini. Sədmən s'eh'inə qil sürüşmiş x'əyici qəyəcər əskən h'aq'uldu. Qəyəci q'anık gəşid suvar pusuqcə qap't'ılcini.

– Aha s'eh' şid, – lıpcı suvarcir şad x'əyici h'aray vərdü. – Hilə züvun həlımə ulcu ki, hiç və ruhun incimiş dəşxorcü!

S'eh' h'əpız çalışmış x'əynəmin, həm yaralı yini, həmən suvarcir icə rıx yep't'icni.

Ümidsiz halırdə suvarcivən lıpic:

– Suvar şid onsuzdə səd yığ halıresə ulcüzın. Hiç dəx'ənən, vun səvul. Vun insaflü yüvun. Ancaq səd xahiş yəzox –zın dəvulməcər h'ürən icazə vətü, zuvəz mahni uxədəm.

Suvar razı x'əydü. S'eh' mələmiş x'əyiz başlamış x'əydü. Həliməki uc sadəcə signal yini. Q'ərüvəndəz s'eh'inə səs ix'əci dəhmə təhlükə x'əyic anlamışərc nə xoarimin qəyinci səs h'əşxərc tərəfcə t'ebh^ırcib. Suvar ipq^oci k'ənəcızınə vətədü, xorimin əci qiliməğ vəkəci ç'oğəc. Nəhayət suvar güc-bələcızınə h'əpıci icə can azarərc. Suvar kuləyələ q'icə h'əp'ç'ici cüdü x'əydü. İcə xırbi g'ələ x'əyçəxəni gəşx'ınır əd sətkəmən halırdər h'aq'oləvərdü. Maan rıxə əbsüdü səd vaxt çəxəni əci h'ürə q'ob ləh^əd qoç qəpüdü. Əbəvən zivin ulcəzın lıpic: Qoçni səsuncickır dəh q'əyich'üni lıpic:

– Süftə zın sovul!

– Vəl,vəl zın sovul!

Suvarcir təklifərc:

– H'əbiştəy lımə ərdəy,hərsər sinci tərəfcən ubçəy nə kəllələşmiş sokəy. Halcinə kərç rug x'əynəm süftə hələd ulədəm. Qoçni dəhmə razı x'əyic. Q'obun suvarci q'unci tərəfcər t'erh^ərə əciğər lımə kəlləyə qiyəc ki, suvar q'ımığ h'axta x'əyici icə h'aq'ıl h'əgolə vərdü. Suvar ayılmış şərəx'ərə qoçni dəhəcər h'ətfuci qəç'iticini.

Suvarcir kədərcızınə icə rıx davam vərdü. Səd xəyli yıpıçəxəni q'unci qəyəci əracə səb bəlkən ipq^odu. Şad x'əyici lıpic:

– Şi g'ələ! Səb bəlkən uləc ,səb s'eh' nə q'ob qoç uləcivər sətkəmən g'ələ!

Suvarcir bəlkənci h'uruğul yət'ic. Bəlkənciz suvar sadələvh x'əyic əs'ərx'əyici lıpic:

– Suvar şid, zuvəkir səd xahiş yə zox. Zın yığcər sovul. Zının zə qil lap vəsivə surt'urəzın ki, vəz rahat işi. Həm vəz rahat şərə, həmən vun zın şitərə uləc zəz irq^ərdəd. Suvar razı x'əydü. Yığcə yep'ç'ici icə sü açuxərc. Lü vaxt bəlkəncir lımə səb mek' voxudu ki,suvarci gırt silimi kın x'əyici. Suvar loq'uldu, bəlkən h'əpıci h'ulikır yəpudu. Suvarcir icə haq'ıl h'əgolə vərdü. Ayılmış şərəx'ərə lü dəfə icə h'ürə səb səkul qəpudu. Səkulciz əci hal ipq^oci xəbər qəyinc:

– Ay şid, şi x'əycə vəz lımə?

Suvar icə q'əliğ h'əx'ırbi vəcindü. Səkulcir q^urirə-q^urirə lıpic:

– Ay şid, ən g'ələc uce, ubç axur. Ancaq səsəvərmən axurə yək ditqi vəz!

1. Mətn şickır bəhs şere? Mətnçi əsas ideya şiyə?

2. Mətnçizinə bağlı əskəc sualbez cavab vəturəy.

- Suvar daruxcə şibəzinə süntə yaşamış şerni?
- Suvarcivər çiz uləc varq'ardeni? Çiz h'ələ şerni?
- Suvarciz axurə şi itqəc?
- Suvarcir s'eh' həlmə vaq'orə vərdü? S'eh'? hala uvəlni Əci q'əliğ şi kar h'əx'irc ki, suvarci xəbə əbsüdü?
- S'eh'inüvər süftə çiz h'əpişerdeni? Bəs çəxəni həlmə x'əyic ki, suvarci xəbər h'əpudu?
- S'eh' h'aq'ıllı h'isab vərşərüm? Halci xüsusiyyətərə görə s'eh' h'aq'ıllı h'isab vərşərü?
- Qoçni suvarci xəbər həlmə xilas xəyic Ucir əbə halci xüsusiyyətər itqərə ire
- Suvar bəlkənciğ hala rast x'əydü? Əci barəcə icə h'aq'ılcə halci fikir h'əx'urdu?
- Bəlkən h'aq'ıllı x'əyic əci halci davranışcir lire?
- Suvar səkulciğ rast x'əyickərə şi x'əyic? Səkulcir əciz şi məsləhət viydü?

3. Suvar halci h'əyvanbeğ rast x'əydü? Ardıcılığuvər müəyyən ərəy.

qoç

səkul

s'eh'

bəlkən

4. Mətn uxəy. Üslubu baxımcər qiymətləndirmiş ərəy. Çiz uc qeyri-bədii mətn adlandırmış ərşərə?

Pursuxər

Pursuxərə bədənci h'axtax'ın sinci metrcəkərə şere nə əbi bacarıqluvəc ovçuyərə. Pursuxər Avropa ərazici biylic sinci hissəcə yaşamış şere. Yığınə əbi hələmələ qərəbə irq'ərded, ancaq yifinə uləc vaq'ararız xəyli kurkərə. Təhlükə hiss irəx'ərə h'ülikır dəhmə yərfərə. Pursuxarux göstəbek nə sukunsərazinə mik'ağ qohumuvər yə, ancaq əbəzkərə ibox neh' əs'ərx'əyic qabliyyət dəd. Yığınə h'ərənəc yuvayərə

qalq'ale. Lü yuvayər q'ımq'anık səd çuq'ud metrcəkərə h'axtax'ın yə əbər səsinciciz utağar,yuvayər qurmuş ire. Yuvacux səb çuq'ud qərç'ərd rıx şerü. Lüsiyax hələgəz yəki pursuxərə kilfətər sanbiyəzinə sinci yuvacə yaşamış şere.

- Mətnəcər halci məlumatər qəyinc vin?
- Pursuxərə bədənci h'axtaxın çuqudu metr şere?
- Əbi halabə yaşamış şere? Əbi çiz yifinə ovcüv qərç'ərə?
- Əbi şı vaxt gozət ərci h'ulikır yetfuc cəhd irevin?
- Pursuxərux halci h'əyvanbəzinə qohumuvər yə?
- Pursuxərə yuvayər çiz səd çuq'ud metrcəkərə h'ərən şere?

5. Viyic şeirci pərçə uxəy nə icə məzmun ve ç'əlibəzinə ifadə ərəy.

Azərbaycanci təbiətə

Dağniyə q'əliğ h'əxırcə yiz,
Uc çiz dəh h'əx'ırcə çiz?
Bənövşəcir kixənərcə p'iz,
Azərbaycanci təbiətə.

Quzğun dağniyəğər yer'çərü,
Bəs'i qağac qəyəcə qərç'erü,
Suvar icə yuvacə h'ərç'erü,
Azərbaycanci təbiətə.

Şəraf Mütəllibədix

6. Əskə viyic canlıyəərə türübi lıpay. Əbi cümləcə işlətmış ərəy.

7. Cədvəlci sütuncəyic ç'əlibi əlaqələndirmiş ərcinə ç'əlibə mənayər izah ərəy.

Bənd
Nohur
Səmt
Lağım

K'ibəd nov
Q'ım q'ankər,tunel
Tərəf səmt,istiqamət
Axmışərc x'ici h'uruğul aq'ırc sədd

8. Daruxcəyic h'əyvanbi qurmuş əric gərəkə. Çiz? Lü mövzuca sinifcə müzakirə tuğəy.Və fikirbi əsaslandırmiş əriciz çalışmış səkoy.Müzakirəci qaydayəriz h'əməl ərəy.

Buraxılış məlumatı

Ümumi təhsil müəssisələrinin 4-cü sinifləri üçün
Haput dili fənni üzrə
DƏRSLİK

Tərtibçi heyət

Müəlliflər	Şərəf Hüseynov İldırım Məsimov
Metodika üzrə məsləhətçi	Günay Mirzəzadə
Layihə rəhbəri	Rəhilə Soltanqızı
Dizayner	Sevil Hüseynova
Texniki redaktor	Ruslan Mahmudov
Rəssam	Anara Hüseynova

İstifadə olunan ədəbiyyat: "Balaca ürəklər üçün nağıllar və hekayələr" kitabı
(müəllif: Rəhilə Soltanqızı)

© Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və
yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq,
elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab nəşriyyat həcmi 10. Fiziki çap vərəqi 13. Formatı 57x82 ¹/₈.

Kəsindən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 104.

Şriftin adı və ölçüsü: Calibri 14-16. Ofset çapı. Ofset kağızı.

Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2026.

Əlyazmanın yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix:

Çap məhsulunu hazırlayan:

"Çaşıoğlu Elm-İstehsalat" MMC
(Bakı ş., M.Müşfiq küç., 2A)